

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SKARSZEWY NA LATA 2014-2022

SKARSZEWY

2014

Spis treści

I.	Wprowadzenie.....	3
II.	Charakterystyka miasta i gminy	3
III.	Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta i gminy Skarszewy.....	9
1)	Uwarunkowania naturalne	9
2)	Turystyka	16
3)	Strefa społeczna	25
4)	Strefa gospodarcza	51
5)	Strefa przestrzenna.....	41
6)	Strefa finansowa.....	61
IV.	Diagnoza potencjałów i barier rozwojowych miasta i gminy Skarszewy.....	67
V.	Elementy strategiczne	69
1)	Misja	69
2)	Wizja.....	69
3)	Cel główny	69
4)	Cele strategiczne i operacyjne.....	70
5)	Priorytetowe działania rozwojowe.....	72
VI.	Nawiązanie do dokumentów strategicznych	84
VII.	System wdrażania i monitoringu.....	95
VIII.	Finansowanie strategii.....	104
	Spis tabel	105
	Spis wykresów.....	106
	Spis rysunków	107
	Załącznik 1. Wyniki ankiety – konsultacje społeczne	108

I. Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022 jest fundamentalnym i jednocześnie najistotniejszym dokumentem rozwojowym samorządu gminnego, przedstawiającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju w przestrzeni lokalnej.

Strategia została opracowana w zgodzie z nowym paradygmatem kierunków strategicznego rozwoju lokalnego i regionalnego, którego zasady opierają się na założeniu dużej odrębności i zróżnicowania cech składających się na potencjał rozwoju każdego obszaru terytorialnego. Efektywne wykorzystanie właśnie tych zasobów zostało potraktowane, jako kluczowy czynnik wzrostu. Wysoka konkurencyjność gminy zależy w dużej mierze od wykorzystania jej specyficznych potencjałów, poprzez działania władz samorządowych uwzględniające interesy wszystkich grup społecznych biorących udział w tworzeniu lokalnej społeczności. Istotnym jest zatem proces identyfikacji unikalnych zasobów danego obszaru oraz znalezienie przewagi lokalizacyjnej. Wymagane jest w tym przypadku zupełnie nowe podejście do sposobów wyznaczania celów i głównych kierunków działań mających zapewnić ich osiągnięcie. Cele powinny być sformułowane w oparciu o czynniki wewnętrznej działalności gminy, których priorytetyzacja i odpowiednia realizacja pozwoli na trwałą poprawę sytuacji, a których efekty widoczne będą przez długie lata, zwiększając tym samym długookresowy poziom rozwoju.

Odpowiednie wykorzystanie potencjału rozwojowego nie może się odbyć bez zaangażowania jak największej części społeczeństwa - podmiotów związanych z gospodarką, organizacji pozarządowych i pożytku publicznego, czy też samych mieszkańców, zgłaszających konkretne potrzeby. Dlatego też w ramach opracowywania dokumentu nawiązano ścisłą współpracę tych podmiotów w ramach konsultacji społecznych, a mieszkańcy gminy zostali w stosownych ankietach poproszeni o ocenę aktualnej sytuacji w gminie oraz hierarchizację potrzeb.

Tworząc ramy Strategii zadbano o jej zgodność z głównymi kierunkami rozwojowymi na szczeblu europejskim, krajowym czy wojewódzkim. Wizja rozwoju gminy Skarszewy spójna jest z dokumentami takimi jak: *EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju*, *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, czy *Strategia Rozwoju województwa Pomorskiego 2020*.

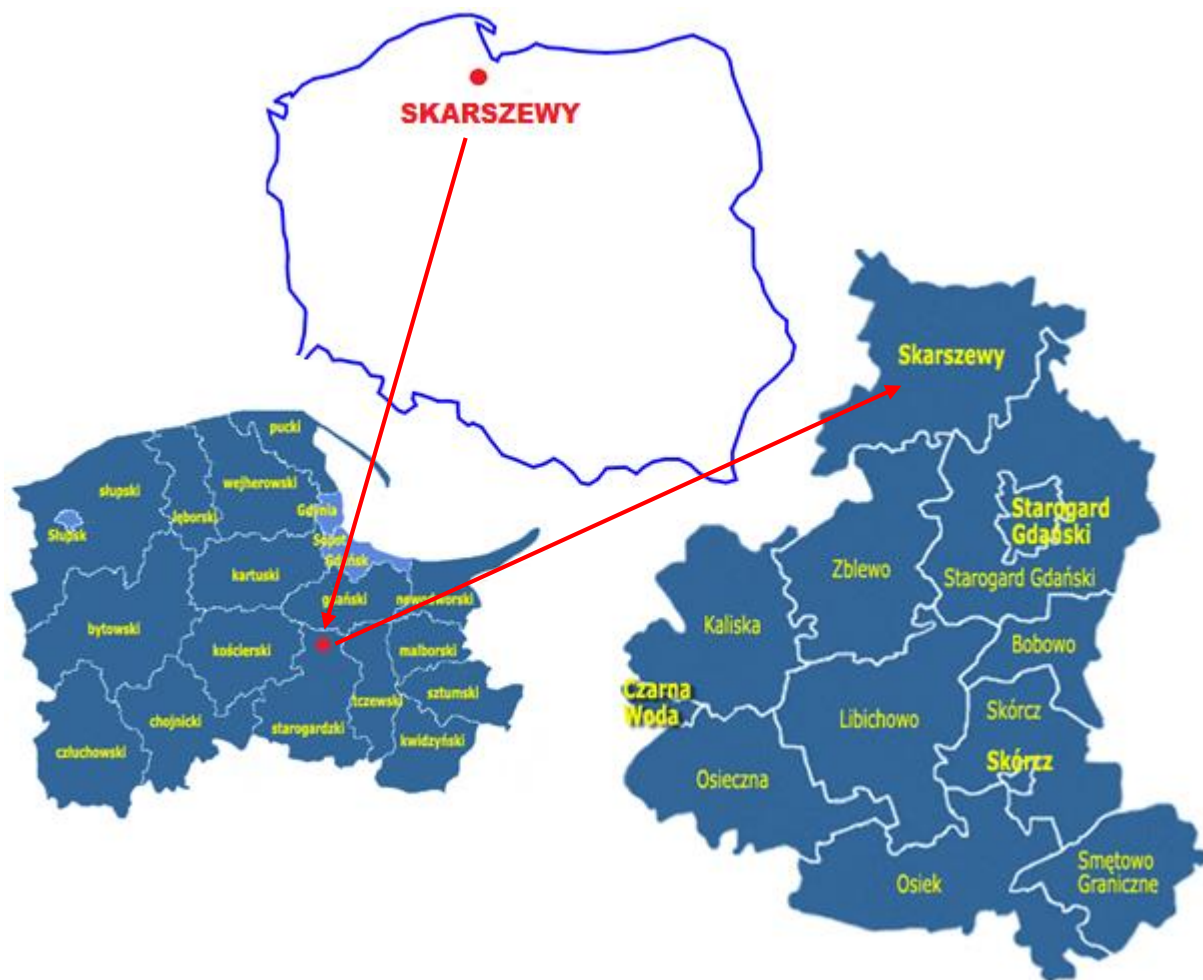
II. Charakterystyka miasta i gminy

Położenie

Skarszewy to gmina miejsko-wiejska położona w województwie pomorskim, w północnej części powiatu starogardzkiego. Przed reformą administracyjną w 1998 roku należała do województwa gdańskiego.

Rysunek 1. Położenia gminy Skarszewy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Pod względem administracyjnym Skarszewy to jedna z trzynastu gmin, które wchodzą w skład powiatu starogardzkiego. Sąsiaduje z:

- gminą Trąbki Wielkie i Przywidz (w powiecie gdańskim) od strony północnej;
- gminą Starogard Gdański i Zblewo od południa;
- gminą Stara Kiszewa, Liniewo i Nowa Karczma (w powiecie kościerskim) od zachodu;

- oraz z gminą Tczew od wschodu.

Gmina zajmuje łączną powierzchnię 169,6 km² (16958 ha), z czego obszar miasta 1,08 km². W związku z tym jest jednym z największych, pod względem powiechni, samorządów w powiecie, zajmując 12,6% jego obszaru (lokując się na drugiej pozycji, tuż za gminą Starogard Gdański – 14,6%). W skład gminy wchodzi 19 sołectw: Bączek, Bolesławowo, Bożepole Królewskie, Czarnocin, Demlin, Godziszewo, Jaroszewy, Junkrowy, Kamierowo, Kamierowskie Piece, Koźmin, Malary, Mirowo Duże, Nowy Wiec, Obozin, Pogódki, Szczodrowo, Więckowy i Wolny Dwór.

Rysunek 2. Gmina Skarszewy

Źródło: www.skarszewy.pl

Pod względem geograficznym gmina znajduje się na pograniczu Pojezierza Kaszubskiego i Pojezierza Kociewskiego. Dodatkowo obszar ten posiada charakterystyczne cechy dla strefy leśno-pojeziernej, którymi są głównie preferencje do rozwoju wielofunkcyjnej i wysoko-

towarowej gospodarki leśnej. Cechami tymi obdarzone są przede wszystkim tereny w zachodniej części gminy. Z kolei największym jej atutem są wysokie walory środowiska przyrodniczego oraz bezpośrednie oddziaływanie miasta Starogard Gdański.

Miasto Skarszewy znajduje się w środkowej części gminy, przy drodze wojewódzkiej Godziszewo – Kościerzyna (nr 222). Ponadto przez gminę przebiega droga wojewódzka nr 224 Sopieszyno-Tczew. Gmina posiada dobre warunki komunikacyjne, jak również korzystne położenie w stosunku do większych ośrodków miejskich: w odległości 45 km od Gdańska, 15 km - Starogardu Gdańskiego, 22 km – Tczewa i 35 km od Kościerzyny.

Charakter i funkcje gminy

Charakter gminy jest typowo rolniczy, co jest uwarunkowane występowaniem znacznej ilości gruntów rolnych w dobrych klasach bonitacyjnych oraz brak znaczącego udziału podmiotów gospodarczych, które prowadziłyby działalność z nastawieniem na inny niż rolnictwo kierunek. W przeszłości dużą rolę odgrywały Państwowe Gospodarstwa Rolne, obecnie dominują gospodarstwa indywidualne. Walorem gminy jest środowisko przyrodnicze, a także bogate środowisko kulturowe związane z historyczną przeszłością tych terenów. Są to również czynniki, które wpłynęły na rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnej gminy. Liczne stanowiska archeologiczne oraz zabytki wpisane do rejestru świadczą o historycznej wartości tego miejsca. Część gminy, jak i miasto znajduje się w zasięgu aktywizacyjnego oddziaływania miasta Starogard Gdański.

Historia

Walory krajobrazowo-turystyczne w najlepszy sposób oddaje nazwa miasta i gminy Skarszewy, która pochodzi od niemieckiego „Schöneck”, od słów: "schön" - piękny i "ecke" – kąt. Już przed 1000 rokiem na Paninej Górze (nazywanej Dachem Kociewia – jeden z najwyższych punktów widokowych na terenie Kociewia) mieścił się ośrodek plemienny Wierzyčan. Pierwsze wzmianki o Skarszewach pochodzą z kolei z 1198 roku, kiedy to książę Grzymisław przekazał część okolicznych ziem joannitom. Prawa miejskie Skarszewy otrzymały w 1320 roku pod nazwą Reueninov. W 1370 roku miasto zostało sprzedane Zakonowi Szpitala Najświętszej Maryi Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie.

Rysunek 3. Najważniejsze wydarzenia dla miasta i gminy Skarszewy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.skarszewy.pl

Skarszewy były jedynym miastem joannickim na Pomorzu Gdańskim.

Miasto zostało dwukrotnie spalone – w 1433 roku przez husytów i w 1462 roku przez Polaków, co było wynikiem wojen polsko-krzyżackich. W ostateczności, na mocy II Pokoju Toruńskiego Skarszewy przeszły pod panowanie polskie (1466 rok). Po długoletnim braku ośrodka administracyjnego w województwie pomorskim, w 1613 roku zostało nim miasto Skarszewy. W czasach tych miasto w znacznej większości zamieszkiwane było przez ludność pochodzenia niemieckiego. Wkrótce po tych wydarzeniach, znaczna część zabudowy miasta została spalona i rozgrabiona przez Szwedów. W 1772 roku, w wyniku I rozbioru Polski, Skarszewy zostały przyłączone do Prus i pod ich panowaniem znajdowały się aż do roku 1920. W

roku tym, na mocy traktatu wersalskiego miasto z powrotem znalazło się pod panowaniem polskim. Okres międzywojenny to czas odwiedzin ówczesnych prezydentów, a mniejszość niemiecka w dalszym ciągu odgrywała znaczącą rolę w jego życiu, co w dłuższej perspektywie czasowej doprowadziło do nasilenia się konfliktów na tle narodowościowym. Wraz z rozpoczęciem II wojny światowej miasto zostało zajęte przez wojska niemieckie i stało się miastem egzekucji obywateli polskich. W marcu 1945 roku zostało zajęte przez armię radziecką, a po zakończeniu wojny skończył się jednocześnie wieloetniczny charakter miasta.

Skarszewy zostały gospodarczym wicemistrzem kraju, otrzymały tytuł Gminy Fair Play, „Certyfikat nowoczesne zarządzanie w administracji publicznej” i Certyfikat Zarządzania Jakością PN - EN ISO 9001:2001. W 2012 roku do miasta przyłączono część należącą wcześniej do wsi Bolesławo – Pólko.

Herb

Herbem gminy jest według § 6 Statutu Gminy „historyczny herb miasta Skarszewy. Stanowi go wizerunek głowy Świętego Jana w złotej aureoli, na niebieskim tle” (Uchwała Nr IX/65/2003). Obecna wersja herbu jest zmodyfikowaną wersją herbu z I połowy XIX wieku, obowiązującą do lat 20. XX wieku. Dominujące kolory tarczy herbowej błękitny i złoty nawiązują również do regionu Kociewia.

Rysunek 4. Herb

Źródło: www.skarszewy.pl

III. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta i gminy Skarszewy

1) Uwarunkowania naturalne

Ukształtowanie terenu oraz jego geologia

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego gmina (miejsko-wiejska) Skarszewy położona jest w obrębie prowincji Nizy Środkowoeuropejskiego, podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, makroregionu Pojezierza Wschodnio-Pomorskiego, mezo-regionu fizycznogeograficznego Pojezierze Starogardzkie. Położona jest ona na wysoczyźnie morenowej pagórkowatej i falistej (będącej dominującą formą ukształtowania powierzchni w gminie, w przeważającej części zbudowana z glin) – charakterystycznej dla Pojezierza Starogardzkiego. Wysoczyzna ta przecięta jest dolinami rzek Wierzycy, Wietcisy, Rutkownicy i Styny, a jej obszar w większości użytkowany jest rolniczo. Budowa geologiczna z kolei została ukształtowana podczas zlodowacenia bałtyckiego – faza pomorska. Obszar gminy pokryty jest osadami czwartorzędowymi:

- osady plejstoceniowe – na powierzchni wysoczyzny;
- osady holoceniowe – w dnach dolin oraz obniżeniach terenu;
- utwory torfowe i mułowo-torfowe – w zagłębieniach terenu.

Miąższość tych osadów dochodzi do 200 i więcej metrów, a charakterystyczne jest występowanie kilku poziomów glin zwałowych, przedzielonych piaskami i żwirami wodnolodowcowymi.

Ukształtowanie powierzchni jest natomiast dziełem lądolodu skandynawskiego, a także wpływających spod niego wód roztopowych. Pozostałością po nim są znaczne masy gruzu, żwiru, gliny i głązy narzutowe. Powstały liczne jeziora. Wzniesienia czołowomorenowe, wysoczyzny moreny dennej, doliny rzeczne oraz rynny subglacjalne to elementy rzeźby terenu, które wykształciły się podczas procesów geomorfologicznych zachodzących w plejstocenie.

Surowce naturalne

Na terenie gminy Skarszewy znajduje się wiele złóż kruszywa naturalnego, a ich największe zasoby znajdują się w północnej części gminy – w rejonie wsi: Mirowo, Bożepole

Królewskie i Wolny Dwór. W północno-wschodniej części gminy znajdują się również niewielkie złoża kredy jeziornej. Według Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy na jej terenie zlokalizowano występowanie następujących złóż: kruszywo naturalne (Bożepole-Postołowo i Bożepole Królewskie I), kruszywo naturalne pisakowo-żwirowe (Demlin), gliny zwałowe, piaski, żwiry, głązy (Demlin I), kreda (Godziszewo-Damaszka), piasek ze żwirem (Gołębiewko II, Kamierowskie Piece II, Mirowo, Mirowo I i Mirowo II), piaski kwarcowe, wodnolodowcowe (Skarszewy), piaski (Skarszewy II i Szczodrowo), piasek ze żwirem (Pólko III, Wolny Dwór, Wolny Dwór II i Wolny Dwór III). Ponadto na terenie gminy zlokalizowane są obszary i tereny górnicze (Wolny Dwór III, Wolny Dwór, Mirowo I-A, Morowo II-A, Gołębiewko II oraz Demlin I).

Gleby

System glebowy na terenie gminy Skarszewy jest zróżnicowany i uwarunkowany jest rodzajem podłoża, na którym zostały wykształcone. Najkorzystniejsze warunki występują na terenie miejscowości: Bączek, Bolesławowo, Demlin, Godziszewo, Kamierowo, Mirowo, Więtkowy i Malary. 49% powierzchni gminy zajmują gleby klasy IV, a 30% klasy V. Gleby brunatne właściwe i wylugowane występują na obszarach wysoczyzn morenowych, gleby bielcowe na sandrach, a gleby torfowe w dolinach rzek i bezodpływowych obniżeniach terenu.

Wody powierzchniowe i podziemne

Gmina Skarszewy charakteryzuje się bogactwem wód powierzchniowych. Jej cechą charakterystyczną jest występowanie licznych jezior (aż 27 jezior) oraz przepływające rzeki: Wietcisa i Wierzyce. Wierzyca to jedna z dwóch głównych rzek przepływających przez obszar powiatu starogardzkiego – lewostronny dopływ Wisły. Jej źródło znajduje się w okolicy Piotrowa, na Pojezierzu Kaszubskim. Rzeka ta cechuje się dobrym stanem sanitarnym (stan według badań z 2012 roku; www.infoeko.pomorskie.pl). Wietcisa to z kolei lewostronny, największy dopływ Wierzycy, która wypływa z rejonu jeziora Przywidzkiego. Jej bieg charakteryzuje się silnym meandrowaniem, w górnym biegu wykorzystując odcinki rynnowe. W 2010 roku rzeka zakwalifikowana została do II klasy czystości (www.infoeko.pomorskie.pl).

Wśród 27 jezior, znajdujących się na terenie gminy Skarszewy, największym z nich jest jezioro Godziszewskie, którego całkowita powierzchnia wynosi 169 ha, z czego w granicach

analizowanej gminy znajduje się 31,6% jego powierzchni, tj. 53,44 ha. Zlokalizowane jest w środkowej części powiatu starogardzkiego, w obrębie wsi: Godziszewo, Demlin i Obozin. Dominującym typem występujących jezior są oczka wytopiskowe, a także jeziora rynnowe i wytopiskowe jeziora morenowe. Wśród licznych jezior, największymi są: Krawusińskie (Bożepole Królewskie, Kamierowskie Piece, Wolny Dwór – o powierzchni 28 ha), Mergiel Duży (Obozin – 35,4 ha), Borówno Wielkie (Skarszewy – 17,5 ha), Borówno Małe (Bolesławowo – 10,5 ha), Rokitki (Bolesławowo – 5,6 ha), Mergiel Mały (Obozin – 7,5 ha), Trzciniec (Bolesławowo – 7,54 ha), Czarne (Bożepole Królewskie – 8,76 ha), Choczno (Więckowy – 7,68 ha), Kamierowskie (Kamierowo – 5,13 ha). Pozostałe, mniejsze jeziora zaliczane są do typu „oczka wodne”.

Jedynym na terenie całego powiatu starogardzkiego zbiornikiem wód podziemnych jest Główny Zbiornik Wód Podziemnych zlokalizowany na terenie gminy Skarszewy (obejmuje południowo-wschodni fragment gminy). Zbiornik ten (nr 116 Gołębiewo) obejmuje wody pierwszego międzymorenowego poziomu czwartorzędowego pietra wodonośnego (poziom górnoczwartorzędowy – najpowszechniej użytkowany poziom na terenie zlewni Wierzycy). Odznacza się średnią i wysoką, a w części niską odpornością na zanieczyszczenia.

Uwarunkowania klimatyczne

Gmina Skarszewy znajduje się w zasięgu I i II strefy klimatycznej – przejściowa strefa wpływów klimatu morskiego znad Atlantyku i Bałtyku oraz kontynentalnego znad Azji. Cechą charakterystyczną dla tego typu klimatu jest zmienność stanów pogodowych, którą powoduje napływ różnych mas powietrza nad obszar gminy. Ponadto odznacza się niską, roczną amplitudą temperatury powietrza (ok. 21°C), średnią roczną sumą opadów w granicy 510 mm – która uzależniona jest od ekspozycji stoków (Skarszewy w zasięgu „cienia opadowego” wzgórz czołomorenowych) oraz dużą liczbą dni pochmurnych. Wilgotność powietrza waha się w granicach 82-85%. Przeważającym kierunkiem wiatru jest zachodni.

Lesistość i formy ochrony przyrody

Lasy zajmują 24,2% powierzchni gminy Skarszewy i są głównym elementem roślinności na jej terenie. Obszary leśne dominują w południowej części gminy, a w szczególności w obrębie wsi: Bączek, Jaroszewy, Obozin i Podgódki, w dolinie rzeki Wierzycy. We wschodniej części gminy obszar leśny wchodzi w skład Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Wierzycy. Duża lesistość występuje także w północno-zachodniej części gminy, która znajduje się w zasięgu doliny rzeki Rutkownica. Ekosystem leśny gminy Skarszewy reprezentowany jest przez następujące typy lasu: bór świeży, mieszany: świeży, bagienny i wilgotny, bór bagienny, las: wilgotny, świeży i mieszany świeży. Pod względem powierzchniowym dominują jednak lasy i bory mieszane świeże.

Spośród form ochrony przyrody na terenie gminy Skarszewy wyróżnić można dwa obszary chronionego krajobrazu: „Doliny Wietcisy” i „Doliny Wierzycy”, liczne pomniki przyrody, rezerwat przyrody Brzęczek oraz projektowane obszary sieci Natura 2000.

Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Wietcisy swoim zasięgiem obejmuje środkowy odcinek doliny rzeki Wietcisy i dolny odcinek jej dopływu Bukowiny wraz z przyległym kompleksem leśnym. Obejmuje on tereny wysoczyznowe. Został utworzony w celu ochrony silnie wciętej doliny meandrującej rzeki i obszarów o niskim stopniu przekształcenia antropogenicznego oraz wartościowych zbiorowisk roślinności typowej dla terenów podmokłych. Jego całkowita powierzchnia wynosi 3352 ha.

Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Wierzycy zajmujący powierzchnię 10784 ha i obejmuje kilkudziesięciokilometrowy odcinek rzeki Wierzycy z jej doliną, wieloma jeziorami, z których najbardziej znaczące to: Godziszewskie, Krąg i Przywłoczno wraz z przylegającymi do nich gruntami. Rozpościera się pomiędzy Pojezierzem Kaszubskim a Borami Tucholskimi i Pojezierzem Starogardzkim. Jego cechą charakterystyczną jest urozmaicona rzeźba terenu oraz interesująca flora i fauna, a główną wartością przyrodniczą jest dolina rzeczna z zestawem elementów morfologicznych (meandrujące koryto, starorzecza, pagórki meandrowe i krawędzie). W jego granicach znajduje się tu rezerwat „Brzęczek” oraz projektowany rezerwat „Jeziora”. Gnieźdzą się tu między innymi: bocian czarny, żuraw, gągoł i wiele innych gatunków ptaków.

W gminie zlokalizowanych jest **26** obiektów, które uznano za **pomniki przyrody**. Ich zestawienie znajduje się w poniższej tabeli.

Tabela 1. Pomniki przyrody w gminie Skarszewy

L.p.	Rodzaj	Gatunek	Obwód (m)	Nr rejestru	Data powołania
1.	drzewo	dąb szypułkowy	4,50	24	1955-01-24
2.	głaz		9,75	25	1955-01-31
3.	głaz		2,45	26	1955-01-31
4.	głaz		9,25	27	1955-01-31
5.	głaz		5,50	28	1955-01-31
6.	głaz		8,90	29	1955-01-31
7.	głaz		6,90	30	1955-01-24
8.	grupa głazów		5,70	374	1979-04-20
9.	drzewo	dąb szypułkowy	4,55	375	1979-04-20
10.	grupa drzew	4 buki pospolite	3,60 3,60 2,50 2,45	376	1979-04-20
11.	drzewo	lipa drobnolistna	4,40	377	1979-04-20
12.	drzewo	buk pospolity	2,20	379	1979-04-20
13.	drzewo	dąb szypułkowy	2,80	380	1979-04-20
14.	drzewo	modrzew europejski	2,12	543	1986-11-25
15.	drzewo	kasztanowiec biały	3,05	706	1989-06-12
16.	drzewo	lipa drobnolistna	4,20	707	1989-06-12
17.	grupa drzew	4 brzozy brodawkowate	2,10 2,30 2,25 2,20	708	1989-06-12
18.	drzewo	jesion wyniosły	3,20	709	1989-06-12
19.	głaz		8,50	748	1989-06-12
20.	drzewo	buk pospolity	3,05	890	1993-06-04
21.	drzewo	buk pospolity	4,00	891	1993-06-04
22.	drzewo	buk pospolity	3,05	892	1993-06-04
23.	drzewo	buk pospolity	3,03	893	1993-06-04
24.	drzewo	buk pospolity	4,00	894	1993-06-04
25.	głaz		6,20	153	1966-12-31

26.	głaz	6,50	154	1966-12-31
-----	------	------	-----	------------

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy

Zgodnie z Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 24 listopada 1983 roku w sprawie uznania za rezerwaty przyrody, na terenie Leśnictwa Jastrzębce, utworzony został **rezerwat przyrody Brzęczek**. Jego całkowita powierzchnia zajmuje 25,49 ha i położony jest w granicach gminy Skarszewy oraz gminy Liniewo (w powiecie kościerskim). Zaliczany jest do rezerwatów leśnych, a więc obejmuje pozostałości terenów naturalnych, nienaruszonych działalnością człowieka lub zmienione w niewielkim stopniu, rzadkie leśne zbiorowiska roślinne. W rezerwacie ochroną objęto zbiorowiska żyznej i kwaśnej buczyny pomorskiej z okazałym drzewostanem (wiek wielu z ich został określony jako 150-170 lat) oraz rzadkie rośliny, z czego większość znajduje się pod ochroną, m.in.: bluszcz, zawilec gajowy czy gwiazdnica wielokwiatowa.

W granicach gminy Skarszewy znajdują się trzy obszary Natura 2000:

- obszar Natura 2000 PLH 220094 **Dolina Wierzycy** zajmujący całkowitą powierzchnię 4618,3 ha. Położony jest w granicach administracyjnych gmin: Skarszewy, Liniewo i Starogard Gdański, obejmując dolinę Wierzycy na odcinku ok 21 km. Rzeka ma charakter podgórski, a głębokie wcięcia koryta rzeczno tworzą wyraźne jary i wąwozy. Dolina, pomimo obecnego zagospodarowania przez człowieka wielu miejsc (m.in. elektrownia wodna, mosty, użytkowanie leśne i rolnicze) w dalszym ciągu utrzymuje bogactwo szaty roślinnej (zbiorowisk i flory) oraz fauny, a przede wszystkim nieustannie cechuje się wysokimi walorami krajobrazowymi. Na wysoką różnorodność biologiczną składa się występowanie 12 siedlisk programu Natura 2000 oraz wielu rzadkich, chronionych gatunków, zarówno roślin (m.in. leniec bezpodkwiatkowy) jak i zwierząt. Ponadto Wierzycy jest rzeką o bogatej ichtiofaunie. Stwierdzono występowanie gatunków ryb i ssaków wymienianych w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej.
- obszar Natura 2000 PLH 220101 **Szczodrowo** – położony w granicach gminy Skarszewy, zajmujący powierzchnię 223,56 ha. Ponad połowę obszaru zajmują siedliska rolnicze, a pozostałą część tworzą lasy, z przewagą lasów mieszanych. Obejmuje rozległą nieckę torfowiskową o powierzchni przekraczającej 90 ha. Dawne torfowisko wy-

sokie, w części południowej obszaru, zostało silnie wyeksponowane. Aktualnie dominuje roślinność przejściowotorfowiskowa. W północnej części zlokalizowano stadia regeneracyjne torfowiska wysokiego, z kolei w części północno-wschodniej mezotroficzny zbiornik wodny - jezioro. Czarne. W części południowej i w północnej zarejestrowano natomiast szereg mniejszych jeziorzek o charakterze dystroficznym. Pod względem siedlisk przyrodniczych dominują rozległe bory i brzeziny bagienne w dobrze zachowanym stanie. Obszar ten jest jedną z nielicznych ostoi torfowisk przejściowych i wysokich na Pojezierzu Starogardzkim. Na jego terenie znajduje się wiele rzadkich i ginących w Polsce gatunków roślin, zwierząt i taksonów objętych ochroną.

- obszar Natura 2000 PLH 220065 **Zielenina** o całkowitej powierzchni 642,83 ha. Teren ten charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą, przeciętą fragmentem doliny Rutkownicy. Występuje tu kilka zagłębień, które zostały zajęte przez oczka wodne, będące dawnymi wyrobiskami do pozyskiwania torfu. Wyrobiska otoczone są przez pastwiska i pola oraz fragmenty kompleksu leśnego, z siedliskami buczyny oraz miejscami grądu subatlantyckiego. Ponadto jest to miejsce umożliwiające zabezpieczenie bytowania, licznej obecnie, populacji strzebli błotnej.

Na terenie gminy Skarszewy znajduje się także użytek ekologiczny o nazwie „BORÓWIANKA”, który został utworzony na mocy Uchwały nr XXXIV/262/09 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 28 maja 2009 roku. Zajmuje powierzchnię 14,599 ha i ma istotne znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych oraz typów środowisk. Celem jego ustanowienia była „ochrona występujących na jego terenie gatunków roślin i zwierząt, zagrożonych wyginięciem (w skali kraju lub regionu), a w szczególności unikatowych stanowisk sukcesji wtórnej następującej w przekształconym środowisku naturalnym”. Długoletnie pozostawienie tego obszaru bez ingerencji doprowadziło do wtórnej sukcesji i zasiedlenie jałowego środowiska przez organizmy pionierskie, a także zasiedlenie przez rzadkie gatunki, często wymagające ochrony. Powstał z inicjatywy lokalnej społeczności.

Zagrożenia dla środowiska naturalnego

Najistotniejszym zagrożeniem dla środowiska naturalnego w gminie Skarszewy jest emisja hałasu komunikacyjnego, która wynika z przebiegu dróg wojewódzkich przez obszar gminy, a najbardziej zagrożonym jest samo miasto. Równie realnym zagrożeniem może być

promieniowanie elektromagnetyczne wynikające z przebiegu systemów przesyłowych energii elektrycznej czy innych, powszechnie używanych urządzeń. Źródłami tego promieniowania na terenie gminy są linie elektroenergetyczne, stacje bazowe telefonii komórkowej czy urządzenia mające swoje zastosowanie w: przemyśle, ośrodkach medycznych, policji czy straży pożarnej.

Zagrożenia wynikają także z awarii innych sieci przesyłowych, które mogą przynieść negatywne konsekwencje dla środowiska naturalnego i zakłócenia w funkcjonowaniu naturalnych ekosystemów czy katastrofy w ruchu lądowym, w szczególności wypadki drogowe z udziałem samochodów przewożących niebezpieczne, szkodliwe substancje. Za nadzwyczajne zagrożenia dla środowiska i ludzi uznaje się także celową lub nieświadomą działalność człowieka polegającą na pozbywaniu się rozmaitych substancji niezgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Nie wyklucza się także innych zagrożeń dla środowiska naturalnego, takich jak: emisja zanieczyszczeń przez zakłady usługowo-produkcyjne, klęski żywiołowe (powodzie, pożary) czy nielegalne wycinki lasów. Niemniej jednak, dużą rolę w dbaniu o odpowiedni stan środowiska naturalnego odgrywa działalność człowieka, który wpływa w mniejszym lub większym stopniu na ten stan.

2) Turystyka

Gmina Skarszewy jest jedną z najpiękniejszych gmin na Kociewiu. Wyróżnia ją malowniczy krajobraz morenowy, który podkreśla meandrująca rzeka Wietcisa o bogatej ichtiofaunie. Gmina położona jest pośród lasów bogatych w grzyby, rzek (do większych należy Wierzyca z Wietcisą) i jezior, co stwarza doskonale warunki do odpoczynku i spotkań człowieka z naturą. Ofertę turystyczną gminy wzbogacają zabytki kultury, m.in. w Skarszewach - zamek, kościoły, kamienice (głównie z XIX w.), cmentarze (opisane w dalszej części punktu 2. Turystyka). Jednak pomimo niezaprzeczalnych walorów i korzystnego położenia, Skarszewy posiadają niewykorzystany potencjał warunkujący rozwój turystyki

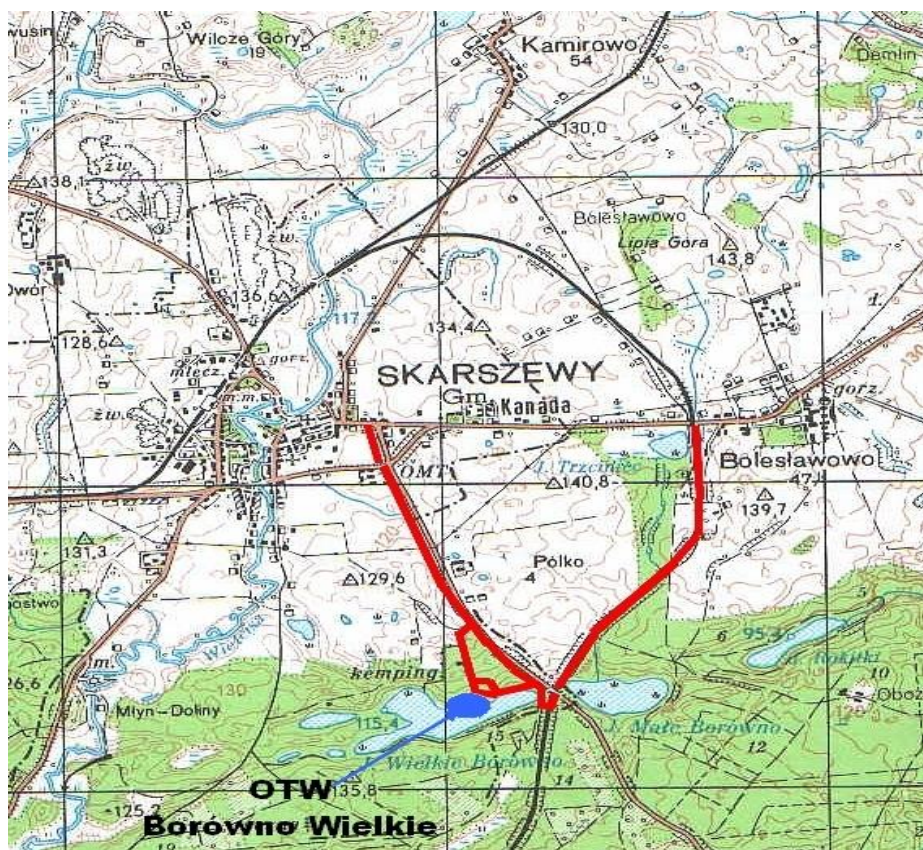
Ścieżki rowerowe i szlaki turystyczne

Przez teren gminy Skarszewy przebiega międzyregionalna trasa rowerowa Nr 12 Trasa Zamków Polski Północnej oraz regionalne trasy rowerowe Nr 111, Nr 112, Nr 117, a także ścieżka rowerowa Skarszewy – Borówno – Bolesławowo oraz dwa szlaki turystyczne.

Ścieżka rowerowa powstała w ramach projektu pt. „Budowa ścieżki rowerowej wraz z niezbędną infrastrukturą na odcinku Skarszewy – Borówno – Bolesławowo i zagospodarowanie terenów ogólnodostępnych w Ośrodku Turystyczno – Wypoczynkowym Borówno – Gmina Skarszewy” (współfinansowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, poddziałanie 8.1.2 Lokalna infrastruktura wspierająca rozwój gospodarczy). Jest to szlak pieszo-jezdny wybudowany wraz z infrastrukturą towarzyszącą: chodniki, place pełniące funkcję miejsc odpoczynku i rekreacji, schody terenowe. Inwestycja przyczyniła się do wzrostu atrakcyjności gminy Skarszewy, a jego potencjał przyrodniczy został właściwie wyeksponowany.

Rysunek 5. Ścieżka rowerowa Skarszewy – Borówno – Bolesławowo - Zarys

Źródło: www.skarszewy.pl

Przez obszar gminy Skarszewy przebiegają dwa szlaki turystyczne, będące częścią składową szlaków ujętych w wykazach wojewódzkich, są to:

- Zielony Szlak Skarszewski - który przebiega od Trójmiasta, przez Pojezierza Kaszubskie do Skarszew. Jego całkowita długość wynosi 82,3 km, z czego duża jego część przebiega w rejonie Trójmiasta. Perłą architektoniczną szlaku jest drewniany kościół w Szczodrowie. Na całej długości szlaku można napotkać wiele ciekawych obiektów oraz miejsc widokowych.
- Czerwony Szlak Jezior Kociewskich, odcinek północny Skarszewy – Starogard Gdański o długości ok. 23 km. Na trasie tego odcinka znajduje się północno-zachodnia część Pojezierza Starogardzkiego i większość najbardziej znanych w tej części kraju jezior. W początkowym odcinku przebiega wzdłuż rzeki Wietcisy, z kolei końcowy odcinek szlaku przebiega nad Wierzycą.

Ponadto na terenie Zespołu Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Praktycznego w Bolesławowie istnieje Ekologiczna Ścieżka Edukacji Rolniczej. Ścieżkę została utworzona dla uczniów, studentów, nauczycieli, a także dla wszystkich zainteresowanych poznaniem swego środowiska bytowania i ekologią.

Turystyczna obiekty noclegowe

Najciekawszym i najliczniej odwiedzanym przez turystów w gminie Skarszewy jest Ośrodek Turystyczny - Wypoczynkowy Borówno Wielkie, który w swojej ofercie zawiera bogaty wybór opcji aktywnego spędzania czasu. Usytuowany jest on w sosnowo – świerkowym lesie nad jeziorem Borówno Wielkie, w odległości ok. 2 km od Skarszew i ok. 12 km od Starogardu Gdańskiego. Ośrodek podlega Gminnemu Ośrodkowi Sportu i Rekreacji w Skarszewach. W swojej ofercie posiada: plażę, strzeżone kąpielisko z pomostami, boisko do piłki siatkowej, wypożyczalnię sprzętu wodno-rekreacyjnego, punkty gastronomiczne i handlowe, parkingi, salę konferencyjną oraz około 100 miejsc noclegowych w 23 drewnianych domkach. Przez wielu turystów został uznany za „Letnią stolicę Kociewia”, a w konkursie Dziennika Bałtyckiego za „Perłą Pomorza 2005”.

Nad jeziorem Godziszewskim znajdują się dwa kąpieliska: od strony Demlina oraz wsi Godziszewo. Usługi noclegowe świadczą również inne ośrodki, w większości są to gospodarstwa agroturystyczne zlokalizowane na terenie gminy:

- **Zespół Szkół Rolniczych CKP w Bolesławowie** – zakwaterowanie możliwe jest w internacie szkoły, w pokojach 2-3 osobowych, z pełnym wyżywieniem (około 30 miejsc).

- Wśród atrakcji zespołu szkół można wyróżnić: salę gimnastyczną i kompleks boisk do piłki nożnej i koszykówki, szkółkę jazdy konnej, przejażdżki bryczką, zagrodę krów limousine, grill, miejsce na ognisko, atrakcyjne położenie - wśród jezior i lasów.
- **Gospodarstwo agroturystyczne – Małgorzata i Sławomir Ziętarscy w Mirowie** – oferujące wypoczynek sezonowy, w okresie letnim. W ofercie znajduje się 5 pokoi (13 miejsc noclegowych), a także wiele innych atrakcji, m.in.: nauka jazdy konnej, prywatne kąpielisko czy możliwość organizacji imprez okolicznościowych.
 - **Ośrodek „WCZASOWICZ” w Skarszewach** – całoroczna oferta dla 120 osób. Pełne wyżywienie, pokoje z węzłem sanitarnym, sauna, sala fitness boisko czy możliwość organizacji imprez okolicznościowych.
 - **Gospodarstwo agroturystyczne EKOLAND w Mirowie** – wypoczynek sezonowy oferujący 8 miejsc noclegowych w 4 pokojach, naukę jazdy konnej, prywatne kąpielisko czy możliwość organizacji imprez okolicznościowych.
 - **Gospodarstwo agroturystyczne ZIELONA FALA w Godziszewie** – całoroczny wypoczynek (5 pokoi), zaplecze kuchenne, dom przy Jeziorze Godziszewskim, możliwość zakupu produktów ekologicznych z farmy.
 - **AGROTURYZM „KAMIENNY ZDRÓJ” w Więckowie** – oferujący pokoje noclegowe, wynajem sali biesiadnej na 120 osób i tradycyjną kuchnię.
 - **Agroturystyka „WODZOWO”** – na pograniczu Postołowa i Trzcianki – miejsca noclegowe dla 12 osób oraz całoroczna wiata biesiadna dla 100 osób. Oferuje wiele rozrywek, zarówno sportowych, jak i kulturalnych – na miejscu i w okolicy. Atrakcją jest znajdujące się w pobliżu, najdłuższe w Europie, pole golfowe GCC Postołowo.

Podstawą rozwoju turystyki rekreacyjno-wypoczynkowej jest przede wszystkim jakość oferowanych usług oraz dostępność bazy noclegowej.

Tabela 2. Turystyczne obiekty noclegowe w gminie Skarszewy

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Turystyczne obiekty noclegowe ¹ - ogółem	4	4	4	4	3
- w tym: obiekty całoroczne	1	1	1	1	1
Miejsca noclegowe – ogółem	258	225	224	224	204
- w tym: miejsca całoroczne	120	90	90	90	90
Korzystający z noclegów ogółem	2146	2090	1952	1494	1685
Udzielone noclegi ogółem	9825	8211	6456	6723	7029

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w latach 2009-2011 liczba udzielonych noclegów gwałtownie spadła (o 34,29%). W kolejnych, analizowanych, latach liczba ta wykazuje tendencję wzrostową (w 2013 roku wartość ta wzrosła o 8,88%, w porównaniu do 2011 roku). W tym też czasie oferta usług turystycznych została wzbogacona o realizację inwestycji pn.: „Utworzenie ogólnodostępnego kąpieliska wraz z miejscem rekreacji w miejscowości Demlin” czy „Budowa kompleksu rekreacyjnego w miejscowości Mirowo Duże”. Z kolei, liczba korzystających z noclegów na terenie gminy Skarszewy zmniejszała się do roku 2012 (o 30,38% w porównaniu z rokiem 2009). Byli to wyłącznie turyści z Polski, za wyjątkiem 2009 roku, w którym z turystycznych obiektów noclegowych skorzystało 10 turystów z Niemiec, którym udzielono łącznie 150 noclegów.

W Skarszewach znajduje się Punkt Informacji Turystycznej usytuowany w Gminnym Ośrodku Sportu i Rekreacji przy ul. Wybickiego 10. Punkt dostarcza informacji o trasach turystycznych, miejscach noclegowych, a także cyklicznych imprezach organizowanych na terenie gminy.

Zasoby dziedzictwa kulturowego

Bogata historia Skarszew spowodowała, iż na terenie gminy zachowały się zabytki, które są świadectwem wielowiekowych przemian zachodzących na dzisiejszym obszarze Ziemi

¹ **Turystyczne obiekty noclegowe** – według definicji Głównego Urzędu Statystycznego – to obiekty do których zalicza się „hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, pola biwakowe, kempingi, obiekty do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowskowe, (kwatery prywatne do 1999 r.) i inne”.

Skarszewskiej, a głównym walorem Skarszew jest dawny układ architektoniczny oraz specyficzna atmosfera tego miejsca.

Zgodnie z danymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa do rejestru zabytków ruchomych zostały wpisane następujące zabytki:

Tabela 3. Wykaz zabytków miasta i gminy Skarszewy

Miejscowość	Wykaz zabytków
Bączek	<ul style="list-style-type: none"> – Cmentarz żydowski; połowa XIX wieku; – Zespół dworki; przełom XIX i XX wieku (dwór, magazyn zbożowy, stajnia, kościół obok magazynu, park);
Bolesławowo	<ul style="list-style-type: none"> – Zespół dworsko-folwarczny z drugiej połowy XIX wieku – 1902 rok (dwór, oficyna, wieża ciśnień, gorzelnia, budynek inwentarski, warsztaty szkolne, magazyn zbożowy, obora, owczarnia, kuźnia, stodoła, chlewnia, lodownia, park);
Godziszewo	<ul style="list-style-type: none"> – Kościół parafialny p.w. św. Jana Nepomucena; 1748 rok;
Obozin	<ul style="list-style-type: none"> – Kościół filialny p.w. św. Michała Archaniola; XVI-XVII wiek;
Pogódki	<ul style="list-style-type: none"> – Kościół parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła z XVIII wieku; – Kościół ewangelicki z 1899 roku oraz cmentarz; – Dwór z połowy XIX wieku
Skarszewy	<ul style="list-style-type: none"> – Zespół urbanistyczny miasta; – Kościół parafialny p.w. św. Michała Archaniola z połowy XIV wieku; – Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicka parafia p.w. św. Maksymiliana Kolbe na ulicy Szkolnej 5 (1879-81), cmentarz kościelny ze starodrzewem i ogrodzenie (mur od strony zachodniej); – Kapliczna na cmentarzu przy ul. Kościuszki z 1823 roku; – Musy obronne z XVI wieku; – Zamek joannitów z 1800 roku; – Ratusz, obecnie dom mieszkalny z przełomu XVIII i XIX wieku; – Dom przy ul. Św. Jana 2 z początku XX wieku; – Domu nr 8, 9, 10, 11, 12 i 13 przy ul. Plac 8 Marca z XIX wieku;
Szczodrowo	<ul style="list-style-type: none"> – Zespół kościoła parafialnego (kościół p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy – drewniany, cmentarz kościelny i ogrodzenie (mur);
Zapowiednik	<ul style="list-style-type: none"> – Zespół dworski z początku XX wieku (dwór, park);

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa; www.nid.pl (stan na 30.09.2014r)

Zespół urbanistyczny miasta oraz zamek

Układ miasta został ukształtowany w okresie średniowiecza, za czasów joannitów. Ówczesne Skarszewy posiadały funkcje grodu obronnego, zlokalizowane na wzgórzu, wokół którego meandrowała Więcisa. Centralną część miasta stanowił prostokątny rynek, ku któremu biegły ulice przecinające się pod kątem prostym przypominając szachownicę. Mury obronne, do dzisiaj zachowały się jedynie fragmenty, przypuszczalnie powstały w okresie krzyżackim. Posiadały dwie bramy: Gdańską i Chojnicką. Ważnym zabytkiem, zachowanym z okresu joannickiego, jest zamek joannicki z 1305 roku – najciekawszy, a jednocześnie jeden z najstarszych zabytków w Skarszewach. W 1370 roku został przejęty przez zakon krzyżacki, a 1433 roku spalony przez husytów. Został odbudowany i od 1466 roku był siedzibą polskiej administracji. Jednak wkrótce po tych wydarzeniach został zdewastowany przez wojska szwedzkie. W latach 1982-1989 przeprowadzono jego gruntowny remont i adaptacje na cele kulturalne. Obecnie jest siedzibą Gminnego Ośrodka Kultury.

Rysunek 6. Zamek joannitów

Źródło: Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła w Skarszewach

Kościół został wybudowany w roku 1341, podczas pobytu w mieście joannitów. W pierwszym etapie budowy wzniesiono prezbiterium, ścianę wschodnią i wieżę. W kolejnym

Rysunek 7. Kościół p.w. św. Michała Archanioła

Źródło: Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012

etapie korpus nawowy, kruchty i zakrystię. W latach 1551-1594 kościół został przejęty przez luteranów. Uszkodzony w 1712 roku podczas pożaru miasta, jednak wkrótce po tych wydarzeniach odbudowany. Z tego okresu pochodzi także bogate wnętrze kościoła: osiem ołtarzy, ambona, chrzcielnica oraz kilka interesujących obrazów (głównie

z połowy XVIII wieku), a także figura św. Jerzego z XV wieku i św. Jana Nepomucena z XVII wieku. Charakterystyczna dla kościoła jest wieża z niedużą kopułą, co wyróżnia ją pośród innych, gotyckich świątyń na Pomorzu Gdańskim. Ciekawostką jest, że kościół ten był połączony podziemnym przejściem z zamkiem. Zostało ono odkryte w 1938 roku podczas prac ziemnych.

Cmentarz żydowski

Został założony w XVIII wieku w lesie, nad wschodnim skrajem jeziora Borówno Wielkie. Zlokalizowany jest na południe od Skarszew, w obrębie wsi Bączek. Utworzony był na planie czworoboku o powierzchni 0,65 ha. Na cmentarzu oraz w okolicznym lesie w 1939 roku hitlerowcy rozstrzelali około 250 osób. Byli to przede wszystkim Polacy i Żydzi pochodzący z Kościerzyny i Skarszew. Rok później cmentarz został wysadzony w powietrze, niszcząc nawet jego ogrodzenie. W późniejszych czasach został oznaczony jako „Grób masowy nr 1”.

Rysunek 8. Cmentarz żydowski

Źródło: Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012

Zespół dworsko-parkowy w Bolesławowie

Niniejszy Zespół został utworzony prawdopodobnie na przełomie XIX i XX wieku i jest głównym elementem urbanistycznego założenia miejscowości. Jest to zwarta, zamknięta kompozycja geometryczna podzielona na część rezydencjonalną i folwarczną. Dwór został usytu-

Rysunek 9. Dwór w Bolesławowie

Źródło: Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012

wany na niewielkim wzniesieniu i jest dominantą paku ze starodrzewiem i alejami. Z kolei część folwarczną stanowiły zabudowania gospodarcze takie jak: gorzelnia, budynek inwentarski, budynek obecnych warsztatów szkolnych, magazyn zbożowy, obora, owczarnia, kuźnia, stolarnia, stodoła, chlewnie i wieża ciśni. Poza założeniem znajdują się ruiny po dawnej lodowni. Obecnie w budynku mieści się Zespół

Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Praktycznego. Wzmianki o miejscowości Bolesławowo pojawiły się już w 1570 roku pod nazwą Neugut, a w okresie międzywojennym pod nazwą Modrowo.

Kościół p.w. św. Jana Nepomucena w Godziszewie

Parafia p.w. św. Jana Nepomucena była wzmiankowana już w 1328 roku. W 1583 roku wymieniany był jednak kościół p.w. św. Piotra i Pawła, który został zniszczony w roku 1747. Obecny kościół został zbudowany w 1748 roku, dzięki fundacji Antoniego Mikołaja Łukowskiego z opactwa w Łądzie. Został on usytuowany na niewielkim wzniesieniu, w centralnej części wsi, otoczony cmentarzem. Wyposażenie kościoła fundowane było kolejno przez miejscowych proboszczów, podkomorzego pomorskiego Wacława Bystrama i jego małżonkę, a także opata z Łądu - Jana Magdalenskiego. Ołtarz główny datowany jest na 1764 rok – wykonany w stylu rokoko.

Rysunek 10. Kościół w Godziszewie

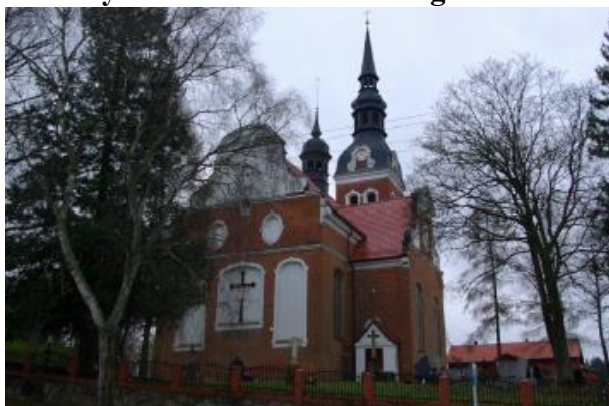

Źródło: Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012

Kościół parafialny p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Pogódkach

Pierwszy, drewniany kościół w Pogódkach został wzniesiony w 1258 roku, a następnie rozbudowany w 1630 roku i rozebrany w 1723 roku. Obecny kościół został zbudowany w latach 1701-1715 w stylu barokowym za sprawą opata cysterskiego Jerzego Skoroszewskiego. Z

Rysunek 11. Kościół w Pogódkach

Źródło: Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012

samego opactwem cystersów w Pelplinie związany był do roku 1823. W latach późniejszych nadbudowano górną kondygnację wieży, a w 1767 roku ufundowano ołtarz główny z późnobarokową, snycersko-rokokową dekoracją. Ołtarze boczne z kolei są datowane na koniec XVIII wieku. Wieś Pogódki wzmiankowana była już w 1189 roku, jako Pogodcou,

w kolejnym wieku nazywana również Samburia lub Novum Doberan.

Drewniany kościół parafialny p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Szczodrowie

Kościół został zbudowany na początku XVII wieku, jednak parafia przypuszczalnie założona została już w XII wieku. Istnienie kościoła wzmiankowano w 1583 roku, a proboszcza miejscowej parafii w roku 1428. W 1687 roku kościół przedstawiony jest jako filialny i aż do 1911 roku był związany z parafią skarszewską. Ołtarz główny i dwa ołtarze boczne zostały zbudowane w 1740 roku w stylu późnobarokowym. Sama wieś Szczodrowo jest wzmiankowana w 1198 roku, jako darowana przez księdza Grzysława zakonowi joannitów.

Rysunek 12. Kościół w Szczodrowie

Źródło: Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012

3) Strefa społeczna

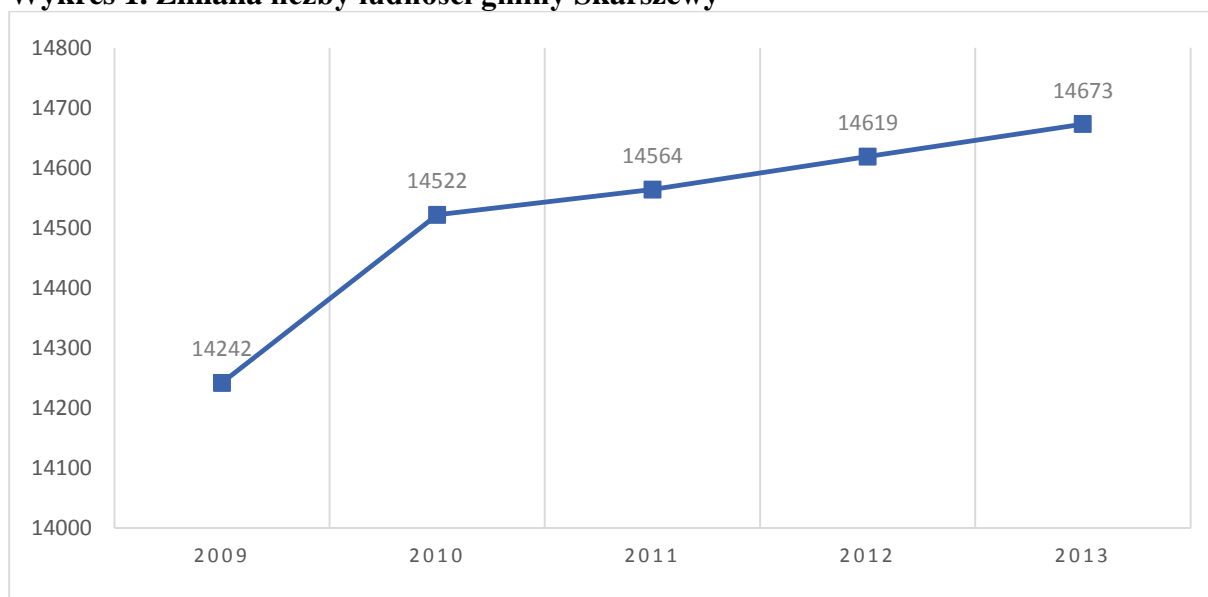
Ludność

Według danych zebranych przez Główny Urząd Statystyczny (stan z grudnia roku 2013), faktyczne miejsce zamieszkania w gminie Skarszewy posiada 14677 osób, co stanowi 11,5% ogólnej liczby mieszkańców powiatu starogardzkiego. Liczba ludności w gminie Skarszewy w latach 2009 – 2013 charakteryzuje się stałym, corocznym wzrostem. Największy procentowo wzrost liczby ludności miał miejsce na przełomie 2009 i 2010 (1,25%). Ogólny przyrost ludności na przestrzeni ostatnich 5 lat wyniósł prawie 2,1 %. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 87 osób na 1 km² i jest niewiele niższa od średniej dla całego powiatu (95 osób/km²), a także Polski (123 osób/km²)

Tabela 4. Liczba ludności w gminie Skarszewy wg płci

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Ogólna liczba ludności	14376	14556	14582	14658	14677
Kobiety	7119	7230	7225	7255	7297
Mężczyźni	7257	7326	7357	7403	7380

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego

Wykres 1. Zmiana liczby ludności gminy Skarszewy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego

Miasto Skarszewy jest drugą najbardziej zaludnioną miejscowością w powiecie (zaraz Starogardzie Gdańskim) i zamieszkuje je 48,5% ogólnej liczby mieszkańców gminy Skarszewy. Tereny wiejskie zamieszkuje 7595 osób, co stanowi 51,5% ogólnej liczby mieszkańców gminy. W 2013 roku odnotowano dodatni przyrost naturalny wynoszący 3,7 (na 1000 ludności).

Tabela 5. Liczba ludności w sołectwach gminy Skarszewy

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Bączek	444	449	443	454	450
Bolesławowo	520	524	534	539	541
Bożepole Królewskie	243	249	253	258	252
Czarnocin	229	225	218	217	208
Demlin	532	520	518	536	537
Godziszewo	697	706	706	710	731
Jaroszewy	488	482	473	463	465
Junkrowy	125	121	118	116	114
Kamierowo	248	257	265	267	270
Kamierowskie Piece	264	256	250	251	246
Koźmin	498	498	494	486	481
Malary	108	108	107	106	107
Mirowo Duże	197	192	203	204	202
Nowy Wiec	348	348	340	338	340
Obozin	200	206	208	214	210
Pogódki	709	707	720	732	722
Szczodrowo	484	487	501	491	491
Więckowy	564	575	581	581	578
Wolny Dwór	298	308	327	333	345

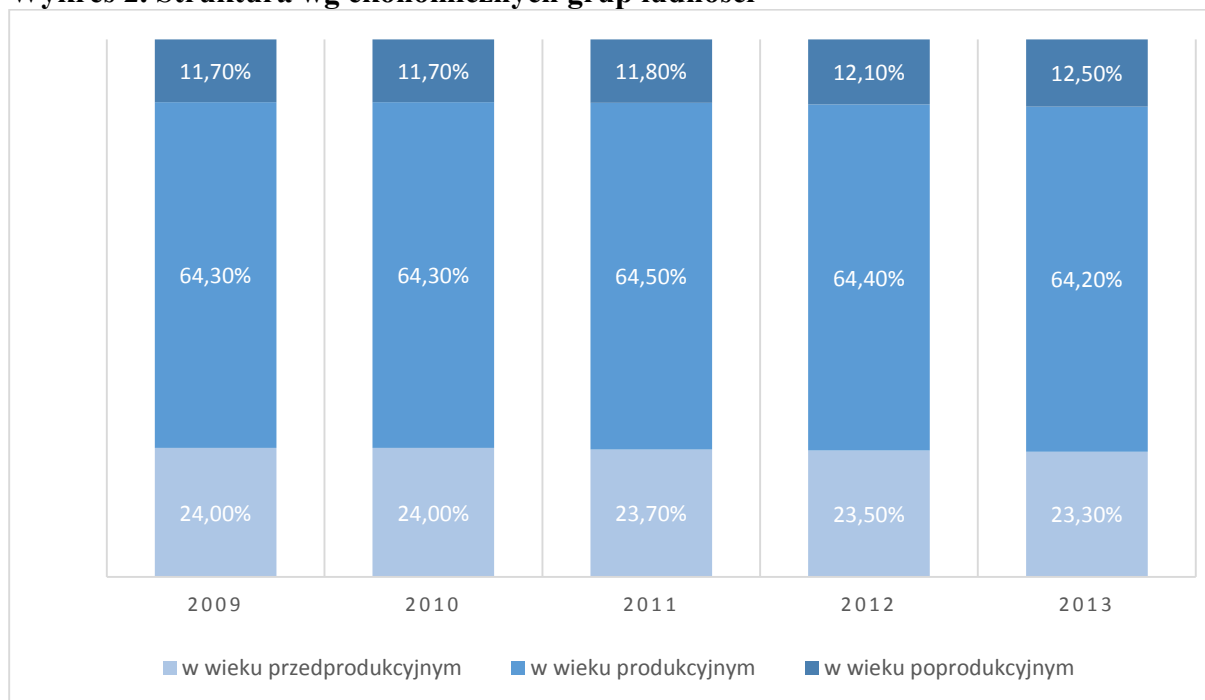
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego

Najbardziej zaludnioną miejscowością na terenach wiejskich gminy jest Godziszewo. Następnie plasują się: Więckowy, Bolesławowo oraz Demlin. W badanym okresie największym wzrostem liczby ludności charakteryzował się Wolny Dwór – aż 15,77% w porównaniu do roku 2009 i Kamierowo – 8,87%. Przyrost w granicach 4% - 5% można zaobserwować w miejscowościach: Bączek, Godziszewo i Obozin. Z uwagi na sumaryczny przyrost mieszkańców, na pierwsze miejsce wysuwa się Wolny Dwór (47 osób), następne jest Godziszewo (34 osoby).

Siedem sołectw gminy zanotowało z kolei spadek ludności. Są to: Czarnocin (-21 osób), Jaroszewy (-23), Junkrowy (-11), Kamierowskie Piece (-18), Koźmin (-17), Malary (-1), Nowy Wiec (-8).

Wykres 2. Struktura wg ekonomicznych grup ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego

W strukturze ekonomicznych grup ludności dominuje ludność w wieku produkcyjnym, oscylując w granicach 64,2% - 64,5%. Niewielkie zmiany można jednak zaobserwować w pozostałych kategoriach dot. wieku przed i poprodukcyjnego. Analizowany okres odznacza się wzrostem udziału osób w wieku poprodukcyjnym i spadkiem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w strukturze ludności gminy. Zmiany te ukazują początek procesu starzenia się społeczeństwa. Jest to proces charakterystyczny dla społeczeństw żyjących w gospodarkach rozwiniętych, jednak jego eskalacja w dłuższym okresie doprowadzić może do wzrostu wskaźników obciążenia demograficznego i spowodować sytuację, w której osoby w wieku produkcyjnym nie są w stanie wypracować odpowiedniego PKB, by pozwoliło to na utrzymanie osób w wieku poprodukcyjnym w ramach współczesnych systemów socjalnych i emerytalnych. Zmianie ulec może też struktura konsumpcji społeczeństwa, znaczny wzrost zapotrzebowania na usługi zdrowotne, opiekuńcze. Niewielkie zmiany w strukturze demograficznej gminy Skarszewy nie oznaczają jeszcze sytuacji problematycznej, jednak skoro już można zauważyć trend zmierzający w kierunku starzenia się społeczeństwa, należy podjąć stosowne działania, by ograniczyć tempo procesu oraz zminimalizować jego skutki.

Ruchy naturalne i migracyjne

Zmianę liczby ludności gminy obrazują inne zjawiska, mianowicie ruchy naturalne oraz migracje mieszkańców. Ruchy naturalne określa się za pomocą naturalnych czynników, takich jak urodzenia żywe i zgony – będące wielkościami pozwalającymi wyznaczyć przyrost naturalny. Migracje to z kolei wymeldowania i zameldowania na terenie gminy Skarszewy, obrazujące ruchy ludności z perspektywy miejsca zamieszkania – wielkości pozwalające wyznaczyć saldo migracji.

Analiza wskaźnika przyrostu naturalnego, określanego jako różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów, wskazuje na korzystną sytuację panującą w gminie Skarszewy. We wszystkich latach analizy liczba urodzin dominowała nad liczbą zgonów. W roku 2009 przyrost naturalny wynosił +92, w 2010 +82, w 2011 +49, w 2012 +104, a w 2013 +55.

Biorąc pod uwagę płeć, każdy rok z wyjątkiem 2010 charakteryzował się większą liczbą urodzonych chłopców, niż dziewczynek. Największa różnica wystąpiła w roku 2012, kiedy to urodziło się aż 33 chłopców więcej. Również w kategorii zgonów można zauważyć przewagę płci męskiej w każdym roku z wyjątkiem 2013. Największa różnica występuje w roku 2011 i wynosi 29 po stronie płci męskiej.

Statystyki dotyczące ruchów naturalnych na terenie gminy Skarszewy obecnie są relatywnie korzystne. Co prawda w roku 2013 liczba urodzeń zmniejszyła się wyraźnie w stosunku do lat poprzednich, jednak za wcześnie by móc na tej podstawie wyznaczyć stosowny trend.

Tabela 6. Ruchy naturalne mieszkańców gminy wg płci

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Urodzenia żywe					
Ogółem	198	188	194	217	166
Mężczyźni	107	93	98	125	85
Kobiety	91	95	96	92	81
Zgony ogółem					
Ogółem	107	106	145	113	111
Mężczyźni	55	57	87	67	54
Kobiety	52	49	58	46	57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Tabela 7. Migracje mieszkańców gminy Skarszewy

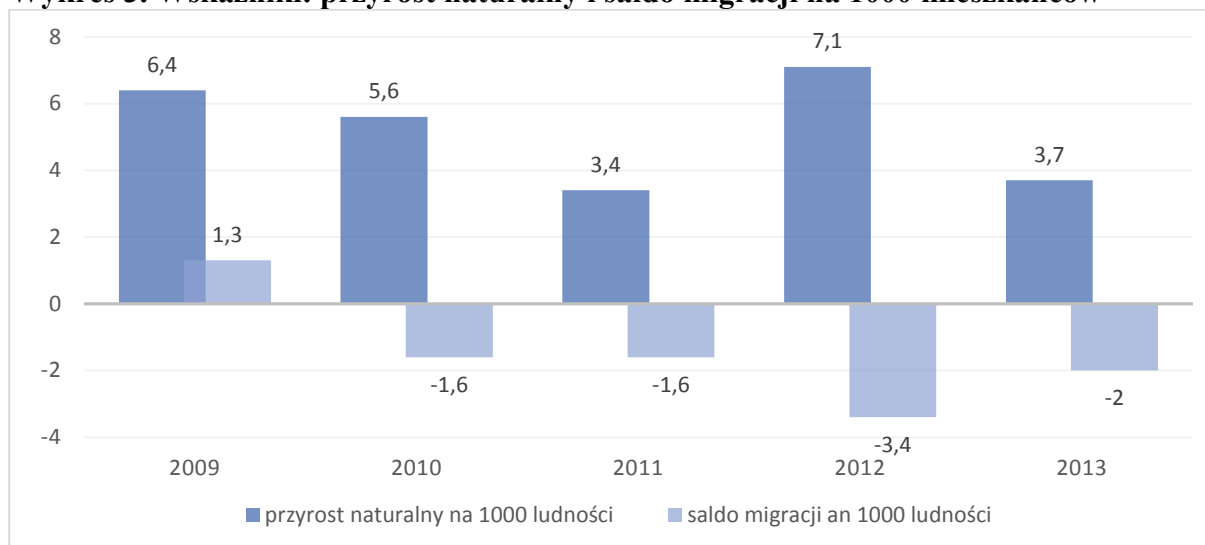
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Zameldowania					
Ogółem	207	190	246	167	188
Mężczyźni	92	90	114	87	85
Kobiety	115	100	132	80	103
Wymeldowania					
Ogółem	189	213	269	217	218
Mężczyźni	91	100	130	105	89
Kobiety	98	113	139	112	129

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Skala corocznego przyrostu ludności jest również efektem salda migracji w obrębie gminy. W roku 2009 naliczyć można dodatnie saldo, przy większej liczbie zameldowanych niż wymeldowanych. W kolejnych latach jednak saldo migracji przyjmuje wartości ujemne, co oznacza, że więcej osób opuściło teren gminy, niż się na nim osiedliło. Saldo migracji w roku 2009 wynosiło +18, w roku 2010 -23, w roku 2011 -23, w roku 2012 -50, a w roku 2013 -30. Nie są to bardzo wysokie wartości, zdecydowanie mniejsze od przyrostu naturalnego, jednak sygnalizują one tendencję odpływu ludności z terenu gminy Skarszewy. Stwarza to ryzyko niekorzystnych zmian struktury wiekowej i płciowej społeczeństwa, a także może implikować odpływ wykwalifikowanej kadry pracowniczej, niemogącej znaleźć perspektyw rozwojowych.

Wykres 3. Wskaźniki: przyrost naturalny i saldo migracji na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Dopełnieniem analizy przyrostu naturalnego i salda migracji jest zbadanie zachowania wskaźników tych wielkości przypadających na 1000 mieszkańców. W przypadku przyrostu naturalnego wskaźnik ten jest większy od zera w każdym z lat 2009 – 2013, a także znacznie wyższy w swojej wartości bezwzględnej od ujemnego wskaźnika odpowiadającemu saldu migracji w latach 2010 – 2013. Oznacza to, że skala wielkości przyrostu naturalnego była większa od skali salda migracji, z czego wynika zwiększenie liczby ludności nawet mimo większej liczby osób, które wyprowadziły się z obszaru gminy.

Oświata

Na terenie gminy znajdują się trzy publiczne przedszkola, do których uczęszczają dzieci w wieku od 3 do 6 lat: dwa w mieście Skarszewy, jedno w miejscowości Pogódki. W Skarszewach działają ponadto: szkoła podstawowa, a także zespół szkół oferujący kształcenie na poziomie podstawowym i gimnazjalnym oraz zasadniczym zawodowym. Pozostałe dwie szkoły podstawowe znajdują się w miejscowościach Szczodrów i Więcków, a Zespoły Szkół Publicznych w miejscowościach Pogódki i Godziszew. Zespół Szkół Publicznych w Godziszewie posiada także filię w miejscowości Demlin, a Zespół Szkół Publicznych w Skarszewach filię w miejscowości Bączek.

Tabela 8. Wykaz placówek oświatowych na terenie gminy Skarszewy

Placówki oświatowe
Publiczne Przedszkole nr 1 w Skarszewach
Publiczne Przedszkole nr 2 w Skarszewach
Publiczne Przedszkole w Pogódkach
Publiczna Szkoła Podstawowa w Skarszewach
Publiczna Szkoła Podstawowa w Szczodrowie
Publiczna Szkoła Podstawowa w Więckowach
Zespół Szkół Publicznych w Skarszewach
Zespół Szkół Publicznych w Pogódkach
Zespół Szkół Publicznych w Godziszewie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.skarszewy.pl

W funkcjonujących na terenie gminy przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach można zauważyć tendencję wzrostową w kontekście liczby uczęszczających do nich dzieci – w 2009 było ich łącznie 422, natomiast w 2013 liczba ta wzrosła do 456. Przeciwnie ma się sytuacja z uczniami szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ogólnokształcących. W każdym z tych przypadków można zauważyć coroczny spadek uczęszczających doń uczniów.

Tabela 9. Liczba uczniów w placówkach oświatowych

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Przedszkola					
Ogółem	284	273	215	218	232
Oddziały przedszkolne w szkołach					
Ogółem	138	139	254	261	224
Szkoły podstawowe					
Ogółem	1105	1076	1045	1024	995
Gimnazja					
Ogółem	637	575	575	560	558
Szkoły ogólnokształcące					
Ogółem	-	118	98	60	62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Według danych GUS za 2013 rok wskaźnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych w gminie Skarszewy wyniósł 96,51%, natomiast dla gimnazjum 98,94%. Wskaźniki te są na niewiele niższym poziomie niż te dla kraju (98,58% i 99,10%). Ponadto wg danych z 2012 roku w szkołach tych znajdowało się łącznie 194 komputery, z czego 171 miało dostęp do Internetu, w tym 96 do łącza szerokopasmowego. Szkoły w gminie Skarszewy dysponują 7 pracownikami komputerowymi wyposażonymi w 131 komputerów przeznaczonych do użytku uczniów. W związku z tym na jeden komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu przeznaczonym do użytku uczniów przypadało 22,3 uczniów.

Kultura

Działalnością kulturalną na terenie gminy Skarszewy zajmuje się Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Publiczna w Skarszewach. Biblioteka posiada także filię w Pogódkach. Działalność GOK skupia się na organizacji masowych wydarzeń kulturalnych, integrujących mieszkańców, takich jak: festyny, wystawy czy ogniska muzyczne. Dodatkowo GOK zajmuje się bardziej kameralnymi przedsięwzięciami, np.: prowadzeniem kółka plastycznego, kółka szachowego, brydża sportowego, orkiestry dętej, klubu seniora czy Skarszewskiego Towarzystwa Śpiewaczego. W ramach zgłaszanego popytu i potrzeb mieszkańców organizowane są różnego rodzaju warsztaty teatralne, kursy tańca czy kursy języków obcych. GOK uczestniczy również w animacji wolnego czasu dzieci w czasach ferii czy wakacji.

Skarszewskie Towarzystwo Śpiewacze działalność rozpoczęło w kwietniu 2005 roku w siedzibie Gminnego Ośrodka Kultury Skarszewach. Trzon Towarzystwa stanowią emeryci i renciści, których wspólną pasją jest śpiew. Spotkania oraz próby odbywają się w Gminnym Ośrodku Kultury w Skarszewach dwa razy w tygodniu. Dotychczas członkowie Skarszewskiego Towarzystwa Śpiewaczego brali udział w Festiwalu Pieśni Maryjnej w Stargardzie Gdańskim, Przeglądzie Twórczości Kociewskiej - Piaseczno, Przeglądzie Twórczości PZERI oraz występowali na festiwalach w Gdańsku, Tczewie, Starogardzie Gdańskim. W swoim repertuarze mają kilka bloków programowych, m.in.: maryjny, regionalny, ku czci Jana Pawła II i popularno - rozrywkowe. Głównym celem STŚ jest promowanie twórczości kociewskiej oraz kształtowanie postaw patriotycznych poprzez odpowiedni dobór repertuaru.

Skarszewski Zespół Dęty swoją działalność rozpoczął w połowie 2005 roku przy Gminnym Ośrodku Kultury w Skarszewach pod batutą Pana Zygmunta Englera, natomiast od września 2007 Zespołem kieruje Pan Wojciech Gdaniec. W skład jego wchodzi młodzież oraz osoby dorosłe, które na co dzień pracują i uczą się. Łączy ich wspólna potrzeba wyrażania własnej tożsamości w muzyce. Pierwszy inauguracyjny występ odbył się w grudniu 2005 roku w Urzędzie Miejskim w Skarszewach podczas Jubileuszu Par Małżeńskich. Zespół corocznie uświetnia duże uroczystości kościelne.

Sport i rekreacja

Zadaniami z zakresu sportu i rekreacji na terenie gminy Skarszewy zajmuje się Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji w Skarszewach. Posiada w swoich zasobach cztery jednostki podległe: Ośrodek Turystyczno – Wypoczynkowy Borówno Wielkie, Kompleks Sportowy Stadion Miejski w Skarszewach, Stację Wodną Czarnocińskie Piece oraz stację wodną i pole namiotowe.

Ośrodek Turystyczno – Wypoczynkowy Borówno Wielkie oferuje m.in. wypożyczenie sprzętu pływającego (kajaki, rowery, łodzie, żaglówki). Organizowane są tu biwaki szkolne, kurs ratowników, regaty i spływy kajakowe, zawody wędkarskie, marsze na orientację.

Na terenie Kompleksu Sportowego Stadion Miejski w Skarszewach funkcjonuje siłownia, punkt informacji turystycznej, świetlica (możliwość wynajmu na imprezy), boiska sportowe. Organizowane są tu imprezy sportowo-rekreacyjne, biwaki, rajdy piesze, rajdy rowerowe, wycieczki, turnieje: tenisowe, piłkarskie, szachowe, warcabowe, siatkówki plażowej, festyny, organizacja turniejów wiedzy turystycznej oraz regionalnej, zajęcia sekcji brydżowej i szachowej, organizacja Biegów im. Jana Kielasa, zajęcia sekcji tenisa stołowego, usługi przewodnickie (gmina Skarszewy, Kociewie, Kaszuby),

Stacja Wodna Czarnocińskie Piece (nad Wierzycą) organizuje m.in. biwaki dla uczestników spływów kajakowych, biwaki dla zorganizowanych grup turystycznych, organizację imprez rekreacyjnych.

Stacja Wodna i Pole Namiotowe (nad jez. Godziszewskim) organizują spływy kajakowe, regaty kajakowe, a także regaty żeglarskie.

Pomoc społeczna

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w gminie Skarszewy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej przy ulicy Szkolnej 9. Ośrodek został utworzony na mocy Uchwały Nr XIV/65/90 Rady Narodowej Miasta i Gminy w Skarszewach z dnia 30 marca 1990 r. w sprawie utworzenia Miejsko – Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Ośrodek ma swoją siedzibę w Skarszewach przy ul. Szkolnej 9. Zajmuje dwie kondygnacje (parter i I piętro) w budynku stanowiącym własność Urzędu Miejskiego w Skarszewach. Ośrodek dostosowany jest do potrzeb osób niepełnosprawnych, posiada podjazd prowadzący na parter budynku. Klienci niepełnosprawni obsługiwani są przez pracowników socjalnych na parterze, w pomieszczeniach bez progów o poszerzonych drzwiach wejściowych. Pracownicy Ośrodka zajmują 12 pomieszczeń, stanowiska pracy są dobrze wyposażone w podstawowy sprzęt techniczno – biurowy i komputerowy.

W ramach GOPS funkcjonują dwa działy:

- dział pomocy społecznej realizuje działania z zakresu: przyznawania i wypłacania przewidzianych ustawą świadczeń (np. zasiłki stałe, zasiłki okresowe, zasiłki celowe), pracy socjalnej (w tym pomocy w załatwieniu spraw urzędowych, poradnictwo), organizowania świadczenia usług opiekuńczych, zapewnienia schronienia osobom bezdomnym, kierowania osób tego wymagających do ośrodków wsparcia, domów pomocy społecznych, schronisk dla bezdomnych, dożywiania, spaw związanych pogrzebami;
- dział świadczeń rodzinnych realizujący zadania z zakresu świadczeń rodzinnych, świadczeń funduszu alimentacyjnego oraz prowadzeniem postępowań wobec dłużników alimentacyjnych. Do jego działań należy: przyznawanie i wypłacanie zasiłków rodzinnych oraz dodatków do zasiłku rodzinnego z tytułu: urodzenia dziecka, opieki nad dzieckiem w okresie korzystania urlopu wychowawczego, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, rozpoczęcia roku szkolnego, podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania, przyznawanie i wypłacanie świadczeń opiekuńczych, tj. zasiłków pielęgnacyjnych i świadczeń pielęgnacyjnych, przyznawanie i wypłacanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego, prowadzenie postępowań wobec dłużników alimentacyjnych.

Poniższa tabela przedstawia główne powody udzielania pomocy społecznej za pośrednictwem GOPS.

Tabela 10. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie Skarszewy

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin				Liczba osób w rodzinie			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Ubóstwo	396	357	379	406	1280	1167	1192	1266
Sieroctwo	-	-	-	-	-	-	-	-
Bezdomność	11	13	15	20	11	13	15	26
Potrzeba ochrony macierzyństwa	82	78	73	83	479	453	416	472
Bezrobocie	330	306	318	335	1177	1101	1098	1149
Niepelnosprawność	188	185	192	199	514	487	501	521
Długotrwała lub ciężka choroba	190	203	205	227	499	516	500	559
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	110	108	100	102	491	483	432	434
Przemoc w rodzinie	44	46	40	37	305	272	230	210
Alkoholizm	6	23	11	13	21	92	47	46
Narkomania	52	58	60	66	118	147	151	159
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	5	5	1	-	7	5	2	-
Zdarzenie losowe	15	10	6	12	29	11	10	18
Sytuacja kryzysowa	44	7	5	2	144	28	17	8
Kłeska żywiołowa	-	1	-	-	-	4	-	-

Źródło: Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skarszewach

W latach 2010 – 2011 można zauważyć spadek liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej, jednak w roku 2012 następuje nieznaczny wzrost, by w 2013 liczba ta przekroczyła wartość z roku 2010. Sumaryczny wzrost w latach 2009 – 2013 wyniósł 29 rodzin, czyli prawie 2%.

W 2013 roku najwięcej decyzji o przyznaniu pomocy społecznej zapadło w przypadku rodzin dotkniętych ubóstwem. Pomoc przyznano 406 rodzinom, liczącym łącznie 1266 osób. Wzrost liczby rodzin dotkniętych ubóstwem w porównaniu z rokiem poprzednim wyniósł 2,5%, jednak analizując liczbę osób w rodzinach można zauważyć nieznaczny spadek. Problemy związane z bezrobociem i długotrwałą chorobą również charakteryzują się wysokim natężeniem, a ponadto na przestrzeni ostatnich lat można zaobserwować ich wzrost (o odpowiednio 1,5% i 19,5% w porównaniu z rokiem 2010). Kolejnym z problemów o wysokim natężeniu jest niepełnosprawność – w analizowanym okresie nastąpił niewielki wzrost liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej z jego względu.

Tabela 11. Forma wsparcia udzielonego przez Ośrodek Pomocy Społecznej

Forma pomocy	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie					
Pieniężne	-	-	413	420	435
Rzeczowe	-	-	604	579	554
Schronienie	7	9	9	12	15
Usługi opiekuńcze	70	68	62	63	66
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	7	2	2	3	5
Liczba rodzin					
Praca socjalna	346	327	643	816	589
Poradnictwo specjalistyczne	23	29	57	90	87

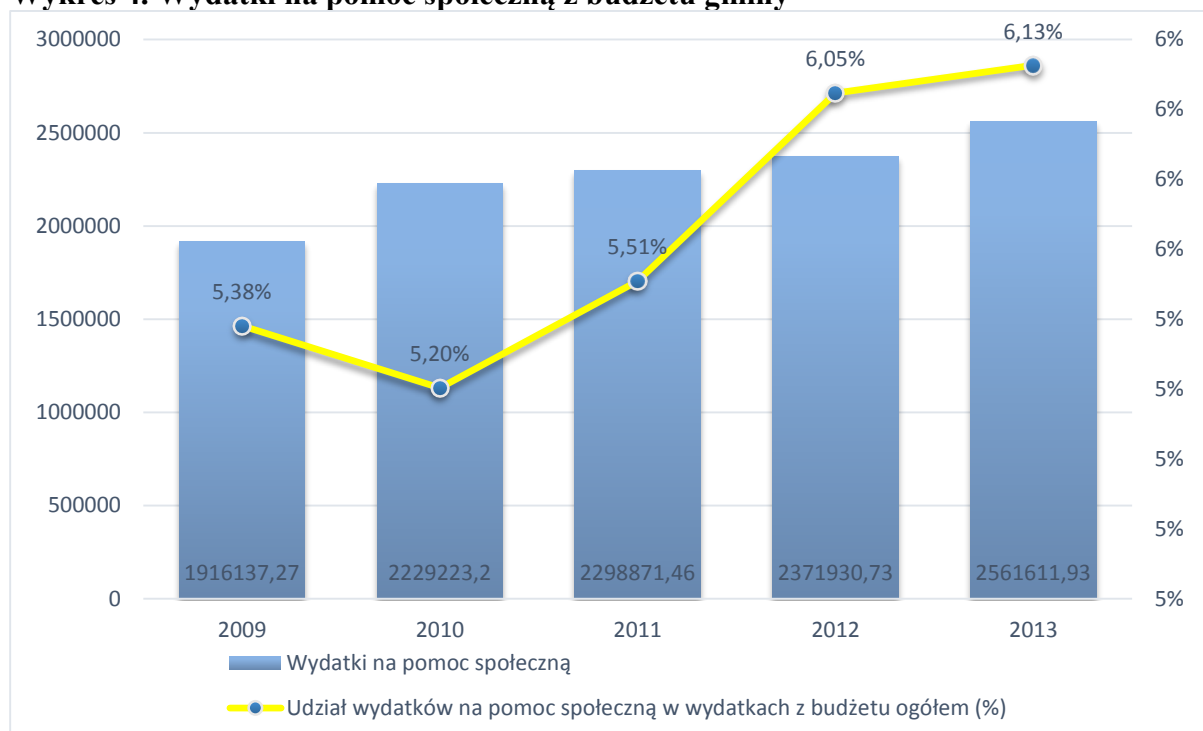
Źródło: Dane Ośrodka Pomocy Społecznej w Skarszewach

W latach 2011 - 2013 najczęstszą formą przyznanej pomocy społecznej były świadczenia rzeczowe. W 2013 przyznano je 554 osobom, czyli 51% wszystkich osób, którym przyznano świadczenia. Duży udział świadczeń miały też świadczenia pieniężne – 40% wszystkich przyznanych świadczeń. Od roku 2011 można zauważyć systematyczny spadek ilości osób uprawnionych do świadczeń rzeczowych, na korzyść osób uprawnionych do świadczeń pieniężnych. Jednocześnie na przestrzeni lat 2009 – 2013 zwiększył się popyt na udzielanie schronienia w ramach pomocy społecznej, a zmniejszył w zakresie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych.

Liczba rodzin objętych pracą socjalną uległa dynamicznemu wzrostowi w latach 2010-2012. W 2013 liczba ta uległa zmniejszeniu, jednak stanowiła ponad 170% wartości z roku 2009. Zapotrzebowanie na poradnictwo specjalistyczne zwiększyło się o prawie 280% w roku 2013, w porównaniu z rokiem 2009. Liczba rodzin zgłaszających potrzebę poradnictwa specjalistycznego zwiększyła się w tym okresie z 23 do 87.

Wykres 4. Wydatki na pomoc społeczną z budżetu gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Skarszewach

Lata 2009 – 2013 odznaczały się corocznym wzrostem środków z budżetu gminy przeznaczonych na pomoc społeczną, od niecałych 2 mln zł w roku 2009 do ponad 2,5 mln zł w roku 2013. W pierwszych trzech latach analizy udział tych wydatków w stosunku do całkowitych wydatków budżetowych wahał się w przedziale 5,2% do 5,51% by w ostatnich dwóch latach przekroczył poziom 6%.

Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo publiczne

Mieszkańcy gminy Skarszewy posiadają dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej na dobrym poziomie. Po usługi związane ze specjalistyczną opieką medyczną muszą się jednak udać do pobliskich, większych ośrodków miejskich, np. w Starogardzie Gdańskim. Na terenie

gminy funkcjonuje Gminny Ośrodek Zdrowia w Skarszewach, posiadający również filię w Pogódkach. W ramach GOZ działają poradnie ogólne, dla dzieci, dla kobiet, gabinet zabiegowy, gabinet szczepień, laboratorium, gabinet stomatologiczny. W filii w Pogódkach funkcjonuje z kolei poradnia ogólna, gabinet stomatologiczny i gabinet szczepień. Przy ul. Dworcowej 11 funkcjonuje także NZOZ „Nova Dentica” oferując usługi z zakresu stomatologii i protetyki. Na terenie gminy znajdują się 3 apteki ogólnodostępne.

Bezpieczeństwo publiczne oparte jest na działalności 2 jednostek – Komendy Policji w Skarszewach, a także jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej. W celu zwiększenia efektywności działań, oba podmioty objęte są ścisłą współpracą.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Każdego roku Rada Miejska w Skarszewach uchwała Roczny Program Współpracy gminy Skarszewy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. Roczny Program Współpracy określa formy, zasady i zakres współpracy organów samorządowych Gminy Skarszewy z organizacjami pozarządowymi, a także priorytety zadań publicznych, których realizacja związana będzie z udzieleniem pomocy publicznej. Celami Roczno Programu Współpracy na rok 2014 są przede wszystkim:

- wzmocnienie potencjału organizacji,
- rozwijanie partnerstwa publiczno – społecznego,
- wspieranie inicjatyw, nowatorskich pomysłów i rozwiązań zwiększających świadomość społeczeństwa obywatelskiego.

Zadaniami priorytetowymi Programu określono zadania z zakresu:

- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej,
- działalności na rzecz osób niepełnosprawnych,
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji,
- wypoczynku dzieci i młodzieży,
- przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym.

Współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi polega głównie na zleceniu realizacji zadań publicznych gminy, w trybie konkursowym i pozakonkursowym, wzajemna informacja o kierunkach działalności i współdziałanie w celu zharmonizowania tych kierunków, udzielania wsparcia finansowego i pozafinansowego w formie udostępniania lokali, środków

technicznych, pomocy w pozyskaniu środków finansowych ze źródeł zewnętrznych, organizowaniu lub współdziałaniu w organizowaniu szkoleń, konferencji, forum wymiany doświadczeń w celu zwiększenia kompetencji i sprawności funkcjonowania organizacji pozarządowych.

W związku z możliwością pozyskania znacznych środków finansowych w ramach Osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 utworzona została Lokalna Grupa Działania „Chata Kociewia”, której członkiem jest gmina Skarszewy. LGD „Chata Kociewia” jest organizacją pozarządową, która łączy podmioty gospodarcze, instytucje, samorządy i inne organizacje pozarządowe we wspólnym działaniu na rzecz rozwoju 14 gmin: Bobowo, Lubichowo, Kaliska, Osieczna, Osiek, Skarszewy, Skórcz, Stara Kiszewa, Starogard Gdański, Smętowo Graniczne, Zblewo, Liniewo, Czarna Woda, gmina miejska Skórcz. Działania i inicjatywy podejmowane w ramach LGD pozwalają rozwijać sołectwa i gminy z uwzględnieniem ich tożsamości, regionalizmu i niezależności. Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju "Chaty Kociewia" doprowadzić ma do aktywizacji mieszkańców oraz rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, przy wykorzystaniu lokalnych zasobów naturalnych, przyrodniczych, historycznych i kulturowych.

Rysunek 13. Obszar działania Lokalnej Grupy Działania Chata Kociewia

Źródło: www.chatakociewia.pl

4) Strefa przestrzenna

Układ komunikacyjny

Na układ komunikacyjny gminy Skarszewy składają się drogi wojewódzkie, drogi powiatowe oraz gęsta sieć dróg gminnych. Samo miasto Skarszewy, będące siedzibą gminy położone jest w niedużej odległości od trzech największych miast województwa: ok. 40 km do Gdańska, 67 km do Gdyni, 61 do Sopotu i 125 km od Słupska. Stolica powiatu, Starogard Gdański znajduje się w odległości 14 km od Skarszew.

Drogi wojewódzkie:

- nr 224 relacji Liniewo – Skarszewy – Godziszewo;
- nr 222 relacji Jagutowo – Godziszewo – Starogard Gdański.

Drogi powiatowe:

- 2207G – (Borowina) – Nowy Wiec – Skarszewy;
- 2212G – (Gołębiewko) – Mirowo – Skarszewy;
- 2414G – (droga wojewódzka Nr 214 – Deka) – Pogódki – Koźmin – (Góra);
- 2416G – (Stara Kiszewa) – Pogódki – Więckowy – droga wojewódzka Nr 22;
- 2419G – (Stary Wiec) – Szczodrowo – Przerębska Huta;
- 2703G – Skarszewy – Kleszczewo – Karolewo – droga krajowa Nr 22;
- 2705G – Czarnocin – Linowiec;
- 2706G – Bączek – Krąg – Starogard Gd;
- 2707G – Skarszewy – Linowiec – Starogard Gdański;
- 2708G – Bolesławowo – Obozin – Trzeciński;
- 2713G – Godziszewo (Damaszka);
- 2714G – Marianka (Damaszka-Swarożyn);

Drogi gminne (łącznie długość 144,2 km):

- Nr 197150G relacji Jaroszewy – Wałdówko (granice gminy),
- Nr 197151G relacji Jaroszewy – Kleszczewo (granice gminy),
- Nr 197152G relacji Szczodrowo – Pawłowo – Bożepole Królewskie,
- Nr 197153G relacji Skarszewy – Bożepole Królewskie – Postołowo,
- Nr 197154G relacji Kamierowo – Kamierowskie Piece – droga Nr 197153G,
- Nr 197155G relacji droga powiatowa 2414G – Przerębska Huta,
- Nr 197156G relacji Bolesławowo – Kamierowo,
- Nr 197157G relacji Junkrowy – Łaszewo,
- Nr 197158G relacji Wysin (granice gminy) – Nowy Wiec,
- Nr 197159G relacji Stary Wiec (granice gminy) – Nowy Wiec,
- Nr 197160G relacji droga nr 197163G – droga nr 197151G,
- Nr 197161G relacji Więckowy – Junkrowy,
- Nr 197162G relacji Bączek – Zapowiednik,
- Nr 197163G relacji Pogódki – Jaroszewy – Czarnocin,
- Nr 197164G relacji Koźmin – droga Nr 197163G,
- Nr 197165G relacji Godziszewo – Kobierzyn,

- Nr 197166G relacji droga powiatowa 2414G – Nowy Dworzec (granice gminy),
- Nr 197167G relacji Koźmin – Kobyle (granice gminy),
- Nr 197168G relacji Koźmin – Nowy Dworzec (granice gminy),
- Nr 197169G relacji Koźmin – Jezierce (granice gminy),
- Nr 197170G relacji Koźmin – Pinczyn (granice gminy),
- Nr 197171G relacji Obozin – Janin (granice gminy),
- Nr 197172G relacji Szczodrowo – Nowy Wiec,
- Nr 197173G relacji droga Nr 197163G – Tomaszewo (granice gminy),
- Nr 197174G relacji Czarnocin – Krąg (granice gminy),
- Nr 197175G relacji Szatarpy (granice gminy) – Nowy Wiec,
- Nr 197176G relacji Pogódki – Tomaszewo (granice gminy),
- Nr 197177G relacji Nowy Wiec – Sucha Huta (granice gminy),
- Nr 197178G relacji Nowy Wiec – Drzewina (granice gminy),
- Nr 197179G relacji Zamkowa Góra – Junkrowy,
- Nr 197180G relacji Skarszewy – elektrownia,
- Nr 197181G relacji Godziszewo – Mirowo,
- Nr 197182G relacji Pogódki – Białe Błota (granice gminy),
- Nr 197183G relacji Pogódki – Milonki (granice gminy),
- Nr 197184G relacji Pogódki – Garczyn (granice gminy).

Jak wynika z powyższego zestawienia, układ drogowy gminy jest dość dobrze rozwinięty, zapewnia wysoką mobilność społeczności lokalnej i umożliwia szybkie i sprawne dotarcie do kluczowych węzłów komunikacyjnych województwa. Stan dróg wojewódzkich jest zadowalający, są to drogi pokryte nawierzchnią asfaltową o dobrym stanie technicznym. Drogi powiatowe również posiadają nawierzchnię asfaltową, jednak niektóre ich odcinki wymagają remontów lub modernizacji. Stan dróg gminnych jest zróżnicowany. Przede wszystkim znaczna część tych dróg posiada nawierzchnię gruntową naturalną, pozostałe pokryte są nawierzchnią bitumiczną, z płyt betonowych lub twardą. Biorąc pod uwagę charakter dróg gminnych można by uznać, że w wystarczającym stopniu zapewniają obsługę komunikacyjną wewnątrz gminy. Niemniej jednak mankamentem pozostają parametry i stan techniczny tych dróg, zwłaszcza w zakresie szerokości jezdni, korony drogi, szerokości pasa drogowego oraz wspomnianych już

rodzaju i stanu nawierzchni. Pożądanym kierunkiem działań w kwestii komunikacji drogowej jest zatem utwardzanie dróg gruntowych oraz sukcesywne remonty i modernizacje odcinków tego wymagających.

Obecnie na terenie gminy nie funkcjonuje żadne czynne połączenie kolejowe. Najbliższy przystanek kolejowy znajduje się w oddalonym o 14 km Starogardzie Gdańskim, a port lotniczy w oddalonym o 40 km Gdańsku (za punkt odniesienia w przypadku mierzenia odległości obrano miasto Skarszewy).

Na terenie miasta Skarszewy znajduje się dworzec autobusowy. Obsługą ruchu pasażerskiego na terenie gminy zajmuje się PKS Starogard, oferując połączenia miejscowości w gminie z ważniejszymi punktami powiatu.

Gospodarka wodno-ściekowa

Czynna sieć wodociągowa w gminie Skarszewy rozciąga się na długości 151,6 km. Liczba przyłączy do budynków mieszkalnych wynosi 2304, a ludność korzystająca z infrastruktury wodociągowej to 12813 mieszkańców, czyli 87,3% całkowitej społeczności Skarszew. Ponad 98% dostarczanej na terenie gminy wody pochodzi z 6 komunalnych ujęć podziemnych, pozostała część ze studni indywidualnych. Ujęcia na obszarze miasta znajdują się w stanie zadowalającym, natomiast na obszarach wiejskich konieczne jest uporządkowanie stref ochrony oraz modernizacja infrastruktury.

Tabela 12. Wodociągi i kanalizacja na terenie gminy Skarszewy w 2013 roku

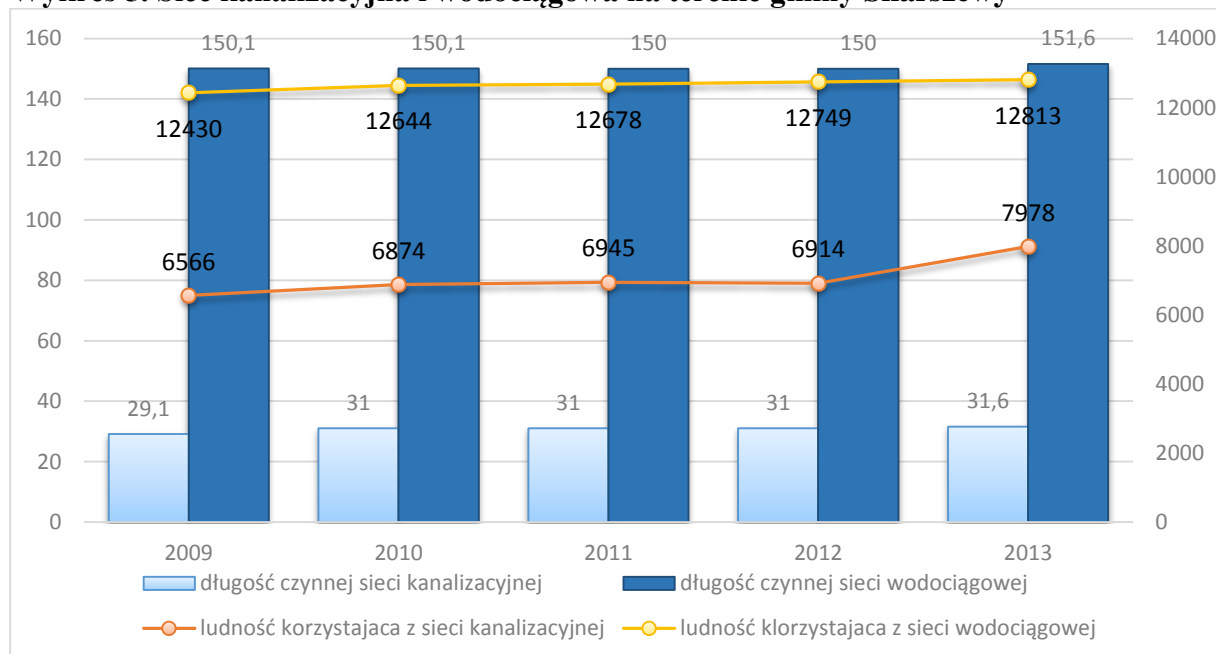
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Wodociągi					
Długość sieci wodociągowej [km]	150,1	150,1	150,0	150,0	151,6
Liczba przyłączy do budynków [szt.]	2106	2109	2178	2243	2304
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej [osoba]	12430	12644	12678	12749	12813
Kanalizacja					
Długość sieci kanalizacyjnej [km]	29,1	31,0	31,0	31,0	31,6
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [osoba]	6566	6874	6945	6914	7978
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	709	712	771	780	899
Ścieki odprowadzone [dam3]	234,0	228	215	232	233,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Sieć kanalizacyjna rozciąga się z kolei na długości 31,6 km, a liczba połączeń do budynków mieszkalnych wynosi 899. Obejmuje swoim zasięgiem 7978 mieszkańców (w tym aż 6422 w mieście), co stanowi 54,4% ogółu ludności gminy.

Wykres 5. Sieć kanalizacyjna i wodociągowa na terenie gminy Skarszewy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Integralną i niezbędną częścią składową sieci kanalizacyjnej są oczyszczalnie ścieków, gwarantujące odpowiednie oczyszczenie ścieków przed ich odprowadzeniem do wód powierzchniowych (najczęściej rzek). Na terenie gminy Skarszewy funkcjonuje miejska oczyszczalnia ścieków w Skarszewach. Jest to oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna, która składa się z następujących elementów: części mechanicznej, reaktora biologicznego, urządzeń do pompowania, stabilizacji tlenowej, zagęszczania i odwadniania osadu, stacji dozowania PIX. Obecnie oczyszczalnia pracuje z przepustowością ok. 860,0 m³/d, natomiast ilość ścieków dowożonych to 5000 m³/rok. Projektowa przepustowość oczyszczalni wynosi 1800 m³/d. Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest rzeka Więcisa.

Infrastrukturą wodno – kanalizacyjną gminy zarządza przedsiębiorstwo Gminne Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o. Skarszewy.

Kluczowe działania gminy na rzecz poprawy warunków infrastrukturalnych w tym zakresie powinny obejmować dalszą rozbudowę i modernizację sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz objęcie jej zasięgiem jak największej liczby mieszkańców. System szamb, z którego korzystają obszary gminy niemające dostępu do sieci kanalizacyjnej, stwarza zagrożenie przedostawania się ścieków bytowych przez nieszczelne zbiorniki do gleb i wód. Pozostaje także problem wywożenia ścieków na „dzikie”, nielegalne wylewiska.

Gospodarka odpadami

Gmina Skarszewy wraz z 19 innymi gminami województwa utworzyły związek międzygminny pod nazwą Związek Gmin Wierzyca z siedzibą w Starogardzie Gdańskim, którego podstawowym zadaniem jest wykonywanie zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi na obszarze gmin Związku. Związek Gmin Wierzyca z dniem 1 lipca 2013 roku przejął obowiązki odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych od wszystkich właścicieli nieruchomości zlokalizowanych na obszarze gmin Związku, zarówno z nieruchomości mieszkalnych, jak i z nieruchomości niezamieszkałych (przedsiębiorstwa, instytucje publiczne, itp.). Odpady komunalne kierowane do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK), tj. do Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych „Stary Las” Sp. z o.o. w Starym Lesie. Wyposażenie RIPOK obejmuje:

- instalację do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, w której następuje wydzielanie ze zmieszanych odpadów komunalnych frakcji nadających się w całości lub w części do odzysku;
- instalację do przetwarzania selektywnie zebranych odpadów zielonych i innych bioodpadów, w której to następuje wytwarzanie produktu o właściwościach nawozowych lub środków wspomagających uprawę roślin;
- instalację do składowania odpadów, w której to następuje składowanie odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych.

Odpady, które trafiają do zakładu w Starym Lesie podlegają przetworzeniu i zagospodarowaniu w odpowiednich instalacjach. Wydzielone ze zmieszanych odpadów komunalnych

odpady nadające się do odzysku „materiały wtórne” oraz wytworzone produkty podlegają ponownemu wykorzystaniu. Uzyskane z tego tytułu przychody obniżają koszty funkcjonowania regionalnego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi.

Uchwałą nr XI/47/2014 Zgromadzenia Związku Gmin Wierzyca zatwierdzony został regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gmin – uczestników Związku Gmin Wierzyca, w zakresie odpadów komunalnych. Regulamin ten określa szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie uczestniczących gmin. Dokładnie opisano tam wymagania w zakresie utrzymania czystości i porządku na terenie nieruchomości, wymagania dotyczące pojemników przeznaczonych do zbierania odpadów komunalnych, określono częstotliwość i sposób pozbywania się odpadów komunalnych oraz przedstawiono wymagania wynikające z Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami.

Tabela 13. Zbiorcze zestawienie odpadów gminy Skarszewy w latach 2009-2013

2009	2010	2011	2012	2013
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku ogółem (t)				
2736,30	3158,26	4079,54	3014,29	2799,78
Odpady pochodzące z gospodarstw domowych (t)				
1891,39	2167,36	3066,68	2427,75	2270,86
Odpady z gospodarstw domowych przypadające na jednego mieszkańca (kg)				
132,8	149,2	210,6	166,1	154,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Na przestrzeni analizowanych lat w 2011 roku na terenie gminy odebrano największą ilość odpadów. W latach kolejnych ilość ta ulegała zmniejszeniu i w roku 2013 osiągnęła wartość niewiele większą od tej z roku 2009. W podobny sposób zmieniały się ilości odpadów pochodzących z gospodarstw domowych, jednak różnica między rokiem 2009 a 2013 jest w tym przypadku zdecydowanie wyższa - wzrost na poziomie 20%. Analogicznie wypada ilość odpadów przypadających na jednego mieszkańca.

Gazownictwo i ciepłownictwo

Przez północno-wschodni obszar gminy Skarszewy przebiega trasa gazociągu wysokiego ciśnienia DN 200, relacji Pszczółki – Kościerzyna – Bytów. Gazociąg ten stanowi fragment dystrybucyjnego systemu gazowego wysokiego ciśnienia Pomorskiego Operatora Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o.

Obecny stan zgazyfikowania gminy jest zerowy. Pomorski Operator Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o. nie dostarcza mieszkańcom gazu do celów grzewczych i komunalno – bytowych. W 2013 roku tylko 24 osoby (0,02% mieszkańców) korzystały z sieci gazowej o długości 2875 m.

Gaz płynny typu LPG oraz gaz płynny mieszany LPBG dostarczany jest odbiorcom poprzez dostawców działających na terenie województwa pomorskiego, a zaopatrujących się głównie z Rafinerii Gdańskiej.

Od 1999 r. na terenie gminy funkcjonuje przedsiębiorstwo Gminna Energetyka Ciepła Sp. z o.o. w Skarszewach, zajmująca się m.in. produkcją energii cieplnej wytwarzanej w eksploatowanych kotłowniach oraz dystrybucja i przesyłanie energii cieplnej. Spółka zarządza trzema kotłowniami na terenie gminy:

- Kotłownia Miejska KM-1 os. Sikorskiego, moc zainstalowana: 3,720 MWt, rodzaj paliwa: miał węglowy, nośnik energii: woda,
- Kotłownia olejowa KO-2 Plac Hallera 18, moc zainstalowana: 0,465 MWt, nośnik energii: olej opałowy lekki,
- Kotłownia olejowa KO-3 ul. Kościuszki 2/10, moc zainstalowana 0,505 MWt, nośnik energii: olej opałowy lekki.

Ponadto w granicach gminy zlokalizowanych jest około 45 lokalnych źródeł ciepła, znajdujących się m.in. w placówkach oświatowo-wychowawczych i służby zdrowia, budynkach mieszkalnych, większych zakładach produkcyjnych i usługowych oraz w obiektach użyteczności publicznej. W przypadku zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zagrodowej do ogrzewania wykorzystywane są zwykle kotłownie węglowe.

Tabela 14. Sieć gazowa na terenie gminy Skarszewy w 2013 roku

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność korzystająca z sieci gazowej [os.]	16	17	17	24	24
Długość czynnej sieci ogółem [m]	2875	2875	2875	2875	2875

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Energetyka

Sieć energetyczna gminy Skarszewy i dystrybucja energii na jej terenie znajduje się w zarządzaniu przedsiębiorstwa ENERGA-Operator SA Oddział w Gdańsku Zakład Dystrybucji Starogard Gdański. System energetyczny gminy budują: sieć elektroenergetyczna średniego napięcia 15 kV, sieć niskiego napięcia 0,4 kV (nn) oraz stacje transformatorowe 15 kV/0,4 kV. W granicach obszaru gminy zlokalizowana jest stacja elektroenergetyczna GPZ (Główny Punkt Zasilania), wyposażony w dwa transformatory o mocy jednostkowej 10 MVA. Energia elektryczna przesyłana jest do GPZ główną linią zasilającą (napowietrzną) wysokiego napięcia o napięciu 110 kV. Trasa jej przebiega od rozdzielni Kościerzyna poprzez gminę Skarszewy w kierunku rozdzielni zlokalizowanych na terenie Starogardu Gdańskiego. Miasto Skarszewy posiada pierścieniowy układ zasilania sieci elektroenergetycznych kablowych średniego napięcia. Przez teren gminy przebiega także elektroenergetyczna linia napowietrzna o napięciu 220 kV relacji Jasinieć – Gdańsk I. Liczba odbiorców indywidualnych wynosiła na koniec 2013 roku 2528 szt., co stanowiło znaczny spadek na poziomie 21% w porównaniu z rokiem poprzednim. W związku z tym zmniejszyło się również zużycie energii elektrycznej o 17,8%.

Energia elektryczna pozyskiwana jest również ze źródeł odnawialnych. W przypadku gminy Skarszewy są to 3 elektrownie wodne:

- Elektrownia wodna Czarnocińskie Piece znajduje w miejscowości Czarnocin, a jej właścicielem jest ENERGA Zakład Elektrowni Wodnych Sp. z o.o. Elektrownię wybudowano na rzece Wierzyca, a jej moc wynosi 156 kWh..
- Elektrownia wodna „Dolina” znajduje się w miejscowości Skarszewy. Jej moc wynosi 0,035 MWt., a przepustowość 3,6 m³/s. Elektrownie wybudowano na rzece Wietcisa.
- Elektrownia wodna przy młynie Skarszewy znajduje się w miejscowości Skarszewy. Jej moc wynosi 0,06 MWt., a przepustowość 4,1 m³/s. Elektrownie wybudowano na rzece Wietcisa.

Tabela 15. Sieć elektryczna na terenie gminy Skarszewy w 2013 roku

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Odbiorcy energii elektrycznej na niskim napięciu [szt.]	2322	2368	2366	3200	2528
Zużycie energii elektrycznej [MWh]	4962	5090	5004	6890	5667

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Telekomunikacja

Obszar gminy Skarszewy posiada dobry dostęp do wszelkich rodzajów telekomunikacji: telefonii stacjonarnej, komórkowej oraz Internetu. Z danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej wynika, że potrzeby mieszkańców gminy w zakresie telefonii stacjonarnej, szerokopasmowego dostępu do Internetu oraz bezpłatnego dostępu do Internetu świadczonego przez JST za pośrednictwem hotspotów w miejscach publicznych jest zaspokojony. Z opracowanej przez UKE mapy zgłaszanego zapotrzebowania na wspomniane usługi wynika, że w przypadku szerokopasmowego Internetu do UKE wpłynęły tylko 4 zgłoszenia, ustanawiając wskaźnik średniego zapotrzebowania w gminie (liczba zgłoszeń w przeliczeniu na 10000 mieszkańców) na poziomie 2,74. Dla porównania wskaźnik dla powiatu wynosi 5,05. W przypadku telefonii stacjonarnej nie wpłynęły żadne zgłoszenia, a w kategorii hotspot wpłynęło 1 zgłoszenia ustalając wskaźnik na poziomie 0,69 (średnia dla powiatu wynosi 2,84)

W gminie funkcjonują dwie darmowe strefy dostępu do Internetu udostępnione przez władze lokalne: na terenie Parku Miejskiego u zbiegu ul. Dworcowej i Młyńskiej, a także na placu gen. J. Hallera.

Zasoby mieszkaniowe

Począwszy od roku 2010 w gminie Skarszewy obserwuje się niewielki wzrost liczby mieszkań. Wzrost ten w latach 2010 – 2013 kształtował się na poziomie 2,6%. Jednocześnie zwiększyła się liczba izb o 4,1%, a także powierzchnia użytkowa mieszkań 5,2%. Wyższa skala wzrostu dwóch ostatnich wartości w porównaniu z liczbą mieszkań wskazuje, że wybudowane na przestrzeni ostatnich lat mieszkania charakteryzowały większą powierzchnią i liczbą izb, niż te powstałe wcześniej.

Tabela 16. Zasoby mieszkaniowe gminy Skarszewy

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Mieszkania	4037	4010	4044	4072	4115
Izby	15791	15870	16037	16206	16439
Powierzchnia użytkowa mieszkań (m²)	308312	308789	313174	318323	324506

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na terenie gminy Skarszewy w 2013 roku (dane GUS) wynosiła 78,9 m², podczas gdy dla powiatu 79,2 m², województwa 70,1 m², a kraju 73,1 m². Wartość przeciętnej powierzchni użytkowej przypadająca na 1 osobę dla gminy (22,1 m²) jest porównywalna z wartością dla powiatu (23,9 m²), niższa jednak niż dla województwa (25,6 m²) i kraju (26,3 m²).

W 2013 roku w zasobach komunalnych gminy znajdowało się 337 mieszkań o łącznej powierzchni 139333 m². Liczba mieszkań socjalnych wynosiła 29, natomiast pustostanów 8. Liczba sprzedanych mieszkań (budownictwo wielorodzinne) z zasobu gminnego wyniosła 11.

Kierunki działania gminy w kwestii zasobów mieszkaniowych powinny iść w stronę stworzenia ciekawej oferty inwestycyjnej dla deweloperów, zwłaszcza w kontekście corocznego wzrostu liczby mieszkańców w gminie i zgłaszanego przez nich popytu. Ponadto w celu podniesienia efektywności działań z zakresu pomocy społecznej istotne jest powiększenie zasobów mieszkań socjalnych czy mieszkań chronionych, wykorzystywanych w sytuacjach kryzysowych, jako tymczasowe miejsce zamieszkania.

5) Strefa gospodarcza

Rynek pracy

Analizując rynek pracy w gminie Skarszewy zauważyć można niewielki, ale systematyczny wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy. O ile znaczny wzrost bezrobocia w latach 2008 i 2009 może zostać wytłumaczony nagłym pojawieniem się kryzysu ekonomicznego, który dotknął m.in. Europę, o tyle spadek bezrobocia w 2010 i jego ponowny wzrost w latach 2011, 2012 i 2013 jest zjawiskiem niepokojącym. Odzwierciedlać ona może nasycenie rynku pracy zawodami, w których kwalifikacje posiadają mieszkańcy gminy, spo-

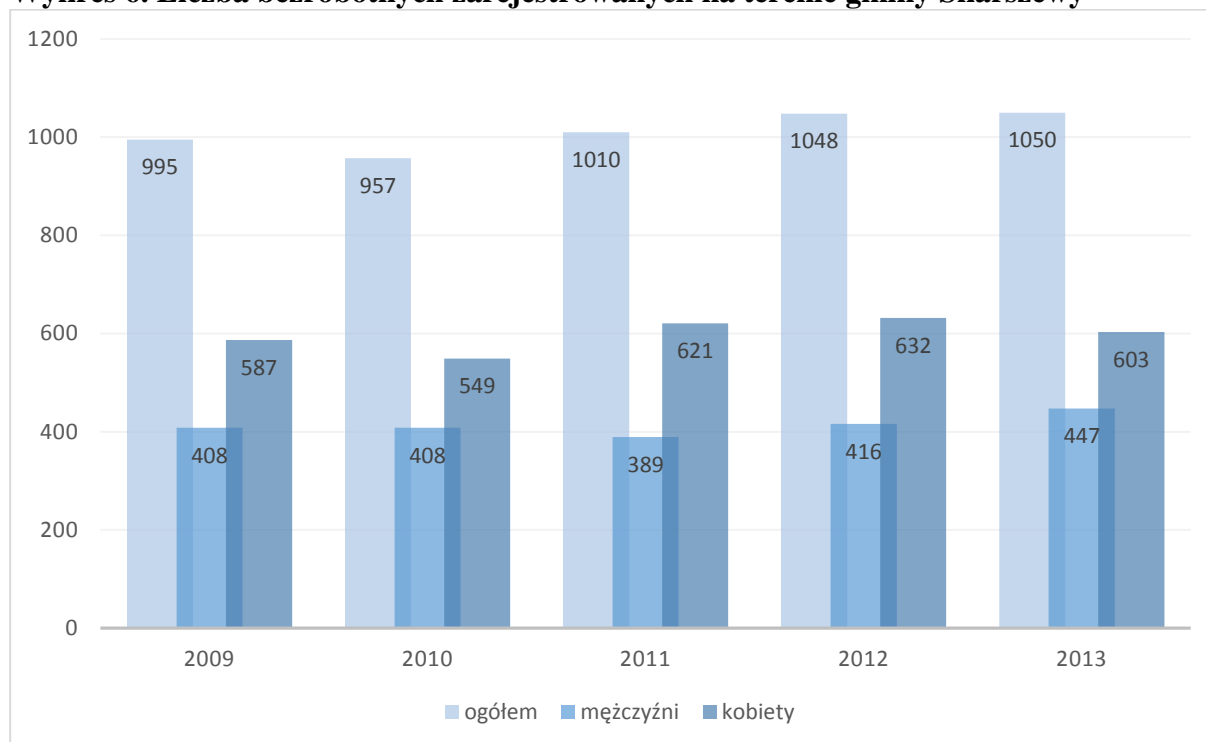
wolnienie tempa wzrostu gospodarczego w ostatnich latach, brak wiedzy oraz poziomu przedsiębiorczości mieszkańców wystarczających do zakładania nowych działalności gospodarczych we własnym zakresie, niewykorzystanie potencjału gospodarczego gminy, przejawiającego się w braku bądź niewielkiej liczby nowych inwestycji poczynionych na jej terenie.

Jak już wspomniano, liczba zarejestrowanych bezrobotnych zmalała na przełomie 2009 i 2010 o 3,8%. W kolejnych latach ulegała jednak corocznemu wzrostowi, na poziomie 5,5% w roku 2011, 3,8% w roku 2012 i 0,2% w 2013. Całkowity, sumaryczny wzrost od roku 2010 do 2013 wyniósł 93 osoby, czyli niespełna 10%. Niepokojąca jest również wysoka przewaga kobiet w strukturze bezrobotnych. W 2010 roku kobiety stanowiły ponad 61% wszystkich bezrobotnych w gminie, a w 2013 ponad 57%.

Statystyki dotyczące stopy bezrobocia prowadzone przez Powiatowy Urząd Pracy w Starogardzie Gdańskim wykazują niekorzystną sytuację powiatu w porównaniu do województwa i całego kraju. Podczas, gdy w grudniu 2013 roku bezrobocie w Polsce kształtowało się na poziomie 13,4%, a w województwie pomorskim na poziomie 13,3%, stopa bezrobocia w powiecie starogardzkim wynosiła aż 19,3%. Podobna sytuacja ma miejsce aż do 2006 roku, a w latach poprzednich przekracza najpierw 20% w 2006, następnie nawet 30% w 2005 roku. Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Gdańsku w październiku 2014 powiat starogardzki plasuje się na 9 miejscu pod względem stopy bezrobocia wśród wszystkich powiatów województwa pomorskiego.

Wykres 6. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy Skarszewy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowego Urzędu Pracy w Starogardzie Gdańskim

Dane zbierane przez Powiatowy Urząd Pracy w Starogardzie Gdańskim pozwalają na przeanalizowanie struktury bezrobocia w gminie Skarszewy. W grudniu 2013 roku i w latach poprzednich większość bezrobotnych to mieszkańcy wsi, nieposiadający gospodarstwa rolnego. Spośród wszystkich osób bezrobotnych aż 94% to osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Wśród tych osób prawie 69% nie posiada wykształcenia średniego, 55% to osoby długotrwale bezrobotne, 38% nie posiada odpowiednich kwalifikacji zawodowych do znalezienia zatrudnienia, 28% to osoby młode poniżej 25 roku życia, 24% nie posiada żadnego doświadczenia zawodowego, co wpływa na ich brak konkurencyjności na rynku pracy, 19% to osoby powyżej 50 roku życia, a 13% stanowią osoby samodzielnie wychowujące dziecko (w tym 85% kobiet). Wśród wszystkich kobiet zarejestrowanych, jako bezrobotne, aż 30% nie kontynuowało pracy po urodzeniu dziecka.

Wskaźnikiem obrazującym stan bezrobocia na rynku pracy jest także wskaźnik obrazujący udział bezrobotnych w stosunku do ogólnej liczby osób znajdujących się w wieku produkcyjnym, a zatem teoretycznie mogących podjąć zatrudnienie. W latach 2009 – 2010 zmalał on

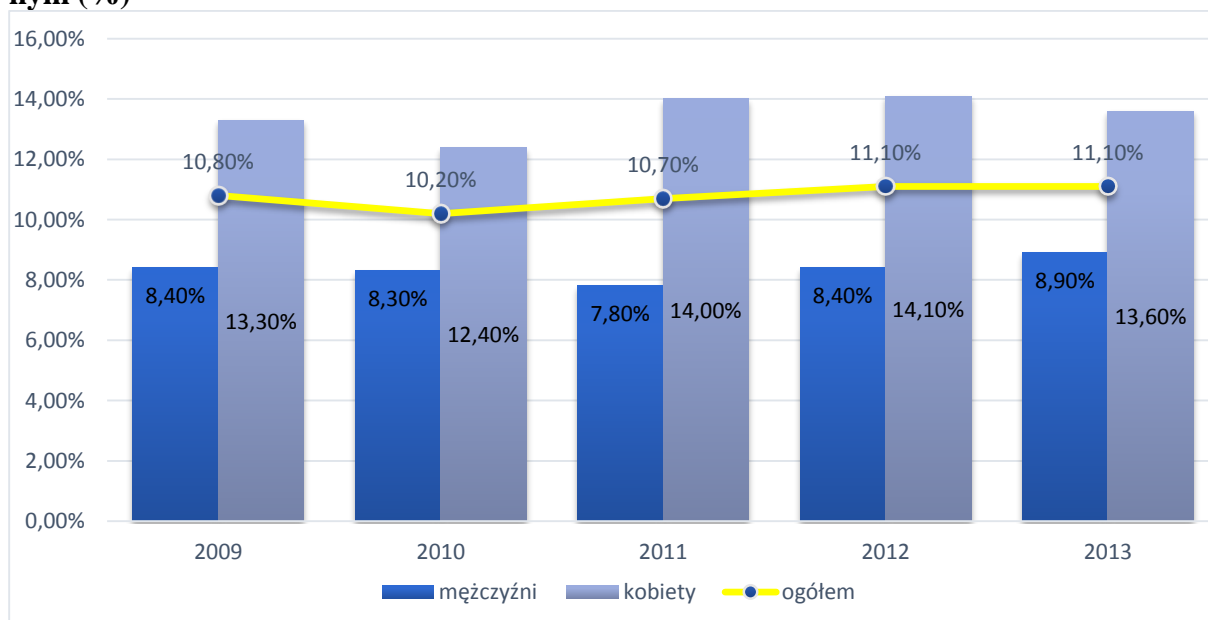
o 0,6 punktu procentowego, by w kolejnych latach ulec zwiększeniu, ostatecznie przewyższając w latach 2012 i 2013 poziom z roku 2009 o 0,3 punktu procentowego.

Tabela 17. Rynek pracy w gminie Skarszewy (stan na grudzień każdego roku)

Lata	Bezrobotni							Połączenia pracy
	Ogółem	Kobiety	Do 25 roku życia	Powyżej 50 roku życia	Długotrwale bezrobotni	Bez wykształcenia średniego	Brak kwalifikacji zawodowych	
2010	957	549	257	174	481	632	268	34
2011	1010	621	264	188	529	653	331	43
2012	1048	632	281	183	542	688	363	28
2013	1050	603	274	187	548	679	375	28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowego Urzędu Pracy w Starogardzie Gdańskim

Wykres 7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Powiatowy program promocji zatrudnienia i aktywizacji lokalnego rynku pracy dla Powiatu Starogardzkiego na lata 2014 – 2020 diagnozuje problematyczną sytuację na powiatowym rynku pracy, a także określa założenia programowe mające przeciwdziałać nasileniu się bezrobocia i stymulować aktywizację bezrobotnych. Jednym z głównych problemów lokalnego rynku pracy jest zatem rozległy obszar, a w związku z tym niska gęstość zaludnienia (zwłaszcza na obszarach wiejskich). Okoliczności te przyczyniają się do stworzenia bariery spójności terytorialnej. Kolejnym negatywnym aspektem jest duży odsetek pracujących w rolnictwie. W obecnych czasach małe gospodarstwa, które nie wytworzyły wąskiej specjalizacji, np. związanej z żywnością ekologiczną, przestają być dochodowe i zaprzestają działalności. Rolnicy znajdujący się w takiej sytuacji mają problemy w odnalezieniu się na rynku pracy ze względu na brak odpowiednich kwalifikacji ukierunkowanych na działalność pozarolniczą. Do głównych problemów zaliczono także niską przedsiębiorczość społeczności lokalnej, niski popyt lokalny, wysoki poziom bierności zawodowej, niską powszechność opieki przedszkolnej, niewystarczający poziom edukacji ludności, brak mobilności zawodowej i przestrzennej.

W związku z dość dużym udziałem bezrobocia w powodach przyznawania pomocy społecznej przez GOPS, stanowi ono duże obciążenie finansowe również dla budżetu gminy. W celu ograniczenia skali jego oddziaływania, przede wszystkim w sferze społecznej, opracowano Strategię Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Skarszewy na lata 2011-2015, poruszającą także problem bezrobocia. Dwa z określonych w dokumencie celów szczegółowych w ramach celu strategicznego 1 (Redukowanie zjawiska ubóstwa i marginalizacji społecznej) dotyczą przeciwdziałania bezrobociu: **cel 4.** wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy oraz **cel 5.** przeciwdziałanie oraz eliminowanie negatywnych skutków psychospołecznych bezrobocia również uzależnienia bezrobotnych świadczeniobiorców od instytucji pomocy społecznej. Proponowane kierunki działań mających poprawić sytuację obejmują m.in.:

- Stała współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie monitorowania i rozwiązywania problemów dotyczących zjawiska bezrobocia na terenie gminy;
- Realizacja projektów na rzecz osób bezrobotnych i przeciwdziałania bezrobociu;
- Promowanie klubów pracy, szkoleń i kursów umożliwiających zmianę kwalifikacji zawodowych;

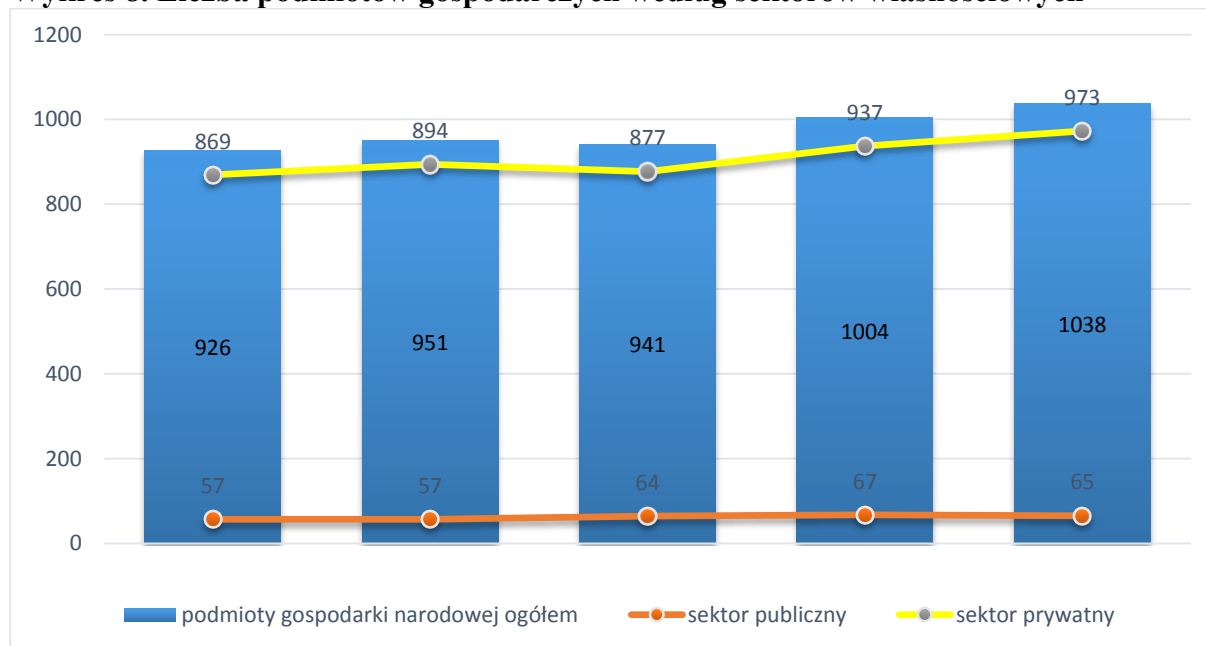

- Tworzenie na terenie gminy sprzyjającego klimatu dla potencjalnych inwestorów mogących tworzyć nowe miejsca pracy;
- Działania ukierunkowane na utworzenie Klubu Integracji Społecznej;
- Popieranie nowatorskich działań, zmierzających do aktywizacji osób bezrobotnych, m.in. poprzez preferencje podatkowe dla pracodawców zatrudniających osoby długotrwale bezrobotne, utworzenie ośrodka wsparcia;
- Współdziałanie instytucji rynku pracy w programach realizowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego;
- Bieżący monitoring ofert programowych i ewentualne opracowanie projektów mających na celu rozwiązywanie problemu bezrobocia, w szczególności wśród kobiet i osób długotrwale bezrobotnych;

Podmioty gospodarcze

Analizowany okres przedstawia na sytuację, w której zaobserwować możemy coroczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy Skarszewy. Liczba ta zwiększyła się w latach 2011 – 2013 o 97 jednostek, czyli o ponad 10%.

Wykres 8. Liczba podmiotów gospodarczych według sektorów własnościowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Zaznaczyć należy zdecydowaną dominację podmiotów sektora prywatnego, nad sektorem publicznym, co jest cechą charakterystyczną gospodarki kapitalistycznej. Spośród 1038 podmiotów w 2013 roku, aż 973 z nich stanowią podmioty prywatne, czyli prawie 94%. W latach 2009 – 2012 miał miejsce niewielki wzrost liczby podmiotów publicznych, a następnie w 2013 minimalny spadek na poziomie 2 jednostek. Liczba podmiotów sektora prywatnego zmniejszyła się w roku 2011, jednak już w roku następnym przekroczyła wartość z 2010.

Tabela 18. Liczba podmiotów gospodarczych według sekcji (wg rejestru REGON)

Wyszczególnienie	2011	2012	2013
Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	47	37	36
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	5	4	4
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	105	115	119
Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	1	1	1
Sekcja E – Dostawy wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	5	5	4
Sekcja F – Budownictwo	199	229	240
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	230	235	251
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	55	55	54
Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	18	20	25
Sekcja J – Informacja i komunikacja	6	9	10
Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	23	24	21
Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	49	51	53
Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	35	35	34
Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	21	27	26
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	12	12	12
Sekcja P – Edukacja	33	39	38
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	25	27	29
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	12	12	13
Sekcja S i T – Podstawowa działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	60	67	68
Ogółem	941	1004	1038

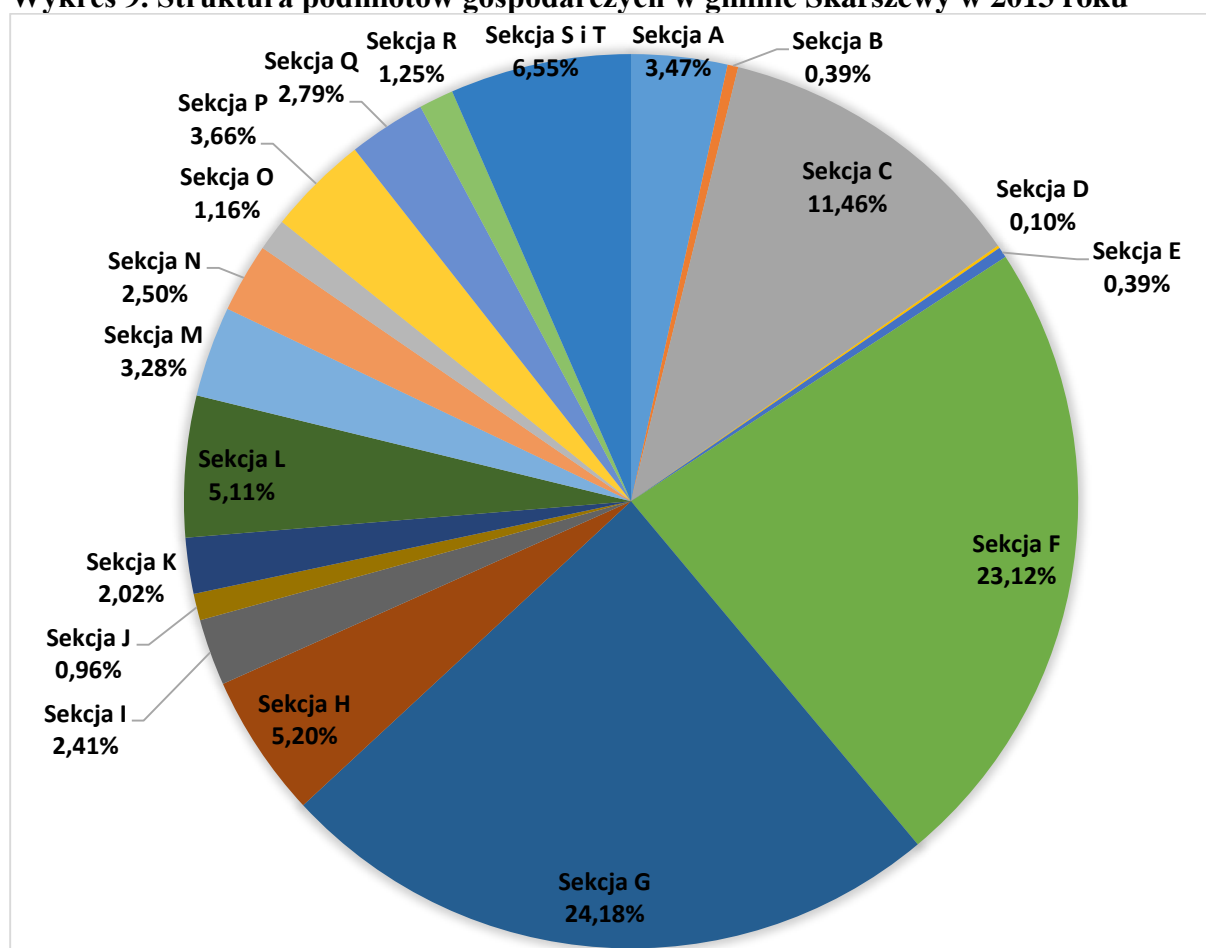
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

W 2013 roku wśród zarejestrowanych podmiotów dominowały podmioty z sekcji G – handel hurtowy i detaliczny w tym naprawy pojazdów samochodowych wraz z motocyklami (24,2%) i sekcji F – Budownictwo (23,1%). Duży odsetek stanowiły także branże należące do sekcji C – 11,5%, S i T – 6,5%, H – 5,2% i L – 5,1% zajmujące się odpowiednio przetwórstwem przemysłowym, podstawową działalnością usługową wraz gospodarstwami domowymi produkującymi wyroby i świadczącymi usługi na własne potrzeby, transportem i gospodarką magazynową i działalnością związaną z obsługą rynku nieruchomości.

Pomimo ciągłego wzrostu liczby podmiotów gospodarczych, średnio na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminie Skarszewy przypada 110,2 podmiotów gospodarki narodowej. Wartość wskaźnika w porównaniu z latami poprzednimi wzrosła, jednak nadal jest ona dużo niższa od wskaźnika dla całego kraju - 166,7 podmiotów.

Wykres 9. Struktura podmiotów gospodarczych w gminie Skarszewy w 2013 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Zdecydowanie największą grupę przedsiębiorstw zarejestrowanych w gminie stanowią mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników – 93,6% (1031,6 podmiotów - w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym). Małych przedsiębiorstw (zatrudniających od 10 do 49 pracowników) jest 59,4 – 5,4%, z kolei duże (od 50 do 249 pracowników) to 9,6 przedsiębiorstw (0,9%). Na terenie gminy działa jedno przedsiębiorstwo zatrudniające ponad 250 pracowników.

Do największych przedsiębiorstw działających w gminie Skarszewy należą m.in.:

- Zakład Produkcji Mebli „Feniks”,
- Ciecholewski –Wentylacje Sp. z o.o.,
- FERMA DROBIU Sławomir Kujawa,
- Gminna Energetyka Ciepła" Sp. z o.o.,
- GMINNE WODOCIĄGI I KANALIZACJA Sp. z o.o.,
- IZOLEX Sp. z o.o.,
- MET – LAK Jerzy Suchomski.

Gmina powinna dążyć do jak największego wykorzystania potencjału gospodarczego regionu. Podejmowane działania opierać się mogą zarówno na tworzeniu warunków rozwoju lokalnych przedsiębiorców oraz wspomaganiu podejmowania działalności gospodarczej, ale też na stworzeniu atrakcyjnej oferty inwestycyjnej, co się wiąże z wytyczeniem atrakcyjnych obszarów pod inwestycje, ich uzbrojeniem oraz odpowiednią promocją.

Rolnictwo

Struktura użytkowania gruntów w gminie Skarszewy wskazuje jednoznacznie na rolniczy charakter gminy. Ponad 88% powierzchni zajmują użytki rolne, w tym aż 78% całkowitej powierzchni przeznaczona jest na grunty orne. Znaleźć tu można także połacie łąk i pastwisk oraz niewielkie powierzchnie zajmowane przez sady. Zalesienie gminy sięga poziomu 6,2%. Pozostałe tereny zajmują nieco mniejszą powierzchnię niż lasy.

Analizując strukturę użytkowania gruntów w gospodarstwach rolnych można dojść do podobnych wniosków. Warto zauważyć, że spośród wszystkich użytków rolnych w dobrej kulturze znajduje się aż 95,6% gruntów, a grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi zajmują powierzchnię jedynie 189,67 ha.

Tabela 19. Użytkowanie gruntów w gminie Skarszewy

Wyszczególnienie		Ogółem (ha) ²	W gospodarstwach rolnych (ha) ³
Powierzchnia ogólna		11503	10399,41
Użytki rolne	ogółem, w tym:	10155	8805,93
	grunty orne	9011	7397,86
	Sady	18	12,62
	Łąki	735	710,90
	Pastwiska	391	291,55
Lasy i grunty leśne		716	805,85
Pozostałe grunty (pod zabudowaniami, podwórzami, drogi, wody i inne grunty użytkowe oraz nieużytki)		632	787,63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Skarszewach i GUS

Zdecydowaną część powierzchni zajmują gospodarstwa indywidualne, własnością państwa jest jedynie 248 ha. Gleby występujące na terenie gminy są dość słabe, w przeważającej części zaliczone do klasy V i VI. Uprawiane są głównie zboża i ziemniaki, a także w mniejszym stopniu uprawy przemysłowe, rzepak oraz na bardzo niską skalę buraki cukrowe, rośliny strączkowe i warzywa gruntowe. Powierzchnia zasiewów wynosi 7208,19 ha, co stanowi ponad 96% powierzchni gruntów ornych. Spośród 812 gospodarstw 329 utrzymuje zwierzęta gospodarskie, których łączne pogłowie w sztukach dużych wynosi 6047. Dominują hodowle trzody chlewnej, drobiu (głównie kurzego) i bydła, jednak ma miejsce również hodowla koni. 357 gospodarstw rolnych posiada łącznie 631 ciągników rolniczych.

Na terenie gminy Skarszewy dominują dość słabe, średnio i mało żyzne gleby. Gleby rolniczej przestrzeni produkcyjnej użytkowane są jako grunty orne oraz trwałe użytki zielone (łąki i pastwiska), z niewielkim udziałem sadów. Grunty orne w około 70-80 % są uprawiane. Uprawia się głównie zboża i ziemniaki oraz w mniejszym zakresie uprawy przemysłowe, rzepak i warzywa. Opierając się na danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku 180 gospodarstw prowadzi zasiewy na łącznej powierzchni 6181,46 ha, natomiast 112 gospodarstw utrzymuje zwierzęta gospodarskie, których łączne pogłowie (liczone w sztukach dużych) wynosi 1080. W

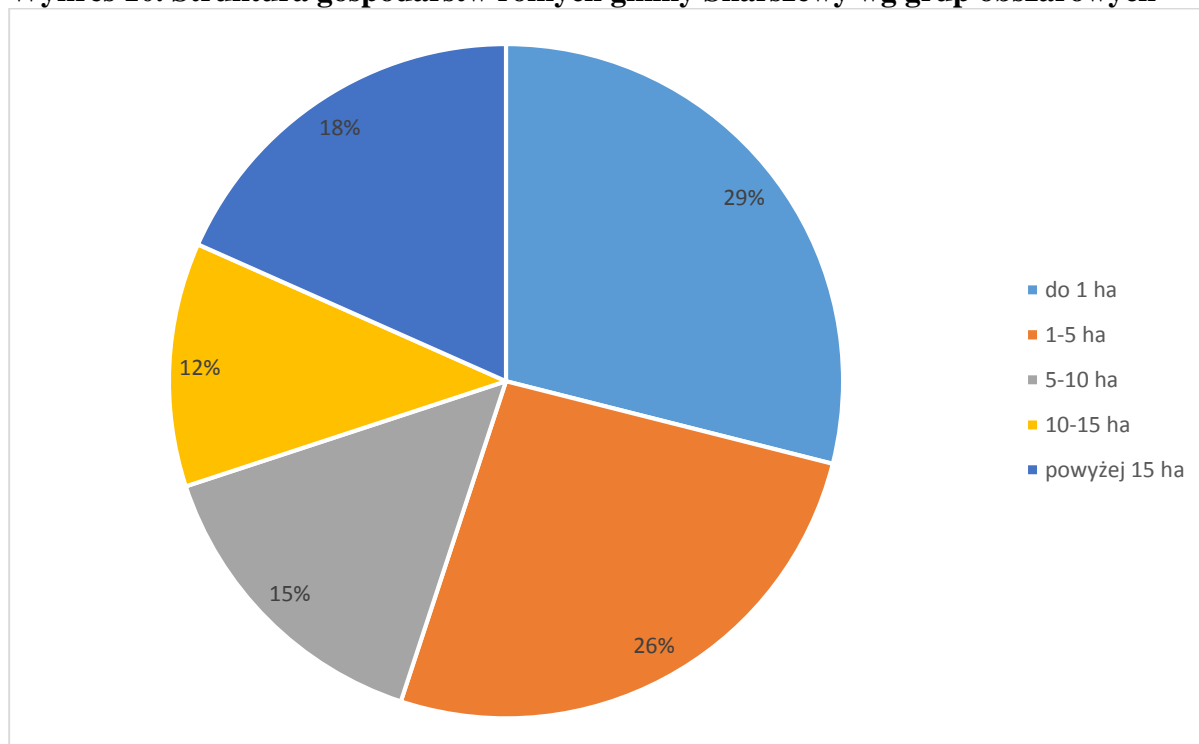
² Dane z 2002 r.

³ Dane wg Powszechnego Spisu Rolnego w 2010 r.

hodowli zwierząt dominuje trzoda chlewna i drób. Ponad 50% gospodarstw (dokładnie 137) wyposażonych jest łącznie w 249 ciągników.

Wykres 10. Struktura gospodarstw rolnych gminy Skarszewy wg grup obszarowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Na terenie gminy Skarszewy znajduje się 812 gospodarstw rolnych, z których 685 prowadziło w 2010 roku działalność rolniczą. W strukturze gospodarstw dominują małe gospodarstwa do 5 ha, stanowiąc łącznie 55% ogółu. Kolejną, co do wielkości, grupą są gospodarstwa duże, powyżej 15 ha. Główną barierą rozwoju rolnictwa na terenie gminy jest jego rozdrobnienie i brak usystematyzowanych form zorganizowania rolników indywidualnych na szeroką skalę.

6) Strefa finansowa

Gmina Skarszewy, jako jednostka samorządu terytorialnego, samodzielnie prowadzi gospodarkę finansową na podstawie uchwały budżetowej. Budżet przyjmuje zatem formę rocz-

nego planu wydatków i dochodów. Wprowadzenie w życie postanowień niniejszego dokumentu wymagać będzie znacznych środków finansowych, a przeprowadzona w tym rozdziale analiza finansów gminy pozwoli określić jej kondycję finansową.

Analizując dochody gminy na przestrzeni lat 2009 – 2013 można zauważyć systematyczny ich wzrost z roku na rok. Największym wzrostem odznaczył się przełom lat 2009 i 2010, gdzie całkowity dochód budżetu gminy wzrósł o 15%. W tym samym roku odnotowano największy wzrost wydatków, który doprowadził do wytworzenia największego w latach 2009 – 2013 deficytu budżetowego na poziomie 9% całkowitych dochodów w danym roku. W kolejnych latach wzrost dochodów nie był już tak spektakularny. Z kolei poziom wydatków po roku 2010 zaczął nieznacznie się zmniejszać, by w 2013 roku niewiele przekroczyć kwotę z roku 2011. W podobny sposób kształtowały się wydatki i dochody w przeliczeniu na jednego mieszkańca gminy. W 2013 wydatki na osobę wyniosły 2596 zł, a dochody 2990 zł.

Deficyt budżetowy występował w lata 2009 – 2011, natomiast ostatnie dwa lata analizy charakteryzowały się nadwyżką. Przyczyną powstałych deficytów były znaczne wydatki inwestycyjne poczynione w tych latach. W roku 2010 sięgały one aż 20% całkowitych wydatków gminy.

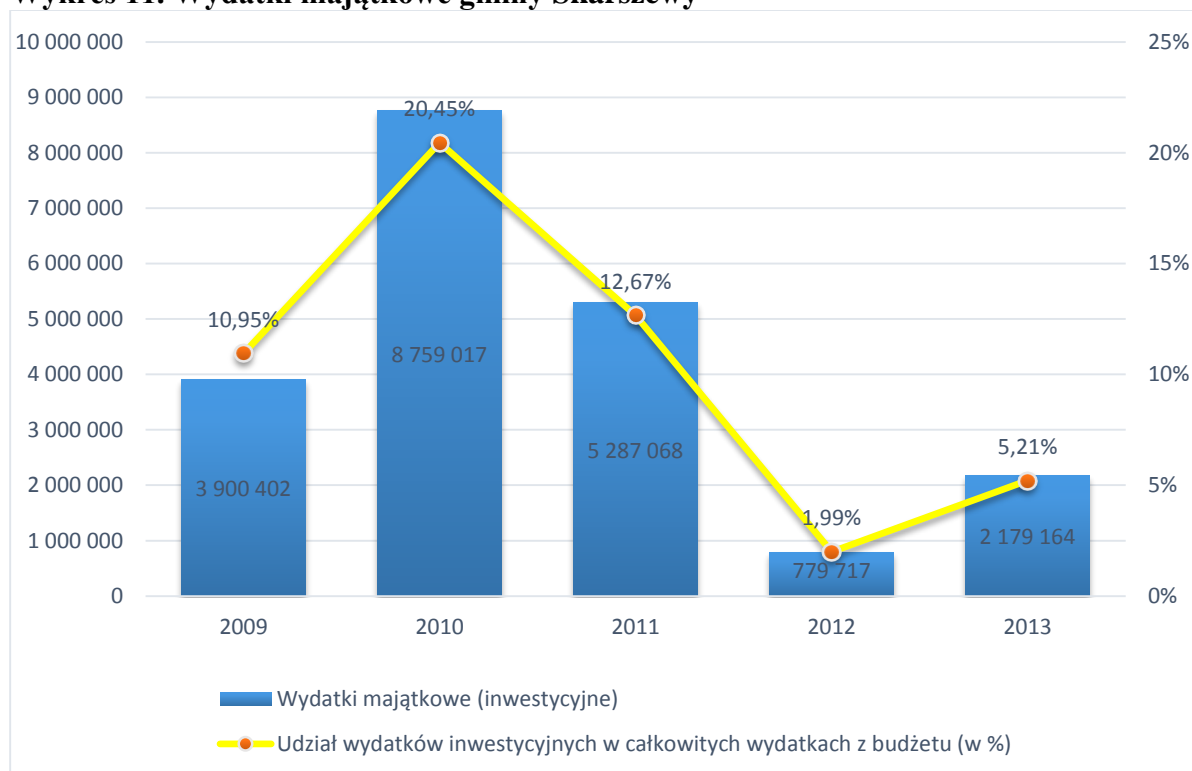
Tabela 20. Stan budżetu gminy Skarszewy

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Dochody ogółem	33 895 965	39 106 186	40 539 347	40 717 911	42 299 773
Dochody na 1 mieszkańca	2 397,51	2 757,45	2 856,90	2 869,28	2 990,65
Wydatki ogółem	35 610 966	42 839 333	41 725 926	39 222 568	41 813 013
Wydatki na 1 mieszkańca	2 518,81	3 020,68	2 940,52	2 763,90	2 956,24
Deficyt/Nadwyżka	-1 715 001	-3 733 147	-1 186 579	1 495 343	486 760

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Skarszewach

Wykres 11. Wydatki majątkowe gminy Skarszewy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Skarszewach

Uchwałą Nr 046/g325/R/IV/14 z dnia 7 kwietnia 2014 roku Regionalna Izba Obrachunkowa w Gdańsku wydała pozytywną opinię o sprawozdaniu z wykonaniu budżetu Miasta i Gminy Skarszewy za rok 2013. Opinia została wydana na podstawie przedłożonego przez Burmistrza sprawozdania z wykonania budżetu gminy, za rok 2013, sprawozdania z wykonania planów finansowych samorządowych instytucji kultury i Gminnego Ośrodka Zdrowia oraz informacji o stanie mienia komunalnego. Skład orzekający stwierdził, że wszystkie dokumenty zostały wykonane zgodnie z obowiązującymi wymogami. Dochody budżetowe w 2013 roku wykonane zostały w 99,4%, natomiast wydatki 98,6%.

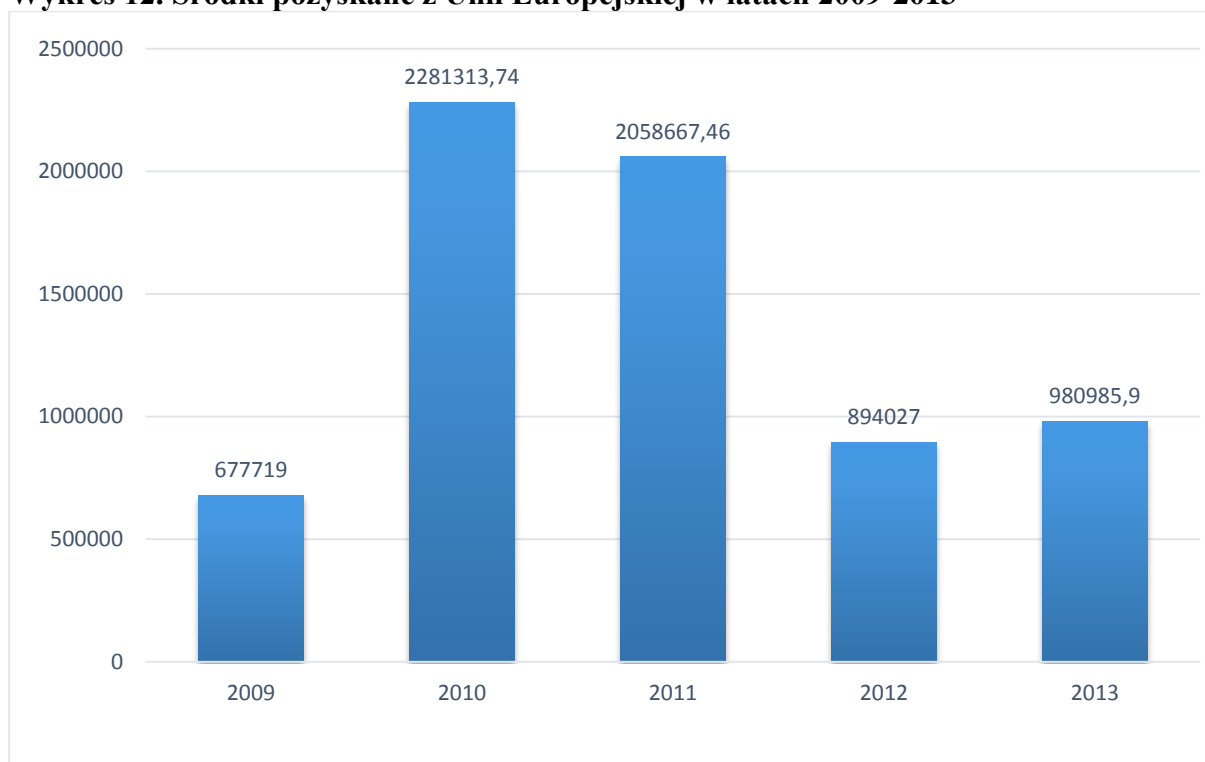
Do planowanego na 2014 rok budżetu RIO w Gdańsku również wydała pozytywną opinię uchwałą Nr 180/g325/P/IV/13 z dnia 16 grudnia 2013 roku, odnosząc się tym samym do możliwości sfinansowania planowanego na ten rok deficytu. Przewidziane w planie budżetu dochody mają osiągnąć kwotę 41 813 069 zł, natomiast wydatki 43 670 508 zł, co skutkuje

deficytem w kwocie 1 857 439 zł. Deficyt zostanie sfinansowany kredytami zaciągniętymi na rynku krajowym.

Gmina Skarszewy aktywnie zabiega o środki pochodzące z funduszy pomocowych Unii Europejskiej. Są to w dużej mierze środki bezzwrotne, zwiększające potencjał inwestycyjny gminy, a także mające docelowo wyrównać różnice w rozwoju poszczególnych regionów UE. W latach 2009 – 2013 pozyskano łącznie środki w kwocie 6 982 713 zł. Największe kwoty, ponad 2 mln zł przypadają na lata 2010 i 2011. W pozostałych latach nie przekroczyły 1 mln zł. Środki te zostały przeznaczone na inwestycje gminy. Charakter inwestycji współfinansowanych z funduszy UE i fakt konieczności zabezpieczenia części kosztów ze środków własnych tłumaczy znaczny wzrost wydatków inwestycyjnych w latach 2010 i 2011 oraz powstanie deficytu budżetowego.

Wykres 12. Środki pozyskane z Unii Europejskiej w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Skarszewach

Poniższa tabela jest zestawieniem najważniejszych inwestycji realizowanych przez gminę Skarszewy lub z jej udziałem za pomocą środków pochodzących z funduszy europejskich:

Tabela 21. Ważniejsze inwestycje zrealizowane ze środków unijnych przez gminę Skarszewy

Program	Nazwa inwestycji	Lata realizacji	Kwota dofinansowania
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Place zabaw w dziewięciu wsiach sołeckich w Gminie Skarszewy	2009	293 130 zł
RPO Województwa Pomorskiego 2007 – 2013	Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Bolesławowo, gmina Skarszewy – Etap II	2009-2010	2 059 194 zł
RPO Województwa Pomorskiego 2007 – 2013	Budowa ścieżki rowerowej wraz z niezbędną infrastrukturą na odcinku Skarszewy – Borówno – Bolesławowo i zagospodarowanie terenów ogólnodostępnych w „OTW Borówno”, gmina Skarszewy	2010-2011	3 039 737 zł
RPO Województwa Pomorskiego 2007 – 2013	Wykonanie robót budowlanych w trybie „zaprojektuj i wybuduj” termomodernizacji 6 budynków użyteczności publicznej w gminie Skarszewy oraz wykonanie robót budowlanych polegających na budowie sieci ciepłowniczej oraz przyłącza C.O. w Skarszewach	2010-2011	1 198 777 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Adaptacja obiektów gminnych w ośmiu wsiach sołeckich gminy Skarszewy dla potrzeb świetlic wiejskich z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013 w ramach działania Odnowa i rozwój wsi	2011	155 113 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Adaptacja obiektu gminnego we wsi Pogódki gmina Skarszewy dla potrzeb świetlicy wiejskiej	2011	33 615 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi	Utworzenie ogólnodostępnego kąpieliska wraz z miejscem rekreacji w miejscowości Demlin, Gmina Skarszewy	2012	104 869 zł

RPO Województwa Pomorskiego 2007 – 2013	Rewitalizacja parku przy zbiegu ulic Młyńskiej i Dworcowej w Skarszewach w trybie „zaprojektuj i wybuduj”	2012-2013	538 704,43 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Budowa kompleksu rekreacyjnego w miejscowości Mirowo Duże, gmina Skarszewy	2013	167 690,00 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Remont boiska wielofunkcyjnego w miejscowości Szczodrowo, gmina Skarszewy	2013	164 512,00 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Budowa chodnika wraz z odwodnieniem w miejscowości Nowy Wiec, gmina Skarszewy	2013	112 157,00 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Budowa infrastruktury sportowo – rekreacyjnej przy świetlicy wiejskiej w Jaroszewach, gmina Skarszewy	2013	120.379,00
POIŚ 2007-2013	„Poprawa jakości powietrza i zwiększenie wykorzystania OZE w Gminie Skarszewy – opracowanie planu gospodarki niskoemisyjnej”	2014-2015	56 457,00 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Adaptacja budynku na świetlicę wiejską w Koźminie, gmina Skarszewy	2014	115 052,93 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Wyposażenie terenu przy świetlicy wiejskiej w Kamierowie, gmina Skarszewy	2014	149 557,44 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Remont budynku świetlicy wiejskiej wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu w Bożympolu Królewskim, gmina Skarszewy	2014	123.664,33 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Budowa budynku świetlicy wiejskiej w Wolnym Dworze, gmina Skarszewy	2014	144 829,90 zł
PROW 2007 – 2013 „Odnowa i rozwój wsi”	Adaptacja budynku po byłym dworcu PKP na świetlicę wiejską w Bolesławowie	2014	146 571,39 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Skarszewach

IV. Diagnoza potencjałów i barier rozwojowych miasta i gminy Skarszewy

Tabela 22. Potencjały rozwojowe

POTENCJALE ROZWOJOWE MIASTA I GMINY SKARSZEWY

- Bogactwo środowiska naturalnego – bogactwo surowców naturalnych, ciekawe ukształtowanie terenu, położenie w obrębie dolin rzecznych (silnie meandrujących rzek, tworzących atrakcyjny krajobraz), duża lesistość (chroniona różnymi formami ochrony przyrody);
- Brak dużych, stanowiących znaczne niebezpieczeństwo źródeł emisji zanieczyszczeń;
- Bogactwo zabytków dziedzictwa kulturowego;
- Rosnąca liczba ludności gminy;
- Wysoki przyrost naturalny;
- Wzrost liczby podmiotów gospodarczych;
- Tereny o wysokim potencjale inwestycyjnym;
- Bliskość dużych ośrodków miejskich;
- Wykorzystanie środków z funduszy unijnych przy realizacji kluczowych inwestycji;
- Rosnące dochody budżetowe;
- Prężna współpraca z organizacjami pożytku publicznego;
- Rozwój infrastruktury sportowo – rekreacyjnej;
- Pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych;
- Wysoki poziom gruntów w dobrej kulturze rolnej;
- Korzystne warunki klimatyczne dla rozwoju rolnictwa;
- Sprawnie działający GOPS;
- Brak problemów z dostępem do Internetu;

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 23. Bariery rozwojowe**BARIERY ROZWOJOWE MIASTA I GMINY SKARSZEWEY**

- Niewykorzystany potencjał turystyczny;
- Niski poziom przedsiębiorczości;
- Brak atrakcyjnej oferty inwestycyjnej;
- Niewystarczająca powierzchnia gminy objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- Brak gazyfikacji gminy;
- Konieczność dalszego rozwoju i modernizacji sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
- Konieczność budowy sieci kanalizacji deszczowej;
- Duży udział dróg gruntowych w sieci komunikacyjnej gminy;
- Zły stan techniczny nawierzchni części dróg na terenie gminy;
- Niewystarczająca liczba mieszkań socjalnych i chronionych;
- Rosnące bezrobocie;
- Rosnące zapotrzebowanie na opiekę społeczną, a zwłaszcza świadczenia pieniężne;
- Wysokie rozdrobnienie gospodarstw rolnych;
- Początki procesu starzenia się społeczeństwa;
- Konieczność przebudowy i modernizacji siedziby Gminnego Ośrodka Kultury;
- Niezadawalający stan zachowania i utrzymania niektórych zabytków;
- Braki w oświetleniu ulicznym;
- Brak dostępu do specjalistycznej opieki medycznej na terenie gminy;

Źródło: Opracowanie własne

V. Elementy strategiczne

Na potrzeby Strategii sformułowano **Misję** Gminy Skarszewy, będącą określeniem głównych kierunków rozwojowych wdrażanych poprzez realizację niniejszego dokumentu. Z kolei **Wizja** Rozwoju Gminy Skarszewy przedstawia pożądaną stan gminy w przyszłości, do którego realizacji dążyć będzie odpowiednio dysponując posiadanymi zasobami.

1) Misja

Misją Gminy Skarszewy jest tworzenie warunków do dynamicznego rozwoju gospodarczego oraz zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości życia za pomocą spójnego zarządzania w sferze przestrzeni i infrastruktury, gospodarki i turystyki, sferze społecznej, a także zachowania wysokich walorów przyrodniczych.

2) Wizja

Gmina Skarszewy miejscem o wysokich walorach estetycznych i funkcjonalnych przestrzeni publicznej, często odwiedzana przez przyjezdnych ze względu na bogactwo przyrodnicze, ciekawą historię i nowoczesną bazę turystyczną, wspierająca rozwój przedsiębiorstw lokalnych, ale również atrakcyjna dla inwestorów, wychodząca naprzeciw potrzebom mieszkańców wszystkich grup społecznych, dbająca o stan środowiska naturalnego dla dobra wszystkich.

3) Cel główny

Wysoka jakość życia i dynamiczny rozwój gospodarczy w gminie przy wykorzystaniu największych jej walorów: aktywnej i przedsiębiorczej społeczności lokalnej, atrakcyjnych terenów inwestycyjnych oraz wysokiego potencjału turystycznego.

4) Cele strategiczne i operacyjne

Cele strategiczne zawarte w niniejszym opracowaniu zostały podzielone na 4 główne obszary tematyczne. Ułatwi to przejrzyste przedstawienie celów operacyjnych i kierunków działań w ramach poszczególnych zagadnień. Proponowane obszary tematyczne to:

- Przestrzeń i infrastruktura;
- Gospodarka i turystyka;
- Społeczność;
- Środowisko;

Poniższy schemat prezentuje lokację poszczególnych celów strategicznych w ramach wskazanych wyżej obszarów tematycznych:

Obszary i cele strategiczne

PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKURA

Cel strategiczny 1. Infrastruktura i przestrzeń publiczna odpowiadająca potrzebom mieszkańców, przedsiębiorców i turystów

GOSPODARKA I TURYSTYKA

Cel strategiczny 2. Wsparcie przedsiębiorczości lokalnej, bogata oferta inwestycyjna, rozwój turystyki

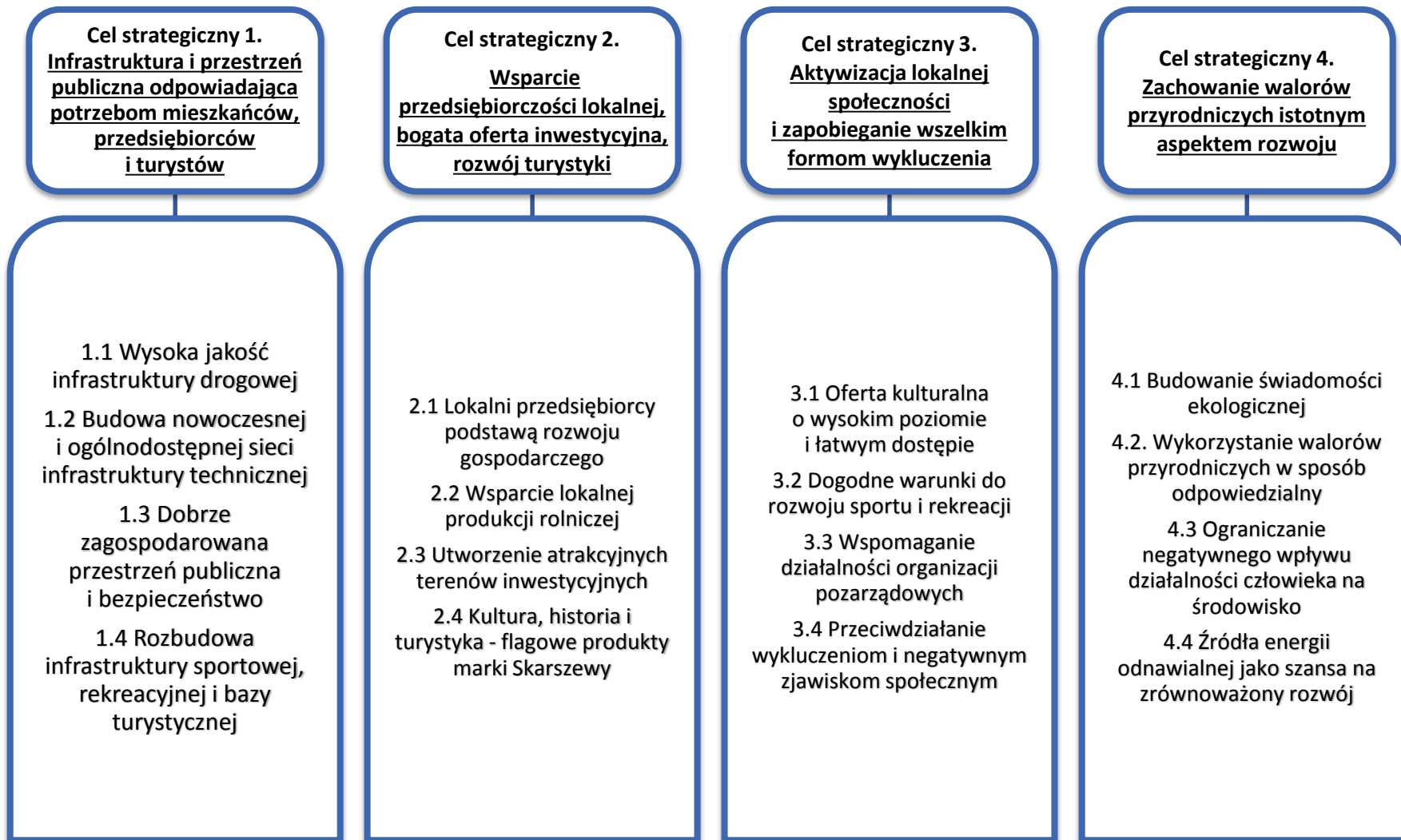
SPOŁECZNOŚĆ

Cel strategiczny 3. Aktywizacja lokalnej społeczności i zapobieganie wszelkim formom wykluczenia

ŚRODOWISKO

Cel strategiczny 4. Zachowanie walorów przyrodniczych istotnym aspektem rozwoju

Na wykresie przedstawiono schemat celów strategicznych i odpowiadające im cele operacyjne.

5) Priorytetowe działania rozwojowe

Przestrzeń i infrastruktura

Kwestia zagospodarowania przestrzeni publicznej i rozwoju infrastruktury jest wyjątkowo istotnym zagadnieniem w kontekście rozwoju miasta i gminy Skarszewy. Jest to obszar istotny zarówno z perspektywy jakości życia mieszkańców, jak i potencjalnych inwestorów. Ruch turystyczny także jest w dużym stopniu zależny od jakości infrastruktury oraz stopnia uporządkowania i czystości przestrzeni publicznej.

Działania podejmowane w tym zakresie powinny obejmować zapewnienie możliwie dobrej jakości infrastruktury drogowej. Priorytet powinny stanowić wszelkie prace remontowe, modernizacyjne oraz rozbudowa istniejących połączeń komunikacyjnych dostępnych dla ruchu samochodowego, pieszego oraz rowerowego. Niebagatelne znaczenie ma bezpieczeństwo na drogach, co wiąże się z instalacją w odpowiednich miejscach elementów uspokojenia ruchu, dobrą jakością nawierzchni oraz bieżącym utrzymaniem dróg. Rozbudowa kanalizacji deszczowej także ma wpływ na bezpieczeństwo na drogach i jednocześnie poprawia stan gospodarki wodno – ściekowej w gminie w aspekcie środowiskowym.

Kolejnym z priorytetów powinna być rozbudowa pozostałej infrastruktury technicznej. Gmina Skarszewy kładzie nacisk przede wszystkim na rozbudowę istniejącego systemu kanalizacji sanitarnej i przebudowę oczyszczalni ścieków, budowę przepompowni, a także rozdzielanie istniejącej kanalizacji ogólnospławnej na sanitarną i deszczową w aglomeracji Skarszewy. Uwagę należy także zwrócić na problem azbestowej instalacji do przesyłania wody, zaniechanie jej wymiany może mieć bardzo negatywne skutki w przyszłości. Ważne jest także scentralizowanie systemu ujmowania i przesyłania wody pitnej w celu wyeliminowania miejscowych kosztownych hydroforni oraz zapewnienie jej podwójnego zasilania. Dodatkowo należy zająć się problemem praktycznie nieistniejącej sieci gazowej na terenie gminy. W dobie kształtowania się społeczeństwa informacyjnego zapewniony musi zostać swobodny dostęp do Internetu, wobec czego gmina planuje podjąć się rozbudowy istniejącej sieci hotspotów z darmowym dostępem.

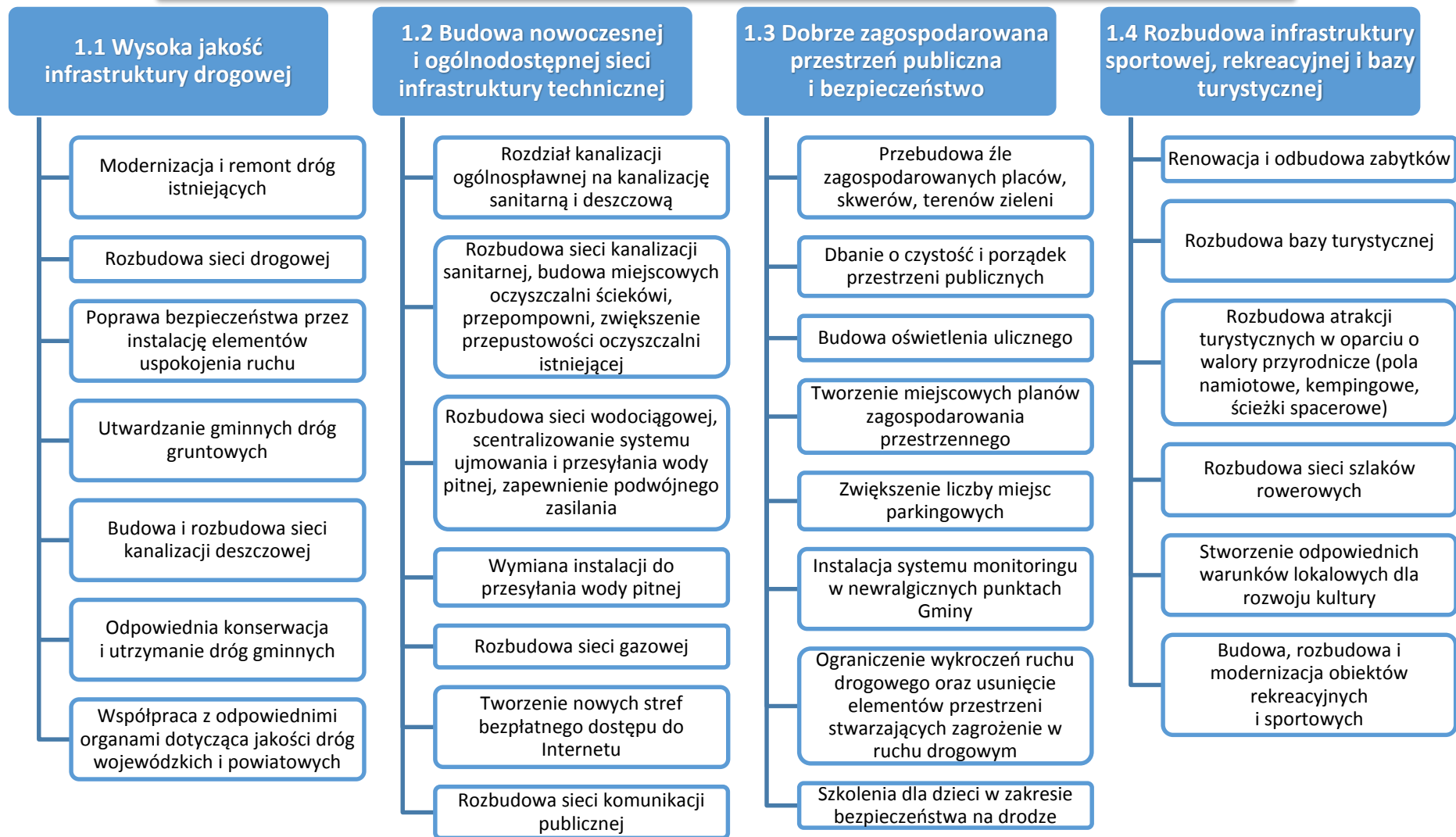
Dogodne warunki rozwoju warunkuje odpowiednie zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz dbałość o bezpieczeństwo. W ramach tych działań planuje się inwentaryzację zagospodarowania przestrzeni publicznych miasta i gminy oraz eliminację wszelkich uchybień w tym zakresie, a także dbanie o należyty porządek i czystość. Dalszymi krokami w celu poprawy

jakości przestrzeni publicznych jest tworzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zwiększenie liczba miejsc parkingowych, a także usunięcie elementów stwarzających zagrożenia ruchu ulicznego. W ramach poprawy bezpieczeństwa konieczne jest uzupełnienie braków oświetlenia ulicznego, a także instalacja systemu monitoringu wizyjnego i odpowiednie szkolenia dla dzieci dotyczące bezpieczeństwa na drodze.

Ostatnim z priorytetów w ramach opisywanego obszaru jest rozbudowa infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej. Najważniejsze kierunki działań powinny opierać się na renowacji i odbudowie zabytków o wysokiej wartości historycznej i kulturowej (remont Zamku Joannitów będącego siedzibą GOK, czy odbudowa czternastowiecznych murów obronnych w Skarszewach). W celu zwiększenia ruchu turystycznego należy kontynuować rozbudowę bazy turystycznej w oparciu o bogate walory przyrodnicze gminy i działające ośrodki w: Borównie, Demlinie, Godziszewie, Bożympolu, a także tworzenie pól kampingowych i namiotowych. Uzupełnieniem infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej jest rozbudowa ścieżek rowerowych (np. renowacja istniejącej ścieżki do Starogardu Gdańskiego). Dobrym kierunkiem jest także rozbudowa istniejącej bazy sportowej (w postaci hal sportowych, czy też uzupełniania istniejących obiektów o dodatkowe elementy, np. bieżnię)

Cel strategiczny 1.
Infrastruktura i przestrzeń publiczna odpowiadająca potrzebom mieszkańców, przedsiębiorców i turystów

Gospodarka i turystyka

Rozwój gospodarczy, w tym rozwój turystyki jest jednym z warunków zapewnienia dobrobytu mieszkańcom gminy.

W pierwszej kolejności należy stworzyć odpowiednie warunki dla rozwoju lokalnych przedsiębiorców oraz wzbudzenie przedsiębiorczości wśród społeczeństwa. Idealnym rozwiązaniem jest szerzenie wiedzy i promocja możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania (np. z funduszy europejskich), zarówno na rozszerzenie i dywersyfikację działalności, jak i założenie całkiem nowego podmiotu gospodarczego. Ważnym elementem jest tworzenie warunków do współpracy pomiędzy przedsiębiorcami, a także z udziałem gminy. Odpowiednia stymulacja przedsiębiorczości wśród społeczeństwa nie może odbyć się bez zapewnienia dostępu do odpowiednich szkoleń, seminariów czy warsztatów traktujących o wspomnianym zagadnieniu. Zwieńczeniem działań jest promocja gospodarcza oraz tworzenie platformy porozumienia dla podmiotów zajmujących się tworzeniem preferencji dla pracodawców rozwijających miejsca pracy i współpraca z komórkami tworzącymi strategie promocyjne.

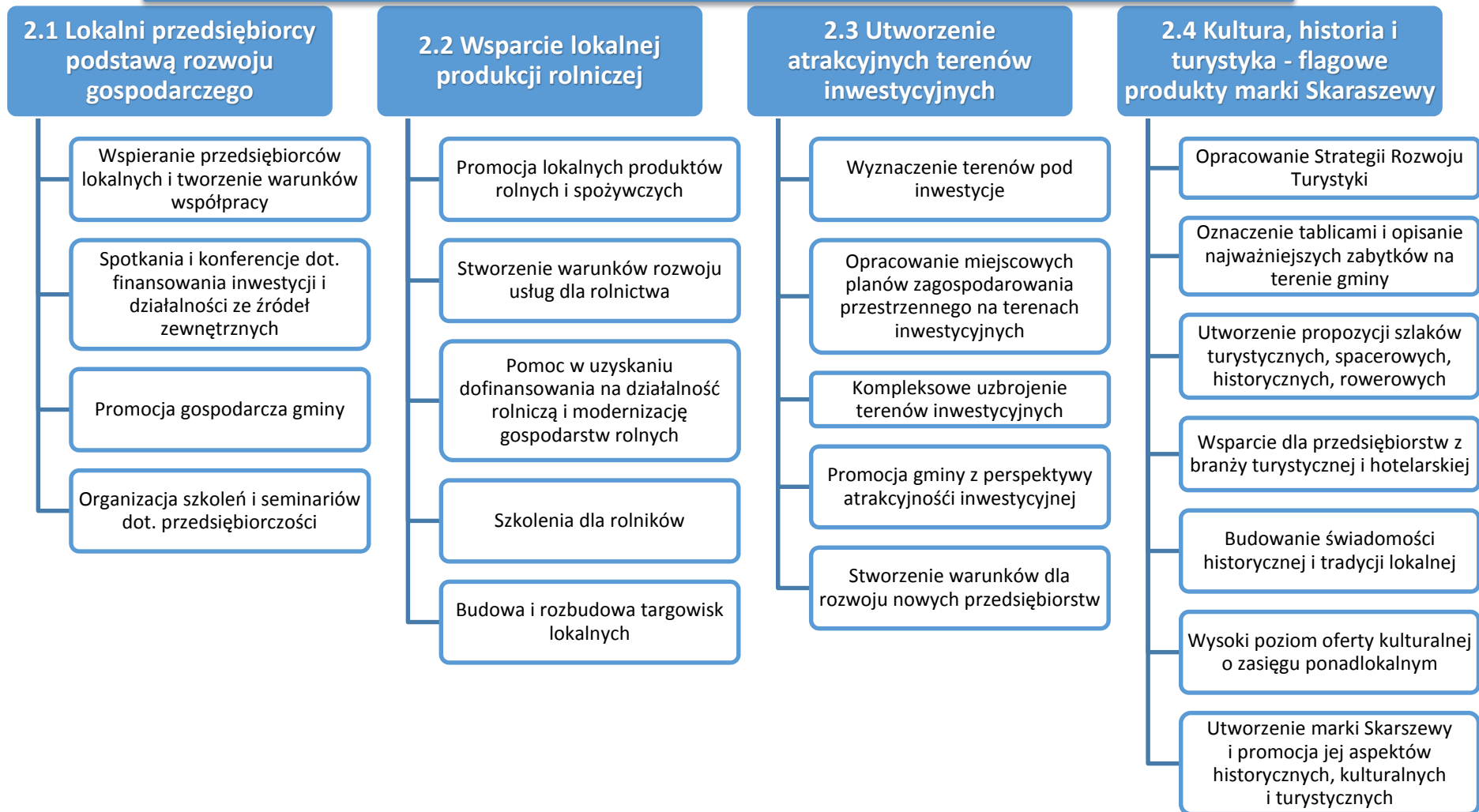
Biorąc pod uwagę rolniczy charakter gminy nie można zapomnieć o wsparciu produkcji rolnej. Kierunkami działań mogącymi przynieść wymierne korzyści są tu przede wszystkim promocja lokalnych produktów rolnych i spożywczych czy wsparcie dla branż działających w zakresie świadczenia usług dla rolnictwa. Odpowiednia akcja promocyjno – informacyjna oraz oferowanie pomocy w uzyskaniu dotacji unijnych dla rolników stanowią szansę dla ożywienia tej gałęzi gospodarki. Dalszym krokiem są szkolenia dla rolników, również w zakresie podejmowania działalności pozarolniczej, a także budowa i modernizacja lokalnych targowisk.

Wzrost gospodarczy zależy jest m. in. od napływu inwestycji na dany obszar. Stworzenie atrakcyjnej oferty inwestycyjnej wiąże się wytyczeniem terenów o potencjale inwestycyjnym, opracowaniem odpowiednich planów zagospodarowania przestrzeni, kompleksowym uzbrojeniem w infrastrukturę techniczną oraz stworzeniem warunków do rozwoju nowych przedsiębiorstw na terenie gminy.

Rozwój turystyki zależy jest z kolei od opracowania spójnych kierunków działań w tym zakresie, np. w oparciu o Strategię Rozwoju Turystyki. Wszystkie obiekty zabytkowe warte uwagi należy w sposób czytelny oznaczyć i opisać, zwiększając tym samym ich dostępność dla osób zainteresowanych. W ślad za tym powinny iść działania ukierunkowane na stworzenie ciekawych szlaków turystycznych, spacerowych i tematycznych, odpowiadających na potrzeby osób z różnymi zainteresowaniami. Wsparciem powinny także uzyskać podmioty gospodarcze działające w branży związanej z turystyką, hotelarstwem czy gastronomią. Dodatkowe korzyści można uzyskać zwiększając świadomość lokalnej kultury i historii wśród mieszkańców, a tym samym zwiększyć ich przywiązanie do miejsca zamieszkania. Dopełnieniem działań jest rozbudowa oferty kulturalnej o imprezy i wydarzenia o zasięgu ponadlokalnym, zwiększające atrakcyjność gminy zarówno w oczach mieszkańców i przyjezdnych. Stworzenie marki Skarszewy i promocja lokalnych aspektów kulturowych, historycznych i turystycznych wieńczy starania o zapewnienie dostępu do bogatej oferty turystycznej w Skarszewach.

Cel strategiczny 2.
Wsparcie przedsiębiorczości lokalnej, bogata oferta inwestycyjna, rozwój turystyki

Społeczność

Rozwój gminy nie może się odbywać z pominięciem potrzeb zgłaszanych przez zamieszkałą na jej terenie ludność.

Społeczeństwa rozwinięte cenią bardzo swobodny dostęp do dóbr kultury, o co powinien zadbać samorząd lokalny. W ramach zadań publicznych związanych z upowszechnianiem kultury należy stworzyć wielowymiarową i atrakcyjną dla lokalnej społeczności ofertę kulturalną. Gmina nie musi jednak zdawać się jedynie na własne siły. Z pomocą na pewno przyjdą lokalne grupy artystyczne i indywidualni artyści, jeżeli stworzy im się odpowiednie ramy do współpracy w tworzeniu takiej oferty. Kultura jest także doskonałą platformą integracji społecznej, przyczyniając się do budowania więzi między społeczeństwem, miejscem zamieszkania. Należy przy tym pamiętać, by równy dostęp do kultury umożliwić wszelkim grupom społecznym znajdującym się na danym obszarze. Tworzenie alternatywnych form spędzania czasu pozwoli kształtować kreatywność i twórczość wśród dzieci i dorosłych.

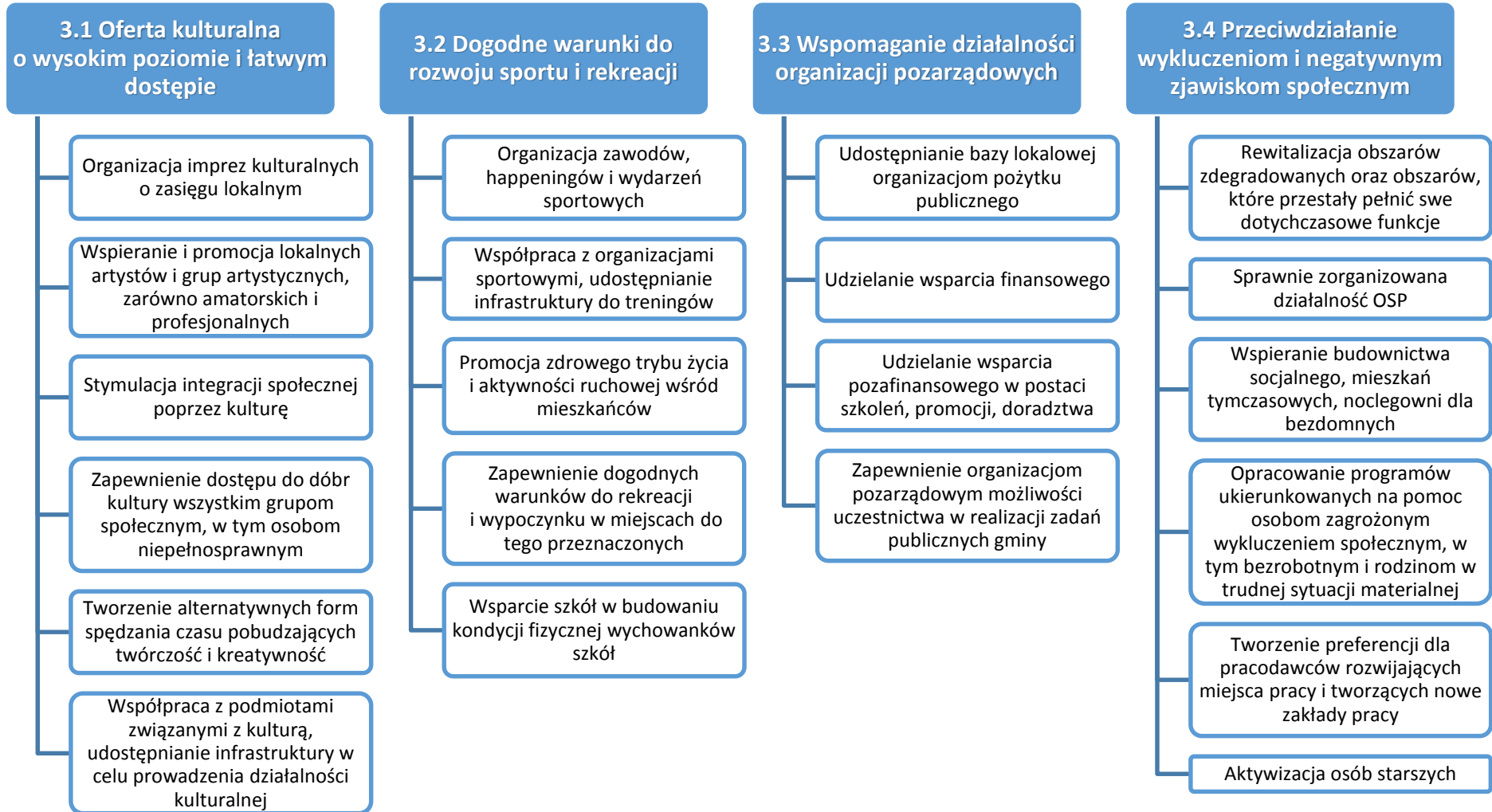
W ślad za rozwojem kultury, powinien iść rozwój oferty sportowo – rekreacyjnej. Uczestnictwo gminy w organizacji wydarzeń i turniejów sportowych na pewno pozwoli na zwiększenie zasięgu ich oddziaływania, czy to przez dodatkowe środki finansowe, czy promocję. Do współpracy należy zaprosić wszystkie zainteresowane organizacje i kluby sportowe, posiadające nieoceniony zasób wiedzy merytorycznej w tym temacie. Promocja zdrowego trybu życia i rekreacji ruchowej skutkuje z kolei wzrostem zadowolenia mieszkańców i poprawą stanu ich zdrowia. Wszystkie obiekty rekreacyjno – sportowe muszą być należycie utrzymane, aby nie zniechęcać amatorów uprawiania sportu i rekreacji ruchowej. Duże znaczenia ma także prowadzenie akcji promujących wychowanie fizyczne w szkołach i przedszkolach.

W trosce o dobrobyt społeczny nie wolno zapominać o osobach znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, a także należących do grup społecznych zagrożonych wykluczeniem. Na pierwszy plan wysuwa się rewitalizacja obszarów zdegradowanych, a także tych które utraciły pełnione w przeszłości funkcje. Dobra organizacja działalności GOPS jest kolejnym z czynników warunkujących poprawę sytuacji osób zagrożonych negatywnymi zjawiskami społecz-

nymi. Kolejnym z kierunków działań jest wspieranie budownictwa socjalnego, mieszkań chronionych i przytułków dla bezdomnych, wychodząc naprzeciw problemom zidentyfikowanym w gminie. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu jest podstawowym aspektem budowania zdrowego społeczeństwa. Warto zwrócić uwagę na sytuację osób bezrobotnych, oferując szeroki wachlarz działań na rzecz ich aktywizacji zawodowej. Dopelnieniem tego typu działań jest stworzenie systemu preferencji dla pracodawców, zamierzających poszerzyć zakres działalności, tym samym tworząc nowe miejsca pracy lub osób pragnących zakładać nowe działalności gospodarcze. Aktywizacja osób starszych i seniorów nabiera z kolei zupełnie nowego znaczenia w perspektywie rozpoczęcia się procesu starzenia społeczeństwa w Polsce.

Cel strategiczny 3.
Aktywizacja lokalnej społeczności
i zapobieganie wszelkim formom wykluczenia

Środowisko

Zrównoważony rozwój nie może odbyć się bez należytej dbałości o stan środowiska naturalnego na terenie gminy, zwłaszcza mając na uwadze potencjalne zwiększenie ruchu turystycznego i aktywności inwestycyjnej.

Budowa świadomości ekologicznej wśród lokalnej społeczności jest pierwszym krokiem ku zachowaniu bardzo dobrych warunków przyrodniczych. Odbywać się ona może poprzez angażowanie mieszkańców w akcje i inicjatywy, zwiększające ich wiedzę na temat warunków przyrodniczych regionu. Dobrym przykładem tego typu działań jest organizowanie spacerów i krótkich wypraw mających na celu zapoznanie z otaczającą ich naturą. Budowę postaw ekologicznych należy zaczynać już od najmłodszych lat, oferując dzieciom ciekawe programy edukacyjne w szkołach. Gmina sama powinna dawać przykład dobrych nawyków, zapewniając czystość i organizując pracę w sposób nieuciążliwy dla środowiska, a także prowadząc akcje promocyjne związane z tematyką ekologii w życiu codziennym.

Wszelkie nowe inwestycje należy analizować pod kątem uciążliwości dla środowiska i wspierać zwłaszcza te, które oddziałują w sposób co najmniej neutralny. Dobrym przykładem wykorzystania zasobów gminy w sposób przyjazny dla środowiska jest termomodernizacja budynków publicznych i modernizacja systemów grzewczych, kotłowni i innej infrastruktury ciepłej. Nowopowstała infrastruktura na terenie gminy powinna charakteryzować się brakiem uciążliwości dla środowiska naturalnego. Z uwagi na potencjalny wzrost ruchu turystycznego, szczególną uwagę należy zwrócić na ograniczenie jego negatywnych działań w odniesieniu do natury.

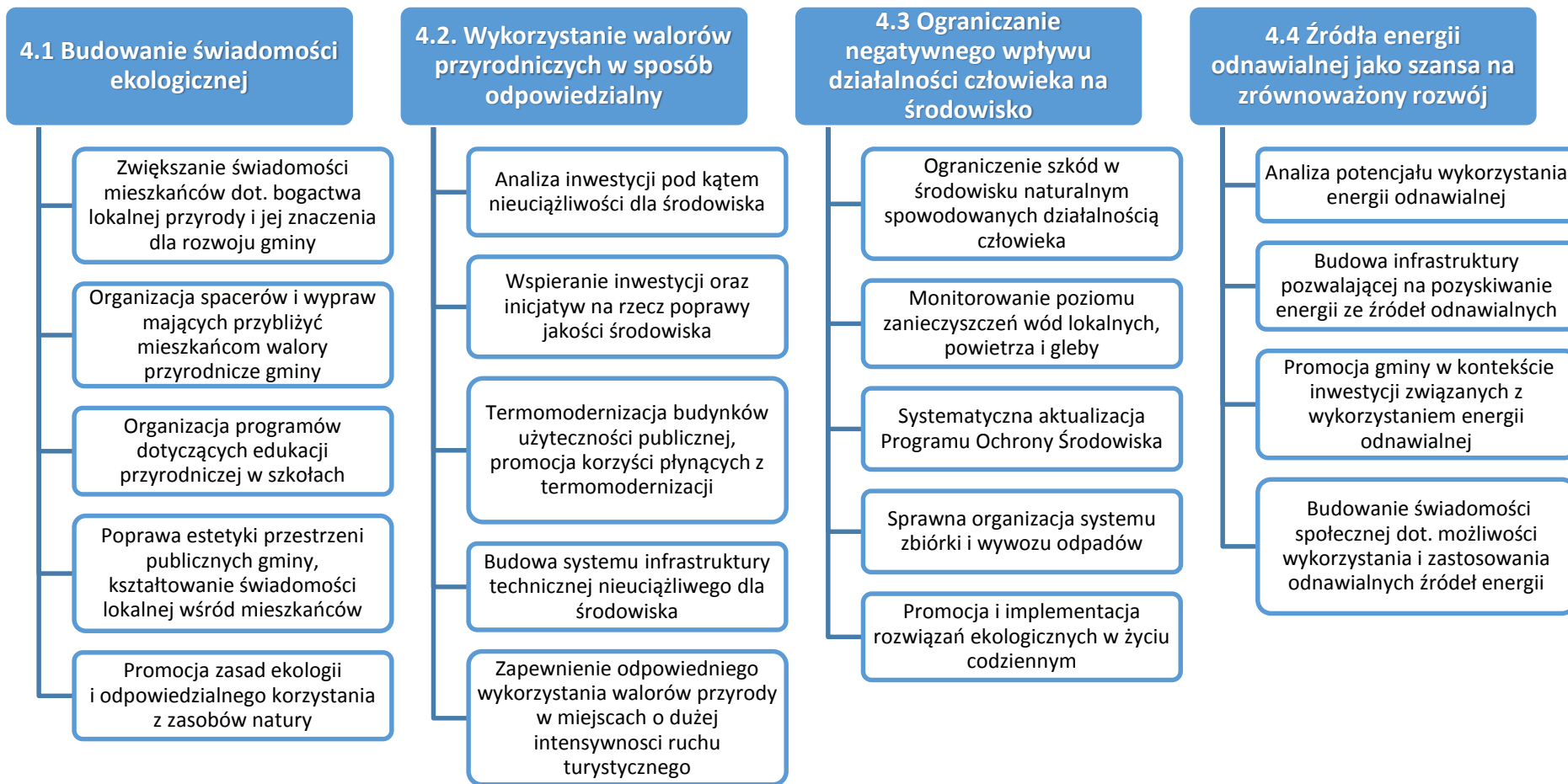
Kolejnym z proponowanych priorytetów jest możliwie jak największe ograniczenie negatywnego wpływu działalności człowieka. Przygotowanie schematów działań ograniczania szkód tej działalności jest jego zasadniczym aspektem. Gmina zadbać powinna o stały i miarodajny monitoring stanu środowiska, aby móc odpowiednio wcześniej zaplanować działania mające ograniczyć lub wyeliminować pogorszenie się jego stanu. Nieocenioną pomoc dostarcza

tu systematyczna aktualizacja programu ochrony środowiska. Kierunkiem działań o wyjątkowym znaczeniu jest sprawna organizacja systemu gospodarki odpadami i w miarę możliwości zwiększenie poziomu recyklingu.

Ostatnim z zagadnień poruszanych w ramach osi priorytetowej dot. środowiska jest pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych. Gruntowna analiza możliwości pozyskiwania tego typu energii pozwoli na odpowiednie zaplanowanie działań mających zwiększyć jej udział w całości zużywanej energii na terenie gminy. Krokiem następującym po analizie powinna być budowa stosownej infrastruktury tam, gdzie zauważono duży potencjał. Wsparcie należałoby także zapewnić firmom z branż zajmujących się tego typu działalnością, planującym rozwój na terenie gminy. Akcja promocyjna korzyści płynące z wykorzystywania energii ze źródeł odnawialnych na skalę gospodarstw domowych jest ostatnim krokiem w kierunku zmniejszenia negatywnego oddziaływania ludzkiej działalności na środowisko. .

Cel strategiczny 4.
Zachowanie walorów przyrodniczych istotnym aspektem rozwoju

VI. Nawiązanie do dokumentów strategicznych

Wszelkie założenia Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022, włączając w to określone w dokumencie cele strategiczne i operacyjne są zgodne z celami pozostałych dokumentów strategicznych na szczeblu europejskim, krajowym, wojewódzkim. Poniżej przedstawiono analizę zgodności.

EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia Europa 2020 to dokument opracowany przez Komisję Europejską, którego głównym celem jest określenie kierunków działań, których realizacja poskutkuje wyjściem z kryzysu i przygotowaniem gospodarki europejskiej na wyzwania czekające w okresie, na jaki Strategia została przygotowana. Strategia Europa 2020 została przyjęta przez Radę Europejską 17 czerwca 2010 roku. Strategia podkreśla potrzebę współpracy państw członkowskich na rzecz zażegnania kryzysu oraz wdrażania reform umożliwiających stawienie czoła wyzwaniom wywołanych globalizacją, procesem starzenia się społeczeństwa czy koniecznością racjonalnego wykorzystywania zasobów. W celu osiągnięcia powyższych założeń zaproponowano trzy podstawowe, wzajemnie wzmocniające się priorytety:

- wzrost inteligentny, czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach;
- wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej;
- wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia i zapewniającej spójność: gospodarczą, społeczną i terytorialną.

W strategii wyznaczone zostały także cele Unii na 2020 rok. Zgodnie z nimi:

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat nie może być niższy niż 75%;
- na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczyć 3% PKB Unii;
- należy osiągnąć cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii (w tym ograniczenie emisji dwutlenku węgla nawet o 30%, jeśli pozwolą na to warunki);
- liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie;
- liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.

Strategia Europa 2020 prezentuje założenia siedmiu projektów przewodnich, dzięki którym będzie można zaobserwować postępy w ramach przedstawionych wyżej priorytetów tematycznych:

- „Unia innowacji” – wykorzystywanie działalności badawczo-rozwojowych do zwalczania takich problemów jak: zmiany klimatu, efektywność energetyczna, zasoby czy zmiany demograficzne;
- „Młodzi w drodze” – poprawa warunków i podniesienie atrakcyjności europejskiego szkolnictwa wyższego oraz podniesienie poziomu kształcenia i szkolenia na każdym szczeblu edukacyjnym, a także poprawa sytuacji młodzieży na rynku pracy;
- „Europejska agenda cyfrowa” – osiąganie trwałych korzyści ekonomicznych i społecznych z jednolitego rynku cyfrowego, a przez to ułatwienie dostępu do szerokopasmowego Internetu;
- „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” – wsparcie w kierunku niskoemisyjnego i efektywniejszego wykorzystania zasobów przez społeczeństwo; zwiększanie bezpieczeństwa energetycznego;
- „Polityka przemysłowa w erze globalizacji” – wsparcie przedsiębiorczości i pomoc w sprostaniu nowych wyzwań, wsparcie konkurencyjności przemysłu europejskiego, pomoc w wykorzystaniu możliwości wynikających z globalizacji i gospodarki przyjaznej środowisku;
- „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” – unowocześnianie rynków pracy związane z rosnącym bezrobociem, a także zapewnienie trwałości obecnych modeli społecznych;
- „Europejski program walki z ubóstwem” – zapewnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, zwiększenie świadomości i uznania pracy ludzi ubogich i zagrożonych wykluczeniem społecznym, umożliwiając im godne życie i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Kierunki działań podejmowane w ramach Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022 przyczynią się do realizacji celów oraz założeń projektów przewodnich Strategii Europa 2020. W założenia priorytetu II Strategii Europa 2020 (wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej) wpisuje się cel strategiczny 4 niniejszej Strategii, a zwłaszcza cel operacyjny

4.2, dotyczący odpowiedzialnego wykorzystywania walorów przyrody, 4.1 dotyczący zwiększenia świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz 4.3 zakładający ograniczenie negatywnego wpływu działalności ludzkiej. Założenie priorytetu III (wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia i zapewniającej spójność: gospodarczą, społeczną i terytorialną) Strategii Europa 2020 odpowiada spodziewanym efektom celu strategicznego 2, i 3 niniejszego dokumentu, szczególnie w zakresie celu operacyjnego 3.4 polegającemu na ograniczaniu zjawiska wykluczenia społecznego i 2.1 dotyczącego wsparcia gospodarczego.

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej, przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 5 lutego 2013 roku.

Głównym celem dokumentu jest poprawa jakości życia Polaków, a głównym sposobem osiągnięcia tego celu jest stabilny i wysoki wzrost gospodarczy. Cel ten będzie osiągnięty poprzez realizację następujących celów strategicznych:

I. Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna:

Cel 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji;

Cel 2. Zmniejszanie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym;

Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki;

Cel 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki;

II. Polska Cyfrowa:

Cel 5. Stworzenie Polski Cyfrowej;

III. Kapitał Ludzki

Cel 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”;

IV. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko:

Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska;

V. Równoważenie potencjałów rozwojowych regionu:

Cel 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego zrównoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych;

Cel 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego;

VI. Efektywność i sprawność państwa:

Cel 10. Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej;

VII. Kapitał społeczny:

Cel 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Również w tym przypadku cele niniejszej Strategii są zbieżne z wieloma celami dokumentu „Polska 2030”. Strategiczny cel 4 dotyczący obszaru priorytetowego związanego ze środowiskiem w całości wpisuje się w Cel 7. omawianego dokumentu. Dodatkowo zbieżności można zauważyć w przypadku celu 9. polegającego na rozbudowie zwiększaniu dostępności terytorialnej (w Strategii cel operacyjny nr 1.1 zakładający rozbudowę systemu drogowego) celu 6. (działania zaplanowane w strategii mające zaktywizować bezrobotnych i przyczynić się do powstawania nowych miejsc pracy), jak i celu 8. (cała idea Strategii polega na wykorzystaniu potencjału lokalnego w rozwoju gminy).

Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo

Strategia Rozwoju Kraju 2020 jest główną strategią rozwojową w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 oparta jest na scenariuszu stabilnego rozwoju. Pomyślność realizacji wszystkich założonych w tej Strategii celów będzie uzależniona od wielu czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, które mogą wpływać na dostępność środków finansowych na jej realizację. Szczególne znaczenie będzie miał rozwój sytuacji w gospodarce światowej, a w szczególności w strefie euro.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne:

- sprawne i efektywne państwo;
- konkurencyjna gospodarka;

- spójność społeczna i terytorialna.

W obszarach tych koncentrować się będą główne działania. Strategia określa także jakie interwencje są niezbędne w perspektywie średniookresowej w celu przyspieszenia procesów rozwojowych. Strategia średniookresowa wskazuje działania polegające na usuwaniu barier rozwojowych, w tym słabości polskiej gospodarki ujawnionych przez kryzys gospodarczy, jednocześnie jednak koncentrując się na potencjałach społeczno-gospodarczych i przestrzennych, które odpowiednio wzmocnione i wykorzystane będą stymulowały rozwój.

Celem głównym Strategii staje się wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności.

Celami strategicznymi zawartymi w dokumencie są:

Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo:

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem;

Cel I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe;

Cel.I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela;

Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka:

Cel.II.1. Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej;

Cel.II.2. Wzrost wydajności gospodarki;

Cel.II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki;

Cel.II.4. Rozwój kapitału ludzkiego;

Cel.II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych;

Cel.II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko;

Cel.II.7. Zwiększenie efektywności transportu;

Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna:

Cel.III.1. Integracja społeczna;

Cel.III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych;

Cel.III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego zrównoważonego rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.

W cel II.2. (wzrost wydajności gospodarki) Strategii Rozwoju Kraju 2020 wpisują się założenia 2 celu strategicznego Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 - 2022

(Wsparcie przedsiębiorczości lokalnej, bogata oferta inwestycyjna, rozwój turystyki) oraz wszystkie cele operacyjne w ramach niego wyszczególnione. Celowi II.6. (Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko) Strategii Rozwoju Kraju 2020 odpowiadają wszystkie cele operacyjne wyszczególnione w ramach celu strategicznego 4 Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022. Integracja społeczna, która w analizowanym dokumencie wyższego szczebla określona została jako cel III.1. osiągnięta zostanie w wyniku realizacji celu operacyjnego 3.4 niniejszego dokumentu (Przeciwdziałanie wykluczeniom i negatywnym zjawiskom społecznym). W cel III.3. (Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego zrównoważonego rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych) wpisuje się z kolei cel strategiczny 1 Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022 odnoszący się do wysokiej jakości przestrzeni publicznej oraz stanu infrastruktury technicznej, w tym drogowej.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR) została przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r. Jest to kompleksowy średniookresowy dokument strategiczny odnoszący się do prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim. Dokument ten określa cele i priorytety rozwoju Polski w wymiarze terytorialnym, zasady i instrumenty polityki regionalnej, nową rolę regionów w ramach polityki regionalnej oraz zarys mechanizmu koordynacji działań podejmowanych przez poszczególne resorty.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego wprowadza szereg modyfikacji sposobu planowania i prowadzenia polityki regionalnej w Polsce, a wraz z nimi różnych polityk publicznych mających największy wpływ na osiągnięcie celów określonych w stosunku do terytoriów. Wiele propozycji dotyczy zarządzania politykami ukierunkowanymi terytorialnie i obejmuje zagadnienia współpracy, koordynacji, efektywności, monitorowania i ewaluacji. KSRR zakłada także dalsze wzmocnianie roli regionów w osiąganiu celów rozwojowych kraju i w związku z tym zawiera propozycje zmian roli samorządów wojewódzkich w tym procesie oraz modyfikacji sposobu udziału w nim innych podmiotów publicznych. Polityka regionalna jest w nim rozumiana szerzej niż dotychczas – jako interwencja publiczna realizująca cele rozwo-

jowe kraju przez działania ukierunkowane terytorialnie, a których głównym poziomem planowania i realizacji pozostaje układ regionalny. Szczegółowe propozycje rozwiązań dotyczą przede wszystkim:

- odejścia od postrzegania polityki regionalnej wyłącznie przez zróżnicowania przestrzenne mierzone na poziomie regionów na rzecz wykorzystania potencjałów endogenicznych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – kreowania wzrostu, zatrudnienia i spójności;
- odejścia od podziału na polityki inter- i intraregionalną, na rzecz jednej, wspólnej polityki (ze wspólnymi celami) określającej cele w odniesieniu do terytorium dla wszystkich podmiotów publicznych, każdy z tych podmiotów realizuje inne zadania zgodnie ze sferą swojej kompetencji;
- stymulowania konkurencyjności w skali regionalnej, krajowej i międzynarodowej, jak również wspomagania rozprzestrzeniania procesów rozwoju z ośrodków najszybciej rozwijających się na pozostałe obszary kraju;
- większej efektywności działań w ramach polityki regionalnej przez skoncentrowanie interwencji polityki regionalnej na wybranych obszarach tematycznych i przestrzennych (obszarach strategicznej interwencji);
- wprowadzenia kompleksowego systemu integracji i koordynacji polityk publicznych mających istotny wpływ terytorialny z celami polityki regionalnej określonych dla poszczególnych terytoriów;
- wprowadzenia nowych instrumentów partnerstwa i koordynacji działań ukierunkowanych terytorialnie – kontraktu terytorialnego;
- racjonalizacji systemu zarządzania i finansowania polityk publicznych, przez określenie najbardziej efektywnego poziomu dostarczania usług publicznych;
- zwiększenia efektywności polityki regionalnej m.in. przez szerokie zastosowanie zasady warunkowości i mechanizmów konkurencji w dostępie do środków publicznych jako nagrody opartej o realizację założonych wskaźników rzeczowych;
- przemodelowania systemu finansowania polityki regionalnej przez oparcie go o wieloletni plan finansowy i kontrakty terytorialne.

Głównym celem jest efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrost, zatrudnienie i spójność w horyzoncie długookresowym. Dla polityki regionalnej do 2020 roku ustala się następujące cele strategiczne:

Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów („konkurencyjność”):

- 1.1. Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych;
- 1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi;
- 1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne;

Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”):

- 2.1. Wzmacnianie spójności w układzie krajowym;
- 2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;
- 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów trących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
- 2.4. Przewycięzanie niedogodności związanych z położeniem obszarów przygranicznych, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE;
- 2.5. Zwiększanie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o niższej dostępności;

Cel 3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie („sprawność”):

- 3.1. Wzmocnienie strategicznego wymiaru polityki regionalnej;
- 3.2. Poprawa jakości zarządzania politykami publicznymi, w tym ich właściwe ukierunkowanie terytorialne;
- 3.3. Przebudowa i wzmocnienie koordynacji w systemie wieloszczeblowego zarządzania;
- 3.4. Wspomaganie budowania kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieć współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej.

Założenia Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022 są zgodne z postanowieniami i celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta,

Obszary Wiejskie. Sama idea niniejszego dokumentu polegająca na zaplanowaniu rozwoju gminy wpisuje się w cel 1.2 Krajowej Strategii polegającym na tworzeniu warunków rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych poza miasta wojewódzkie. Spójność terytorialna, będąca celem 2. Strategii Krajowej zostanie osiągnięta m.in. przy realizacji celu 1.1 niniejszego dokumentu polegającego na rozbudowie sieci drogowej w gminie Skarszewy. Strategia Rozwoju Gminy Skarszewy zakłada wsparcie także dla obszarów wiejskich, z których gmina się w większości składa. Jest zatem zgodna z celem 2.2. Krajowej Strategii.

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 jest narzędziem kreowania rozwoju, ukierunkowując dostępne instrumenty finansowe i regulacyjne. Wyznacza cele poddające się weryfikacji i ustanawia zobowiązania do określonych działań i efektów. Uwzględnia specyfikę uwarunkowań rozwojowych różnych części województwa, wskazując, że nie wszystkie wyzwania rozwojowe mają wszędzie taki sam charakter i ciężar gatunkowy. W ramach Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 wyznaczono główne wyzwania, determinujące wybór celów, jak i mechanizmów realizacji. Wyzwania stawiane przed województwem pomorskim kształtują się następująco:

1. **Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców.** Zwiększenie zatrudnienia mieszkańców we wszystkich kategoriach wiekowych, a także poprawa stanu zdrowia społeczeństwa dla lepszego wykorzystania potencjału wynikającego z wydłużania się życia.
2. **Usługi edukacyjne i konkurencyjność uczelni.** Poprawa jakości kształcenia na wszystkich poziomach z uwzględnieniem sygnałów płynących z rynku pracy oraz efektywne wykorzystanie potencjału naukowego pomorskich uczelni dla podniesienia ich konkurencyjności na arenie krajowej i międzynarodowej.
3. **Powiązania gospodarcze.** Efektywna współpraca sektora naukowo-badawczego z sektorem przedsiębiorstw, lepsze warunki rozwoju proeksportowo ukierunkowanych firm i klastrów gospodarczych, a także wzrost poziomu inwestycji w branżach o największym potencjale rozwoju opartych o specyficzne potencjały województwa.

4. **Kapitał społeczny i tożsamość regionalna.** Stymulowanie aktywności społecznej i budowa regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych, a także wzrost kompetencji mieszkańców, które warunkują zdolność do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.
5. **Dostępność transportowa.** Zapewnienie sprawnych powiązań transportowych z centrami gospodarczymi Polski i Europy, integracja systemu transportu zbiorowego dla zwiększenia spójności wewnętrznej województwa i mobilności mieszkańców (także w wymiarze miejskim), w tym poprawa dostępności drogowej i kolejowej obszarów o najniższej dostępności w regionie.
6. **Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjałach.** Wzrost bazy dochodowej obszarów w zasięgu oddziaływania korytarzy i węzłów transportowych (m.in. porty morskie, lotnicze, terminale intermodalne), obszarów o unikatowej ofercie turystycznej, a także położonych poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta
7. **Dostęp do usług publicznych.** Ograniczanie dysproporcji wewnątrz regionu i zapewnienie dostępu do dobrej jakości usług publicznych (m.in. edukacji, ochrony zdrowia, szerokopasmowego Internetu, kultury oraz administracji), w tym do infrastruktury.
8. **Bezpieczeństwo energetyczne i ekotechnologie.** Wykorzystanie potencjału posiadanych zasobów dla poprawy bezpieczeństwa dostaw energii i lepszego zarządzania popytem na energię (inteligentne sieci), a także redukcja środowiskowych oddziaływań energetyki i przekształcenie regionu w krajowego lidera produkcji zielonej energii i technologii efektywnych.
9. **Zarządzanie przestrzenią.** Lepsze zarządzanie przestrzenią dla zmniejszenia presji na środowisko, poprawy bezpieczeństwa powodziowego, a także optymalnego wykorzystania potencjałów terytorialnych (przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i gospodarczego) dla zapewnienia wysokiej jakości życia.
10. **Zdolność instytucjonalna.** Poprawa jakości zarządzania rozwojem, w tym wykreowanie regionu miejskiego o inteligentnej specjalizacji i rdzeniu w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta; a także wypracowanie optymalnych form współpracy samorządu województwa z partnerami w regionie, kraju i UE, jak również skuteczne i terminowe wdrożenie prawa UE w zakresie środowiska i energetyki.

Cele odpowiadają wyzwaniom kształtują się następująco:

- Cel strategiczny 1. NOWOCZESNA GOSPODARKA
 - Cele operacyjne:
 - 1.1. Wysoka efektywność przedsiębiorstw
 - 1.2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe
 - 1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna
- Cel strategiczny 2. AKTYWNI MIESZKAŃCY
 - Cele operacyjne:
 - 2.1. Wysoki poziom zatrudnienia
 - 2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego
 - 2.3. Efektywny system edukacji
 - 2.4. Lepszy dostęp do usług zdrowotnych
- Cel strategiczny 3. ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ
 - Cele operacyjne:
 - 3.1. Sprawny system transportowy
 - 3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna
 - 3.3. Dobry stan środowiska

Także na szczeblu regionalnym zachodzi spójność celów realizacji Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy z celami Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego. Cel operacyjny 1.1 dla województwa zgodny jest z celem operacyjnym 1.1 Strategii Gminy w dążeniu do zwiększenia efektywności przedsiębiorstw. Strategia Rozwoju Gminy Skarszewy kładzie duży nacisk na bogatą ofertę turystyczną, kulturalną i rekreacyjną, co odzwierciedla cel strategiczny 2, a jego realizacja przyczyni się do realizacji celu operacyjnego 1.3 strategii województwa. Jednocześnie zachodzi spójność w zamierzeniach dot. zmniejszenia bezrobocia i aktywizacji bezrobotnych, a także rozwoju infrastruktury transportowej, zwiększaniu bezpieczeństwa i zachowaniu dobrego stanu środowiska naturalnego (odpowiednio cele operacyjne 1.1, 2.3, 4.1, do 4.4 Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022).

VII. System wdrażania i monitoringu

Pierwszym krokiem ku wdrożeniu w życie postanowień niniejszej Strategii będzie stosowna uchwała Rady Miejskiej w Skarszewach. Kolejne kroki uzależnione są od skuteczności działań samorządu lokalnego oraz stopnia zaangażowania w jej realizację społeczności lokalnej, z sektora organizacji pozarządowych i prywatnego.

Opracowanie systemu monitoringu jest następnym z niezbędnych warunków sukcesu w realizacji postanowień Strategii. Monitoring polega na bieżącej ocenie stopnia realizacji celów, inicjowaniu działań mających usunąć wszelkie bariery i uchybienia powstałe w procesie realizacji, a także dokonać oceny i ewaluacji zarówno w skali poszczególnych lat, jak i całego okresu programowania. System ten umożliwi także niezbędną aktualizację założeń w razie dynamicznych zmian w sferze gospodarczej, przestrzennej czy społecznej gminy. Zwieńczeniem procesu monitorowania jest interpretacja wszystkich zebranych w trakcie realizacji danych, mających posłużyć przy opracowywaniu strategii na kolejne lata ze szczególną uwagą na zaistniałe dotychczas problemy, ograniczenia i popełnione błędy, a także wykorzystując wypracowane szanse i mocne strony.

Koordinacją oraz wdrażaniem Strategii zajmował się będzie Burmistrz Skarszew, z którego ramienia powołany zostanie specjalny zespół odpowiedzialny za realizację postanowień dokumentu. W skład zespołu powinny wejść osoby z różnych środowisk, zarówno sektora publicznego (pracownicy Urzędu Miasta i jednostek podległych), jak i prywatnego (działacze społeczni, działacze na rzecz rozwoju sportu, kultury, przedstawiciele organizacji pozarządowych, członkowie środowisk gospodarczych). Do obowiązków zespołu należały będą m.in.:

- monitoring i koordynacja realizacji projektów w ramach Strategii oraz mierzenie powstałych efektów;
- bieżący monitoring zachodzących zmian w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym;
- systematyczna aktualizacja założeń dokumentu;
- sporządzanie sprawozdań z realizacji wypracowanych działań;
- zbieranie, porządkowanie i analiza zebranych informacji.

Wysoką jakość procesu monitoringu zapewnić może dobór właściwych, mierzalnych wskaźników obrazujących wypracowane w ramach realizacji poszczególnych kierunków działań produkty i rezultaty. Wspomniany wyżej zespół zajmował też będzie zbieraniem odpowiednich danych, umożliwiających porównanie wskaźników na początku realizacji założeń strategii, w trakcie każdego z lat realizacji, a także na zakończenie. Poniższa tabela przedstawia propozycję wskaźników, pozwalających w sposób miarodajny ocenić powodzenie wdrażania Strategii w życie:

Tabela 24. Wskaźniki monitorujące przebieg realizacji Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022

Wyszczególnienie		Wskaźniki
Cele strategiczne	Cele operacyjne	
Cel strategiczny 1. Infrastruktura i przestrzeń publiczna odpowiadająca potrzebom mieszkańców, przedsiębiorców i turystów	1.1 Wysoka jakość infrastruktury drogowej	<ul style="list-style-type: none"> • długość wyremontowanych chodników i ulic; • długość wybudowanych dróg; • długość utwardzonych dróg; • liczba nowoutworzonych miejsc parkingowych; • zmniejszenie liczby wypadków drogowych na terenie gminy; • długość wybudowanej kanalizacji deszczowej; • kwota wydatkowana na utrzymanie dróg; • wzrost zadowolenia mieszkańców z infrastruktury drogowej;
	1.2 Budowa nowoczesnej i ogólnodostępnej sieci infrastruktury technicznej	<ul style="list-style-type: none"> • liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków; • wskaźnik skanalizowania gminy; • długość zmodernizowanych i nowo wybudowanych odcinków sieci kanalizacyjnej; • długość wybudowanej i zmodernizowanej sieci wodociągowej; • długość nowo wybudowanej sieci gazowej; • powierzchnia gminy z bezpłatnym dostępem do Internetu;
	1.3 Dobrze zagospodarowana przestrzeń publiczna i bezpieczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> • powierzchnia nowo zagospodarowanej przestrzeni publicznej; • kwota wydatkowana na utrzymanie czystości przestrzeni publicznej; • długość wybudowanego oświetlenia ulicznego; • liczba kamer systemu monitoringu wizyjnego; • liczba uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;

	<p>1.4 Rozbudowa infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i bazy turystycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba utworzonych miejsc parkingowych; • zmniejszenie liczby wypadków drogowych; • zmniejszenie liczby przestępstw i wykroczeń; • liczba obiektów zabytkowych poddanych remontowi lub renowacji; • zwiększenie liczby miejsc noclegowych bazy turystycznej; • liczba nowych obiektów turystycznych; • długość utworzonych ścieżek rowerowych, turystycznych, spacerowych itp. • liczba wybudowanych lub wyremontowanych/zmodernizowanych obiektów kultury; • liczba wybudowanych lub wyremontowanych/zmodernizowanych obiektów sportowych i rekreacyjnych;
<p>Cel strategiczny 2. Wsparcie przedsiębiorczości lokalnej, bogata oferta inwestycyjna, rozwój turystyki</p>	<p>2.1 Lokalni przedsiębiorcy podstawą rozwoju gospodarczego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba nowoutworzonych przedsiębiorstw; • wartość inwestycji poczynionych przez istniejące przedsiębiorstwa; • wartość pozyskanych środków z Unii Europejskiej; • liczba udzielonych porad w zakresie zakładania i prowadzenie własnej działalności gospodarczej; • struktura bezrobotnych według płci; • stopa bezrobocia; • liczba przedsiębiorców korzystających z wsparcia gminy; • liczba uczestników szkoleń i seminariów dot. przedsiębiorczości; • liczba akcji promocyjnych oraz uczestnictwa w targach gospodarczych;

	<p>2.2 Wsparcie lokalnej produkcji rolniczej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rolników podejmujących pozarolnicze formy działalności; • liczba zmodernizowanych gospodarstw rolnych; • liczba gospodarstw rolnych posiadających certyfikat gospodarstwa ekologicznego; • wartość pozyskanych środków zewnętrznych na modernizację gospodarstw rolnych i działalność rolniczą; • liczba osób uczęszczających na szkolenia dla rolników; • liczba wybudowanych lub zmodernizowanych targowisk; • uczestnictwo w targach promujących rolnictwo regionalne;
	<p>2.3 Utworzenie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba opracowanych planów zagospodarowania przestrzennego; • powierzchnia wytyczonych obszarów inwestycyjnych; • powierzchnia obszarów inwestycyjnych uzbrojonych w infrastrukturę techniczną; • liczba zapytań ofertowych potencjalnych inwestorów; • kwota przeznaczona na promocję terenów inwestycyjnych gminy; • liczba nowych podmiotów gospodarczych, które podjęły działalność na terenie gminy; • liczba przeprowadzonych akcji promujących atrakcyjność gospodarczą gminy
	<p>2.4 Kultura, historia i turystyka - flagowe produkty marki Skarszewy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba opracowanych Strategii Rozwoju Turystyki; • liczba atrakcji turystycznych w przygotowanej ofercie turystycznej; • liczba przedsiębiorstw związanych z turystyką korzystająca z wsparcia; • jakość oferty turystycznej, kulturalnej i rekreacyjnej;

		<ul style="list-style-type: none"> • liczba regionalnych produktów turystycznych; • kwota przeznaczona na promocję turystyczną; • liczba przeprowadzonych akcji promujących atrakcje turystyczne; • liczba wydanych broszur, ulotek, map, liczba osób odwiedzających strony internetowe poświęcone gminnym atrakcjom turystycznym
<p>Cel strategiczny 3. Aktywizacja lokalnej społeczności i zapobieganie wszelkim formom wykluczenia</p>	<p>3.1 Oferta kulturalna o wysokim poziomie i łatwym dostępie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych wydarzeń kulturalnych; • liczba uczestników wydarzeń kulturalnych; • liczba wspartych organizacji i stowarzyszeń kulturalnych; • wartość pozyskanych środków zewnętrznych na działalność statutową organizacji i stowarzyszeń kulturalnych; • liczba osób uczestniczących w zajęciach i warsztatach mających stymulować twórczość i kreatywność mieszkańców;
	<p>3.2 Dogodne warunki do rozwoju sportu i rekreacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych wydarzeń sportowych; • liczba uczestników wydarzeń sportowych; • liczba wspartych organizacji i stowarzyszeń sportowych; • wartość pozyskanych środków zewnętrznych na działalność statutową organizacji i stowarzyszeń sportowych; • liczba uczestników akcji promocyjnych zdrowego stylu życia i rekreacji ruchowej; • poprawa wyników lokalnych zespołów i klubów sportowych;
	<p>3.3 Wspomaganie działalności organizacji pozarządowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kwota finansowego wsparcia działalności organizacji pozarządowych; • liczba organizacji pozarządowych otrzymujących pozafinansowe wsparcie;

		<ul style="list-style-type: none"> • liczba ogłoszonych konkursów na realizację zadań publicznych; • wzrost liczby organizacji pozarządowych; • liczba spotkań z członkami organizacji pozarządowych;
	<p>3.4 Przeciwdziałanie wykluczeniom i negatywnym zjawiskom społecznym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba wybudowanych mieszkań socjalnych, w tym mieszkań chronionych; • liczba uczestników programu aktywizacji bezrobotnych; • liczba przedsiębiorców korzystających z preferencyjnych warunków na zwiększenie miejsc pracy; • liczba nowopowstałych przedsiębiorstw; • liczba seniorów korzystających z form aktywizacji; • zmniejszenie liczba przestępstw i wykroczeń; • stopa bezrobocia; • liczba bezrobotnych podejmujących zatrudnienie; • liczba osób korzystających z pomocy społecznej; • liczba osób żyjących w ubóstwie; • liczba wdrożonych programów przeciwdziałających występowaniu zjawisk patologicznych; • liczba przeprowadzonych akcji profilaktycznych, prozdrowotnych, itp.; • liczba zrealizowanych projektów z zakresu rewitalizacji obszarów zdegradowanych;
	<p>4.1 Budowanie świadomości ekologicznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba wdrożonych programów edukacyjnych zmierzających do podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców; • liczba przeprowadzonych akcji promujących ekologiczny styl życia;

<p>Cel strategiczny 4. Zachowanie walorów przyrodniczych istotnym aspektem rozwoju</p>		<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych zajęć terenowych dla dzieci i dorosłych z wykorzystaniem walorów przyrodniczych;
	<p>4.2. Wykorzystanie walorów przyrodniczych w sposób odpowiedzialny</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba inicjatyw proekologicznych zapoczątkowanych przez gminę; • liczba nowych inwestycji nieuciążliwych dla środowiska; • liczba obiektów poddanych termomodernizacji; • liczba zmodernizowanych systemów grzewczych; • zmniejszenie emisji dwutlenku węgla do atmosfery budynków użyteczności publicznej; • liczba lub długość zmodernizowanych obiektów infrastruktury technicznej; • liczba inicjatyw mających ograniczyć uciążliwy wpływ ruchu turystycznego;
	<p>4.3 Ograniczanie negatywnego wpływu działalności człowieka na środowisko</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba inicjatyw mających na celu monitoring stanu środowiska; • liczba działań na rzecz przeciwdziałania degradacji środowiska; • liczba gospodarstw domowych prowadzących selektywną zbiórkę odpadów; • liczba obsługujących gminę wysypisk śmieci; • liczba podmiotów zajmujących się zbiórką odpadów; • liczba zlikwidowanych nielegalnych wysypisk śmieci; • udział recyklingu; • częstotliwość odbioru odpadów wielkogabarytowych i niebezpiecznych; • wartość udzielonego wsparcia w zakresie utylizacji odpadów niebezpiecznych

4.4 Źródła energii odnawialnej jako szansa na zrównoważony rozwój

- udział energii pozyskanej z alternatywnych źródeł;
- liczba zainstalowanych systemów solarnych w budynkach użyteczności publicznej;
- liczba zmodernizowanych i wybudowanych obiektów pozyskujących energię ze źródeł odnawialnych;
- liczba przedsiębiorstw z branży energii odnawialnej korzystająca ze wsparcia;
- liczba osób uczestniczących w akcjach promocyjnych dot. korzyści płynących z wykorzystania alternatywnych źródeł energii;

Źródło: Opracowanie własne

VIII. Finansowanie Strategii

Strategia Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014-2022 jest dokumentem wyznaczającym najważniejsze kierunki rozwoju gminy w nadchodzących latach. Mimo, iż dokument nie wskazuje imiennie konkretnych inwestycji służących realizacji jego celów, podążanie zgodnie z określonymi kierunkami działań wymagać będzie niebagatelnych nakładów finansowych. Gmina mając zarys planu rozwoju, podejmować będzie decyzje lokujące odpowiednie środki finansowe na realizację inwestycji, umożliwiających osiągnięcie wyznaczonych w Strategii celów. Oprócz budżetu gminy Skarszewy, środki na realizację inwestycji pochodzić będą ze źródeł zewnętrznych takich jak:

- budżet samorządów współpracujących;
- budżet starostwa powiatowego;
- budżet województwa pomorskiego;
- budżet państwa;
- środki pozostałych partnerów lokalnych i instytucji zaangażowanych w realizację strategii;
- środki Unii Europejskiej (w ramach polityki strukturalnej i polityki spójności);
- środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych;
- środki prywatne (w ramach partnerstwa publiczno – prywatnego);
- środki własne sponsorów, dzierżawców obiektów, firm itp.
- kredyty i pożyczki.

Niewątpliwie duży nacisk należy położyć na środki pochodzące z Unii Europejskiej przekazane Polsce w ramach nowej perspektywy finansowej 2014 – 2020. Bezzwrotne dotacje stanowią doskonale uzupełnienie środków gminnych przeznaczonych na działania inwestycyjne, a ich pozyskiwanie powinno być priorytetem odpowiednich komórek organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Skarszewach.

Spis tabel

Tabela 1. Pomniki przyrody w gminie Skarszewy	13
Tabela 2. Turystyczne obiekty noclegowe w gminie Skarszewy	20
Tabela 3. Wykaz zabytków miasta i gminy Skarszewy	21
Tabela 4. Liczba ludności w gminie Skarszewy wg płci.....	26
Tabela 5. Liczba ludności w sołectwach gminy Skarszewy.....	27
Tabela 6. Ruchy naturalne mieszkańców gminy wg płci	29
Tabela 7. Migracje mieszkańców gminy Skarszewy	30
Tabela 8. Wykaz placówek oświatowych na terenie gminy Skarszewy	32
Tabela 9. Liczba uczniów w placówkach oświatowych.....	32
Tabela 10. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie Skarszewy	36
Tabela 11. Forma wsparcia udzielonego przez Ośrodek Pomocy Społecznej	37
Tabela 12. Wodociągi i kanalizacja na terenie gminy Skarszewy w 2013 roku	44
Tabela 13. Zbiorcze zestawienie odpadów gminy Skarszewy w latach 2009-2013.....	47
Tabela 14. Sieć gazowa na terenie gminy Skarszewy w 2013 roku.....	49
Tabela 15. Sieć elektryczna na terenie gminy Skarszewy w 2013 roku.....	50
Tabela 16. Zasoby mieszkaniowe gminy Skarszewy	51
Tabela 17. Rynek pracy w gminie Skarszewy (stan na grudzień każdego roku)	54
Tabela 18. Liczba podmiotów gospodarczych według sekcji (wg rejestru REGON).....	57
Tabela 19. Użytkowanie gruntów w gminie Skarszewy	60
Tabela 20. Stan budżetu gminy Skarszewy.....	62
Tabela 21. Ważniejsze inwestycje zrealizowane ze środków unijnych przez gminę Skarszewy.....	65
Tabela 22. Potencjały rozwojowe	67
Tabela 23. Bariery rozwojowe	68
Tabela 24. Wskaźniki monitorujące przebieg realizacji Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2014 – 2022	97

Spis wykresów

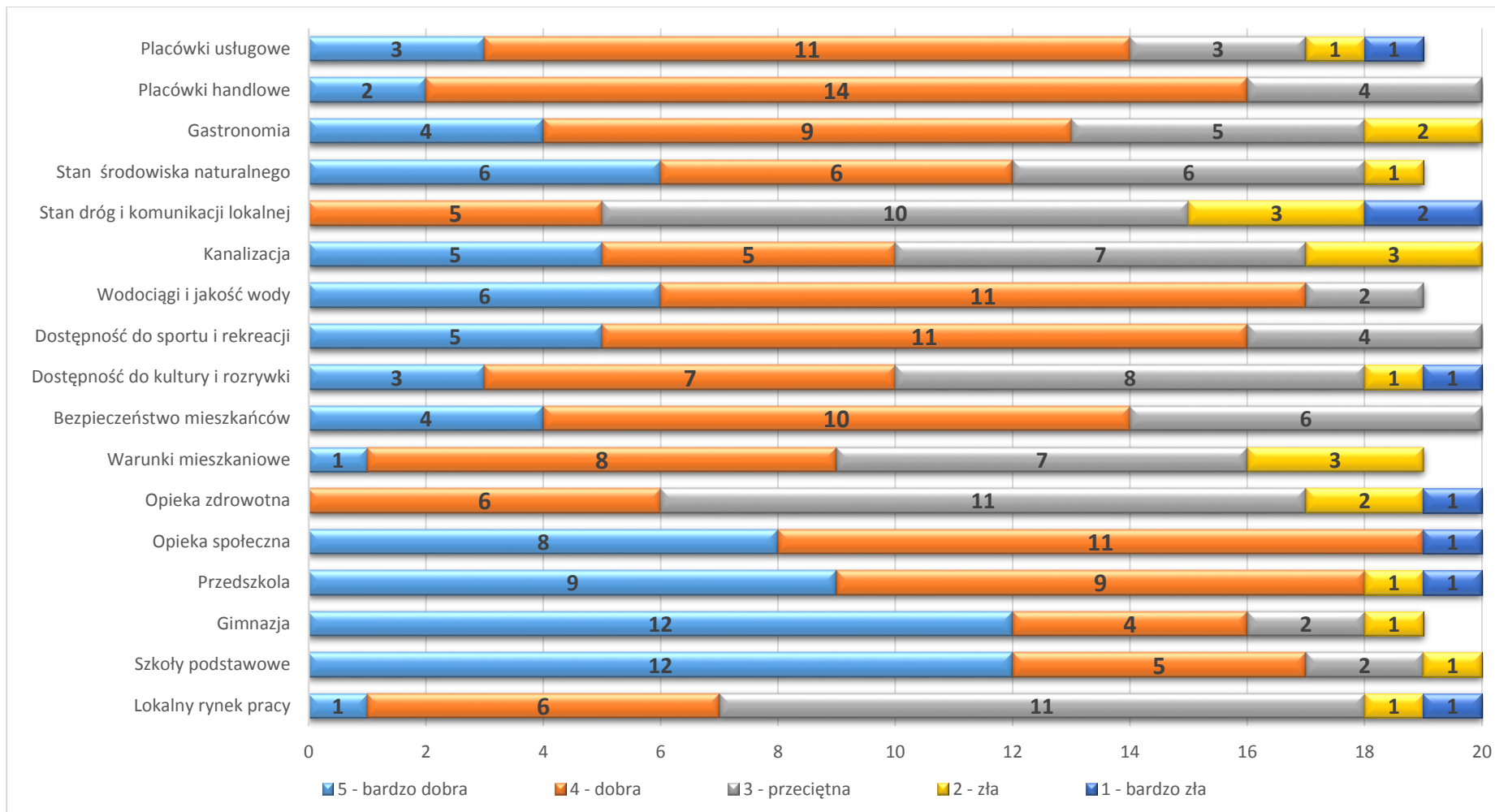
Wykres 1. Zmiana liczby ludności gminy Skarszewy.....	26
Wykres 2. Struktura wg ekonomicznych grup ludności.....	28
Wykres 3. Wskaźniki: przyrost naturalny i saldo migracji na 1000 mieszkańców	31
Wykres 4. Wydatki na pomoc społeczną z budżetu gminy.....	38
Wykres 5. Sieć kanalizacyjna i wodociągowa na terenie gminy Skarszewy	45
Wykres 6. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy Skarszewy	53
Wykres 7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%) ...	54
Wykres 8. Liczba podmiotów gospodarczych według sektorów własnościowych.....	56
Wykres 9. Struktura podmiotów gospodarczych w gminie Skarszewy w 2013 roku	58
Wykres 10. Struktura gospodarstw rolnych gminy Skarszewy wg grup obszarowych.....	61
Wykres 11. Wydatki majątkowe gminy Skarszewy.....	63
Wykres 12. Środki pozyskane z Unii Europejskiej w latach 2009-2013	64

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenia gminy Skarszewy	4
Rysunek 2. Gmina Skarszewy	5
Rysunek 3. Najważniejsze wydarzenia dla miasta i gminy Skarszewy	6
Rysunek 4. Herb	8
Rysunek 5. Ścieżka rowerowa Skarszewy – Borówno – Bolesławowo - Zarys	17
Rysunek 6. Zamek joannitów	22
Rysunek 7. Kościół p.w. św. Michała Archanioła	22
Rysunek 8. Cmentarz żydowski	23
Rysunek 9. Dwór w Bolesławowie	23
Rysunek 10. Kościół w Godziszewie	24
Rysunek 11. Kościół w Pogódkach	24
Rysunek 12. Kościół w Szczodrowie	25
Rysunek 13. Obszar działania Lokalnej Grupy Działania Chata Kociewia	41

Załącznik 1. Ocena warunków życia na terenie miasta i gminy Skarszewy

Załącznik 2. Istotność działań dla mieszkańców i rozwoju miasta i gminy Skarszewy

